

Vegard Frøseth Fenes

Hvordan forstå bærekraft i en Skogmo-kontekst?

-En kvalitativ studie av utvalgte bedrifter i Skogmo industripark og deres tilnærming til bærekraft og stedsutvikling

Masteroppgave i Geografi

Veileder: Berit Therese Nilsen

Mai 2022

Foto: eget bilde.

Vegard Frøseth Fenes

Hvordan forstå bærekraft i en Skogmo-kontekst?

-En kvalitativ studie av utvalgte bedrifter i Skogmo industripark og deres tilnærming til bærekraft og stedsutvikling

Masteroppgave i Geografi
Veileder: Berit Therese Nilsen
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for geografi

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt hva som motiverer bedrifter til å ta bærekraftige valg i en rural kontekst, sett i sammenheng med lokal og regional stedsutvikling.

Utgangspunktet for oppgaven er industrimiljøet som har vokst frem på tettstedet Skogmo i Overhalla kommune. Siden 1940-tallet har industrien på stedet utviklet seg fra ensidig foredling av trevirke, til et mangfold av moderniserte næringsaktører innenfor bygg- og anleggsvirksomhet, samt industri. Overhalla ligger i regionen Namdal, som tradisjonelt har hatt høy sysselsetting innenfor primærnæringer som fiskeri og jordbruk. Statistikk viser imidlertid at det har vært en vekst innenfor industriarbeidsplasser i Overhalla og den omkringliggende regionen de siste årene. Bærekraftig omstilling har blitt en forventning som bedriftene må forholde seg til – både for å møte krav fra myndigheter, kunder, samt morgendagens samfunn. Problemstillingen jeg reiser i oppgaven er derfor: *Hva kjennetegner bedrifters rolle i bærekraftig omstilling - med utgangspunkt i Overhalla- samfunnet?*

Oppgaven min er tilknyttet det EU- finansierte prosjektet DIALOGUES, som undersøker hvordan innbyggernes engasjement bidrar i energiomstillingen, og inspirerte meg til å gjennomføre en kvalitativ studie blant medlemsbedrifter i industriparken. I intervjuundersøkelsen har jeg prøvd å belyse hva informantene legger i begrepet bærekraft, sett i en Skogmo- kontekst.

Dataene er innhentet gjennom intervju med sju ansatte og ledere blant utvalgte bedrifter i industriparken. Lokalhistorie, ulike avisutklipp og muntlig kommunikasjon har vært betydningsfullt for å få innsikt i det historiske bakteppet for industriutviklingen på Skogmo. Mine funn viser at Skogmo- miljøet representerer en kraft for innovasjon og verdiskaping i regionen, som også muliggjør omstilling. I intervjuene kommer det frem at bedriftene ser klare fordeler ved å være en del av et større fellesskap i industriparken. Dessuten er arbeidsplasser et viktig premiss for at folk skal bli boende i regionen, samtidig som bedriftene må gjøre grep for å sikre riktig kompetanse i fremtiden. En annen ting som kjennetegner små samfunn, som Skogmo og Overhalla, er de tette sosiale båndene. Jeg argumenterer for at det kan gi muligheter for å lykkes med sosial bærekraft. Videre er kunnskap om stedlige forhold viktig for å lykkes i arbeidet med bærekraftig omstilling.

Abstract

In this master's thesis I have studied what motivates companies to act sustainably in a rural context, from perspectives inspired by local and regional place development. The origin for the project is an industrial environment in the town of Skogmo in Overhalla municipality. Since the 1940s, the companies have developed from one-sided processing of wood to a variety of modern business actors within construction and industry. Overhalla is a part of the Namdal region, who has traditionally been characterized by high employment within agriculture. However, statistics show that the proportion of industrial jobs in the region has increased in the recent years. Sustainable transitions are an expectation that companies must implement in their business – both to meet demands from customers, authorities, and the society of tomorrow. The question I raise in this thesis is therefore: *What role does companies play in sustainable transitions, seen from a rural perspective.*

The master's project is associated with the EU- founded project DIALOGUES. DIALOGUES looks into the role and contribution of citizens' engagement in the energy transition and inspired me to conduct a qualitative study among member companies in the industrial park. In the interviews I investigated how my informants understand the concept of 'sustainability', in a "Skogmo"-perspective.

The qualitative data in the thesis was developed through interviews with seven employees and managers among selected companies in the industrial park. Other sources, such as local history, newspapers and oral information have been important to gain insight into the historical background of the industry development at Skogmo. The findings of the project show that the Skogmo environment represents a power for innovation and economic growth in the region, who also makes transitions possible. From the interviews, it seems clear that the companies find great benefits from being part of a fellowship in the industrial park. Available jobs are important to make it possible living in the region, and the companies must therefore take action to ensure that that a variety of jobs within the needs of the future will be available in the region. Close social ties are characteristic for small communities. I argue that they can be an asset for interaction and provide opportunities for successfully increasing the community's social sustainability. Furthermore, I argue that knowledge of spatial conditions is a crucial factor for success in sustainable transitions.

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på min tid som student ved NTNU. Det har vært litt av en reise (...). Prosjektet har både vært utfordrende, interessant og lærerikt på samme tid.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder Berit for at du alltid har hatt troen på prosjektet mitt, og for at du har bidratt med motivasjon til å få dette i havn. Dine innspill og tilbakemeldinger har vært uvurderlige.

Videre vil jeg takke alle informanter i prosjektet. Deres innsikt har vært svært betydningsfull – både for å utvikle innsiktene i oppgaven, og for å bidra med førstehånds lokalkunnskap. En annen person som skal takkes er Ole Joar i industriparken, for bakgrunnsinformasjon og input underveis.

En stor takk går også til familien på hjemmebane som har støttet opp om prosjektet hele veien, Hallgeir som stilte opp med seng og husrom i Overhalla, samt mine beste kolleger på rådhuset i Trondheim - Marte og Nora – for at dere har holdt fortet og vært moralsk støtte.

Helt til slutt vil jeg rette en spesiell oppmerksomhet til lunsj-gjengen, «labrottene» på mastersalen, og resten av 20-kullet. Jeg lever for kanelbolle og alt for lange pauser på kontoret.

Trondheim, 17.05.2022

Innholdsfortegnelse

<i>Figuroversikt</i>	<i>x</i>
<i>Forkortelser og symboler</i>	<i>x</i>
1 Innledning	11
1.1 Valg av tema og prosjektet <i>DIALOGUES</i>	12
1.2 Problemstillinger og geografifaglig tilnærming.....	13
1.3 Oppgavens struktur	16
1.4 Studieområdet: Overhalla – Namsos.....	17
1.4.1 Overhalla.....	17
1.4.2 Skogmo industripark.....	18
1.4.3 Namsos	18
1.4.4 Befolkning og næringsliv i Namdalen	19
1.5 Historisk utvikling i Namdalen – næringsliv og befolkning.....	21
1.5.1 Namdalen.....	21
1.5.2 Fremvekst av industriklyngen på Skogmo	22
1.6 Den regionale utviklingspolitikken 1950- 2000.....	23
1.6.1 Den tidlige regionalpolitikken	23
1.6.2 Ensidige industristeder.....	24
1.6.3 Ny retning innenfor regionalpolitikken.....	25
1.6.4 Politikk for næringsutvikling og innovasjon etter 2000.....	26
1.6.5 Politisk og samfunnsmessig kontekst	26
1.6.6 Virkemiddelapparatet i Norge.....	28
1.7 Oppsummering	29
2 Teoretisk rammeverk	30
2.1 Lokal kontekst.....	30
2.1.1 Begrepet sted og klassiske stedsteorier	31
2.1.2 Lokalsamfunn	33
2.1.3 Nyere stedsteorier	35
2.2 Regionalt perspektiv - Arbeidsmarked og attraktiv bostedsregion.....	36
2.2.1 Region – eldre og nye perspektiver.....	36

2.2.2	Flytting, pendling og arbeid	38
2.2.3	Attraktivitet i distriktskommuner	39
2.3	<i>Næringsutvikling og klynger</i>	41
2.3.1	Entreprenøren og innovasjon	41
2.3.2	Klynger, næringsspesialisering og spin-offs	41
2.4	<i>Bærekraft og omstilling</i>	42
2.4.1	Perspektiver på begrepet bærekraft	42
2.4.2	Omstilling og bærekraft i et stedlig perspektiv	44
2.5	<i>Oppsummering</i>	45
3	Metode og forskningsdesign	47
3.1	<i>Valg av forskningsdesign</i>	48
3.2	<i>Adgang til studieområdet og informanter</i>	49
3.3	<i>Bruk av andre kilder og formidling</i>	50
3.4	<i>Forberedelser og gjennomføring av feltarbeidet</i>	51
3.4.1	Hvorfor intervju som metode?	51
3.4.2	Intervjuguidens oppsett og dramaturgi	51
3.4.3	Rekruttering	53
3.4.4	Utvalg	54
3.4.5	Bruk av feltdagbok	55
3.5	<i>Etterarbeid og analytisk tilnærming</i>	56
3.5.1	Transkribering	57
3.5.2	Koding – begrensning for å skape mening	57
3.5.3	Kobling av empiri og teori	61
3.6	<i>Pålitelighet i kvalitative data</i>	62
3.6.1	Spørsmålet om reliabilitet og validitet	62
3.6.2	Posisjonering i felten	63
3.7	<i>Etiske avveininger</i>	64
3.7.1	Kritisk refleksivitet	64
3.7.2	Forholdet mellom subjektet og det intersubjektive	64
3.7.3	Anonymisering og informert samtykke	64
3.8	<i>Metodiske begrensninger i prosjektet</i>	65

4	Diskusjon	67
4.1	<i>Innledning</i>	67
4.1.1	Tettstedet Skogmo	69
4.1.2	Regionen Namsos- Overhalla, Grong og Høylandet.....	70
4.2	<i>Industrimiljøet på Skogmo – et lokalt industrieventyr</i>	70
4.2.1	Fra jordbrukssamfunn til industristed	71
4.2.2	Vekst på industriområdet og ny vending i regionalpolitikken	76
4.2.3	Utviklingsseskapet opprettes og økt fokus på innovasjon	79
4.3	<i>Veien mot et omstilt lokalsamfunn som står seg over tid</i>	81
4.3.1	Skogmo som bakgrunnsramme, kontekst og opplevd sted	82
4.3.2	Et sted for kommende generasjoner?	84
4.4	<i>Tilgang på riktig kompetanse og lokal arbeidskraft</i>	87
4.4.1	Lokale arbeidsplasser.....	88
4.4.2	Samarbeid med UH-sektoren.....	90
4.4.3	Namsos-regionen som en attraktiv bo- og arbeidsmarkedsregion	92
5	Avslutning	95
5.1	<i>Oppsummering av funn</i>	96
5.1.1	Historisk perspektiv	96
5.1.2	Lokalt perspektiv	98
5.1.3	Regionalt perspektiv og samarbeid med UH-sektoren.....	99
5.1.4	Konklusjon.....	99
5.1.5	Forslag til videre studier	100
6	Litteratur	103
7	Vedlegg	110

Figuroversikt

Figur 1. Oversiktskart over industriparken og bedriftene.	18
Figur 2. Oversiktsbilde. Namsos i øst, Skogmo i vest.	20
Figur 3. Oversiktskart Trøndelag, Overhalla markert i rød sirkel.....	20
Figur 4: Utsnitt fra Exel- arbeidsbok med koder fra datasett.	60
Figur 5: Tettstedet Skogmo langs rv. 17 med industriområdet i bakgrunnen.	72
Figur 6. Produksjon av båter.	73
Figur 7. Åreproduksjon ved Overhalla industrier..	78

Forkortelser og symboler

NOU	Norges offentlige utredninger
FN	Forente Nasjoner
FoU	Forskning og utvikling

1 Innledning

De siste årene har debatten knyttet til omstilling av samfunnet i en mer bærekraftig retning blitt stadig mer aktuell (Meld. St. 14, 2021). Dette er en tematikk som både berører enkeltpersoner, bedrifter, organisasjoner og samfunnet som helhet. Oppmerksomheten omkring temaet har blant annet ført til diskusjoner om hvordan vi skal opprettholde en gitt levestandard og velferd, hvordan man kan skape lokalsamfunn med gode møteplasser og samhold, og hvordan man sikrer at våre felles klimamål nås. Med andre ord er bærekraft og omstilling begreper som både gjennomsyrrer det norske samfunnet, og diskusjonen om fremtidig samfunnsutvikling. For norske bedrifter betyr dette at man må endre tankesett og produksjonsmåter -, både for å møte felles målsettinger om kutt klimagassutslipp, FNs overordnede bærekraftsmål (Regjeringen, 2022), og forventningene som stilles av storsamfunnet og beslutningstakere som helhet. Et spørsmål jeg ønsker å se nærmere på er imidlertid om man bør tenke helt nytt, eller om man også kan videreføre tidligere eller eksisterende måter å gjøre ting på inn i morgendagens løsninger. I denne oppgaven vil jeg se nærmere på bærekraftige omstillinger hos rurale bedrifter, gjennom en kvalitativ studie som tar utgangspunkt i stedlige og regionale perspektiver. Det konkrete stedet hvor jeg har samlet inn data til oppgaven er industristedet Skogmo i Overhalla kommune, som er en del av regionen Namdal i Trøndelag.

Diskursen om bærekraftig omstilling har i stor grad blitt preget av urbane problemstillinger, løsninger som passer best i en urban kontekst – eller løsninger som krever tilpasning for å være nyttige i en rural kontekst. Dette kan for eksempel knyttes til målsettingene innenfor mobilitet i storbyregioner, hvor det stilles krav om at økningen innenfor persontransport skal skje med gange, sykkel og kollektivtransport, til fordel for privatbilisme (Tennøy, 2016). Ulike forestillinger om det rurale og det urbane kan være med på å bidra til større ulikhet mellom bygd og by, og lavere forståelse av rurale problemstillinger knyttet til bærekraft. Målet bør derfor være å finne en utfyllende forståelse, som ser det rurale og urbane i sammenheng. Basert på dette ønsker jeg å finne ut hvilke tiltak som fungerer i en rural kontekst, og hvordan omstilling kan skje basert på rurale stedskvaliteter.

Dette kan for eksempel handle om kvaliteter som tilgang til friluftsliv, samhold i lokalsamfunnet og tilgang på stabil arbeidskraft over tid. På mange industrialiserte steder i distriktene er næringsvirksomheten tuftet på en avhengighet av ressurser i nærmiljøet, som kan gi en grunnleggende respekt for naturgrunnet. Dette har ofte vært grunnlaget for den rurale verdiskapningen – for eksempel tømmerdrift, fiske eller tradisjonell landbruksvirksomhet.

Et lite belyst område så langt er imidlertid hva som motiverer bedrifter i distriktene til å ta bærekraftige valg, og hvilke tiltak man opplever fungerer, sett fra et ruralt ståsted. I et historisk perspektiv har Skogmo-bedriftene utviklet sin virksomhet fra å være basert på naturressurser, til å være et spesialisert industrimiljø hvor manuelt arbeid og kompetansearbeidsplasser kombineres. I denne oppgaven diskuterer jeg hva som definerer Skogmo- miljøet, og hvilken betydning utviklingen gjennom 70 år har hatt for forståelsen av bærekraftbegrepet. Lokalsamfunnet er dermed en viktig studieenhet for denne oppgaven. I enkelte sammenhenger argumenteres det for at bærekraftbegrepet har gjennomgått en «alminneliggjøring», og at betydningen tas for gitt (Kirchherr et al., 2017). Jeg vil derfor presentere ulike perspektiver på begrepet som kan være nyttig for min oppgave. Skogmo og Overhalla er også en del av en større region, med regionbyen Namsos som senter og omlandskommunene Grong, Overhalla og Høylandet. Jeg vil diskutere samspillet i regionen basert på ulike forståelser av regionbegrepet. Når det gjelder regional utvikling har særlig klyngebegrepet fått en sentral rolle. Jeg vil derfor se klynger og deres utbredelse i sammenheng med temaer som identifiseres gjennom intervju materialet i mitt prosjekt. Jeg håper at noen av funnene i mitt masterprosjekt er geografifaglige interessante, og samtidig kan være til nytte for aktører innenfor politikk, virkemiddelapparatet, offentlig forvaltning og privat næringsliv som jobber med spørsmål tilknyttet omstilling og bærekraft.

1.1 Valg av tema og prosjektet DIALOGUES

Bakgrunnen for mitt valg av tema kan i stor grad knyttes til prosjektet «DIALOGUES» hvor NTNU Samfunnsforskning er en av 13 partnere. Prosjektet finansieres gjennom EUs forskningsprogram Horisont 2020, og varer i 3 år fra mai 2021. Hovedtrekkene i prosjektet

handler om på å videreutvikle begrepet «Energy Citizenship», som kan oversettes til energiborgerskap på norsk. Prosjektet er basert på ulike kvalitative og kvantitative tilnærminger, blant annet innbyggersentrerte laboratorier, hvor målet er å finne ut hvordan EUs mål innenfor energieffektivisering kan nås ved å sette innbyggerne i sentrum. Overhalla er et av studieområdene som har blitt valgt ut for prosjektet i Norge, med utgangspunkt i det allsidige industrimiljøet som eksisterer der og Skogmo industripark.

I min oppgave ønsker jeg imidlertid å se nærmere på bedriftene i Skogmo industripark sin tilnærming til begrepet bærekraft, og hvordan de samhandler med omgivelsene de er en del av. Overhalla har over lengre tid hatt et sterkt og variert næringsliv, som fra starten av var basert på videreforedling av de rike tømmerforekomstene i regionen. De store industribedriftene ble tidlig konsentrert til stedet Skogmo (Overhalla kommune, 2018a), som over lang tid har vært et geografisk knutepunkt mellom tettstedet Grong og regionbyen Namsos. I dag består Skogmo industripark av 37 bedrifter innenfor et bredt spekter av bransjer og aktiviteter. Det som gjør Skogmo særlig interessant å studere er at man her har fått til en bred industrisatsing i en region som lenge har vært preget av typiske rurale utfordringer som befolkningsnedgang, nedgang innenfor primærnæringene i tillegg til de mer globale utfordringene innenfor klima og miljø som truer rurale bosettingers eksistens verden over.

1.2 Problemstillinger og geografifaglig tilnærming

Utgangspunktet for oppgavens problemstillinger er at jeg vil undersøke hva som motiverer til å ta bærekraftige valg i en urban kontekst. Utgangspunktet for studien er utvalgte bedrifter i Skogmo industripark, som over flere år har arbeidet strategisk med bærekraftig omstilling. Dette arbeidet involverer både ledelsen i industriparken, og de ulike bedriftene gjennom forskjellige aktiviteter. I mitt prosjekt har jeg både prøvd å forstå hva informantene ønsker å omstille seg til, og hva de omstiller seg fra. En slags antagelse har vært at lokalsamfunnet og bedriftene ikke startet bærekraftsarbeidet med tom verktøykasse, men at de snarere tok utgangspunkt i en stedsspesifikk atferd. Dette kan for eksempel være en form for gjenbruk, sparing eller en annen type nøktern og måteholden måte å gjøre ting på. I faglitteraturen har det vært vanskelig å finne materiale som dokumenterer og analyserer arbeid med bærekraft i en rural kontekst, særlig sett i fra et ruralt ståsted. Dette vil imidlertid være nyttig kunnskap for industrimiljøer og lokalsamfunn som gjennomgår en slik omstilling, og ikke minst for

virkemiddelapparat og premissgivere på nasjonalt og regionalt nivå innenfor forvaltningen. Gjennom mine intervjuer ønsket jeg derfor å finne ut hva som motiverer bedriftene til å ta bærekraftige valg i en rural kontekst, og hvordan disse prosessene foregår i samhandling med lokalsamfunnet de er en del av.

I en geografifaglig kontekst har begrepene sted og region vært sentrale (Aure, 2015; Berg & Dale, 2009). Steder utgjør både rammen for hverdagsliv, økonomiske aktiviteter, og arbeid, i tillegg til at de også har en opplevd dimensjon. Regioner har imidlertid blitt brukt for å beskrive større områder, enten i administrative sammenhenger eller i form av identitetsregioner og økonomiske inndelinger. Kritikken av regionbegrepet har imidlertid dreid seg om at det kan være vanskelig å definere, siden det finnes ulike størrelser som kan utgjøre en region (Cresswell, 2013).

Lokalsamfunnsbegrepet har i mindre grad vært gjenstand for teoretisering i en norsk kontekst. På engelsk kan begrepet knyttes til både «society», «community» og «local community», som alle inneholder elementer som har utgjort forståelsen av lokalsamfunnsbegrepet i norsk faglitteratur. De tradisjonelle forståelsene av begrepet har vært tett knyttet til det rurale, og forestillingen om at de gamle bondesamfunnene representerer tillit og samhold (Kjeldstadli, 2017; Villa & Haugen, 2016). Nyere forståelser har imidlertid nyansert dette, med en forståelse om at lokalsamfunnene både eksisterer i byer og på bygda (Villa & Haugen, 2016). I denne oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt i beskrivelsen som presenteres i Aarsæther (2016), som definerer lokalsamfunnet som et område hvor mennesker med en felles forståelser lever sammen og samhandler med hverandre, samt institusjoner og organisasjoner.

Forestillinger knyttet til det rurale og urbane er også viktig i min oppgave. Begrepene er i stor grad avhengige av hverandre, siden fremstillingene av det ene ofte bygger på en motforestilling om det andre (Berg & Dale, 2009; Woods, 2011). Dette kan for eksempel være at bygda oppleves som treg, imens byene er nyskapende og moderne (Berg & Dale, 2009). Hvilke oppfatninger informantene sitter med knyttet til det rurale har derfor vært viktig i prosjektet. En av mine holdninger i inngangen av dette prosjektet er at bærekraft i en rural kontekst innebærer like mange muligheter som utfordringer, men at det avhenger av hvilket perspektiv man ser ting fra. Det har også en betydning hvordan begrepet bærekraft presenteres av politikere, myndigheter og medier. Jeg ønsker derfor å finne ut hvordan disse beskrivelsene bidrar til å definere arbeidet med bærekraftig omstilling i en rural kontekst.

Klynger, regionale næringsystem og spesialisering er også begrep som er viktige for Skogmo, Overhalla og Namdalen i kontekst av den økonomiske geografien. Disse begrepene gir både en forståelse av hvilke rammer bedriftene jobber innenfor, og hvilke krefter som påvirker arbeidet med bærekraft. De siste 30 årene har særlig kunnskapsintensive FoU- og universitetsmiljø fått en viktigere rolle. Dessuten er det også viktig for oppgaven å danne en forståelse av samhandlingen i regionen.

Basert på dette har jeg utformet følgende overordnede problemstilling: *Hva kjennetegner bedrifters rolle i det grønne skiftet - med utgangspunkt i Overhalla- samfunnet?* Med denne problemstillingen ønsker jeg både å se nærmere på bedriftenes motivasjon for omstilling, hva de anser som viktige tiltak, og hvordan de samhandler med lokalsamfunnet. For å svare på den overordnede problemstillingen har jeg operasjonalisert den i følgende forskningsspørsmål:

- *Hva motiverer bedriftene på Skogmo til å ta bærekraftige valg?*
- *Hvordan kan bedriftene i Skogmo industripark bidra til økt sosial samhandling i lokalsamfunnene de er en del av?*
- *Hvordan kan de viktigste tiltakene for å få til bærekraftig omstilling i Skogmo Industripark identifiseres, sett fra bedriftenes perspektiv?*

Med disse forskningsspørsmålene ønsker jeg å belyse hvordan bærekraftsarbeidet foregår på Skogmo, og diskutere hva bærekraft betyr i en rural kontekst. Begrepet motivasjon knyttes innenfor psykologien til faktorer som styrer vår atferd (Lindner, 1998). Det er derfor sentralt å forstå hvorfor bedriftene vil omstilles - og hvilken forståelse av begrepet de legger til grunn - for at Skogmo- miljøet og lokalsamfunn i regionen skal identifisere de riktige tiltakene. Videre ønsker jeg å se på samspillet mellom bedriftene i Skogmo-miljøet og lokalsamfunnet, for å se hvordan man i fellesskap kan lykkes med bærekraftig omstilling.

1.3 Oppgavens struktur

Hittil i innledningskapittelet har jeg presentert bakgrunn for oppgaven og tema, og deretter gjort rede for problemstillinger samt avgrensning av disse. Videre introduserer jeg den stedlige konteksten for oppgaven – industristedet Skogmo i Overhalla, samt småbyregionen bestående av senteret Namsos med nabokommunene Overhalla, Grong og Høylandet. Deretter gir jeg en kort presentasjon av den historiske utviklingen i regionen, samt en gjennomgang av de regionalpolitiske virkemidlene for vekst og utvikling fra 1950- og frem til dags dato. Deretter presenterer jeg den politiske og samfunnsmessige konteksten oppgaven er en del av, i tillegg til en gjennomgang av offentlige virkemidler jeg ser som relevante rettet mot klynger.

I kapittel 2 presenterer jeg begrep og teorier som er viktige for å kunne besvare problemstillingene, samt sette funnene i oppgaven i en geografifaglig kontekst. Jeg presenterer først bidrag fra stedsteorien, og diskuterer dernest relevans av lokalsamfunnsbegrepet for prosjektet. Videre tar jeg for meg regionbegrepet og perspektiver på attraktivitet og regional utvikling. Til slutt nevner jeg både sentrale bidrag til teorien om klynger, samt tar for meg begrepene bærekraft og omstilling. Kapittel 3 gir en stegvis gjennomgang av forskningsdesign, metoder, og valg som har formet prosjektet. Jeg redegjør også for hvordan temaene i datamaterialet ble identifisert gjennom kvalitativ analyse. Deretter vil jeg gjennomgå etiske avveininger i prosjektet, dataenes pålitelighet og de metodiske begrensningene i prosjektet.

I Kapittel 4. kobler jeg det geografifaglige rammeverket og begrepene til temaene som representerer funnene i oppgaven. Temaene gir både et innblikk i informantenes utsagn, og min fortolkning av datamaterialet som representerer helheten av de utvalgte informantenes meninger. Til slutt oppsummerer jeg de viktigste funnene i oppgaven, og besvarer oppgavens problemstillinger ved hjelp av sammenkoblinger av funn og teori. Jeg har også identifisert flere ideer til videre forskning som jeg gjør rede for i slutten av oppgaven.

1.4 Studieområdet: Overhalla – Namsos

1.4.1 Overhalla

Studieområdet for min oppgave er industristedet Skogmo i Overhalla, samt den omkringliggende småbyregionen bestående av senteret Namsos med nabokommunene Overhalla, Grong og Høylandet. Jeg ønsker å undersøke hvordan et utvalg av medlemsbedrifter i Skogmo industripark forholder seg til begrepet bærekraft, og hvordan de samhandler med omgivelsene de er en del av. Det er derfor sentralt å gi en introduksjon av området studien er gjennomført innenfor, slik at leseren får en økt forståelse av stedet hvor jeg har samlet inn datamaterialet til mitt prosjekt. Overhalla kommune har 3817 innbyggere per 2022 (Statistisk sentralbyrå, 2022), og flesteparten av disse bor enten på tettstedene Ranemsletta, Hunn, Skogmo eller Svalia (Rosvold, 2022). Om man tar utgangspunkt i året 1945 har befolkningen gått ned siden, med unntak av 1970- og 80 årene (Rosvold, 2022). Det kan også nevnes at Overhallningene bor relativt tett, siden 48% bor innenfor tettbebygde områder med 200 eller flere innbyggere (Statistisk sentralbyrå, 2022). Kommunen er 689 kvadratkilometer i areal og grenser til Namsos, Grong, Høylandet, Steinkjer og Snåsa (Rosvold, 2022). Elva Namsen renner gjennom kommunen, og deler den brede hoveddalen i to. Grunnen består hovedsakelig av marine avsetninger, som gjør at det er ideelle forhold for jordbruket (Rosvold, 2022). En høy andel av Overhallas befolkning er sysselsatt i landbruket, i tillegg til at skogbruk står sterkt (Rosvold, 2022; Trøndelag i tall, u.å.). Overhalla har også et betydelig antall industriarbeidsplasser, både knyttet til foredling av trevirke og annen produksjon. Mesteparten av denne aktiviteten foregår på Skogmo, knyttet til industriområdet. Ellers kan det også nevnes at mange som bor i Overhalla arbeider i regionbyen Namsos (Ryan et al., 2014). Når det gjelder samferdsel går blant annet fylkesvei 706 gjennom Overhalla, fra Grong til Namsos. På Skogmo går både fylkesveien, og den tidligere riksvei 17 forbi, som fortsetter videre nordover mot Nordland (Statistisk sentralbyrå, 2022). Tidligere gikk det også persontog gjennom kommunen, frem til 1979 når passasjertrafikken mellom Grong og Namsos opphørte. Godstogene fortsatte imidlertid å gå til Industriparken i flere år, inntil 2000 når også denne linjen ble lagt ned (Rosvold, 2022).

1.4.2 Skogmo industripark

Utviklingselskapet Skogmo industripark ble opprettet i 2006, og har sin administrasjon på Skogmo. Industriparken er svært sentral i oppgaven, siden problemstillingene er utformet basert på industrimiljøet som har vokst frem på Skogmo. Av viktige tall kan det nevnes at det omtrent er 800 ansatte innenfor parken, og at bedriftene omsetter for en samlet sum rundt 3 milliarder i året. Sentrale suksessfaktorer som industriparken nevner på sine nettsider er samarbeid, deling av kunnskap og ulike fordeler for medlemsbedriftene. Industriparken har også et eget utviklingselskap som blant annet sørger for kurs og ulike kompetansehevende tiltak. Per 2022 har industriparken 20 eierbedrifter og 37 medlemsbedrifter (Skogmo industripark, u.å).

Figur 1. Oversiktskart over industriparken og bedriftene. Foto: Vegard Frøseth Fenes

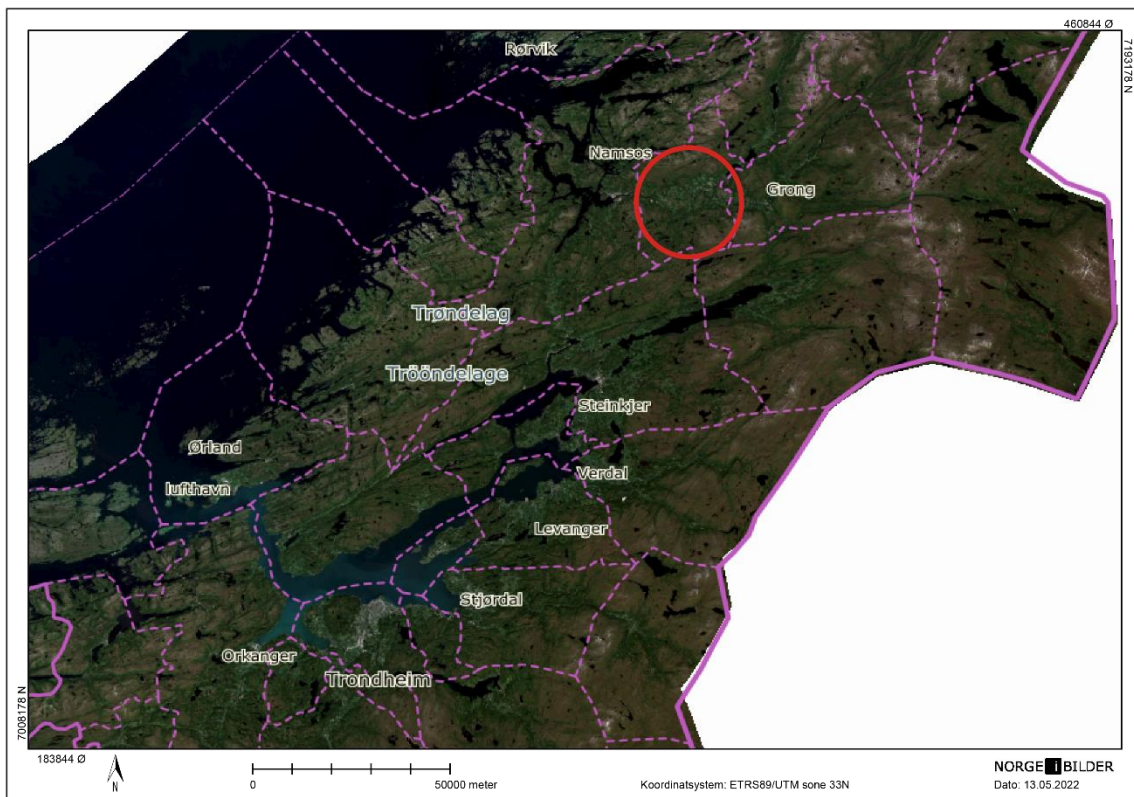
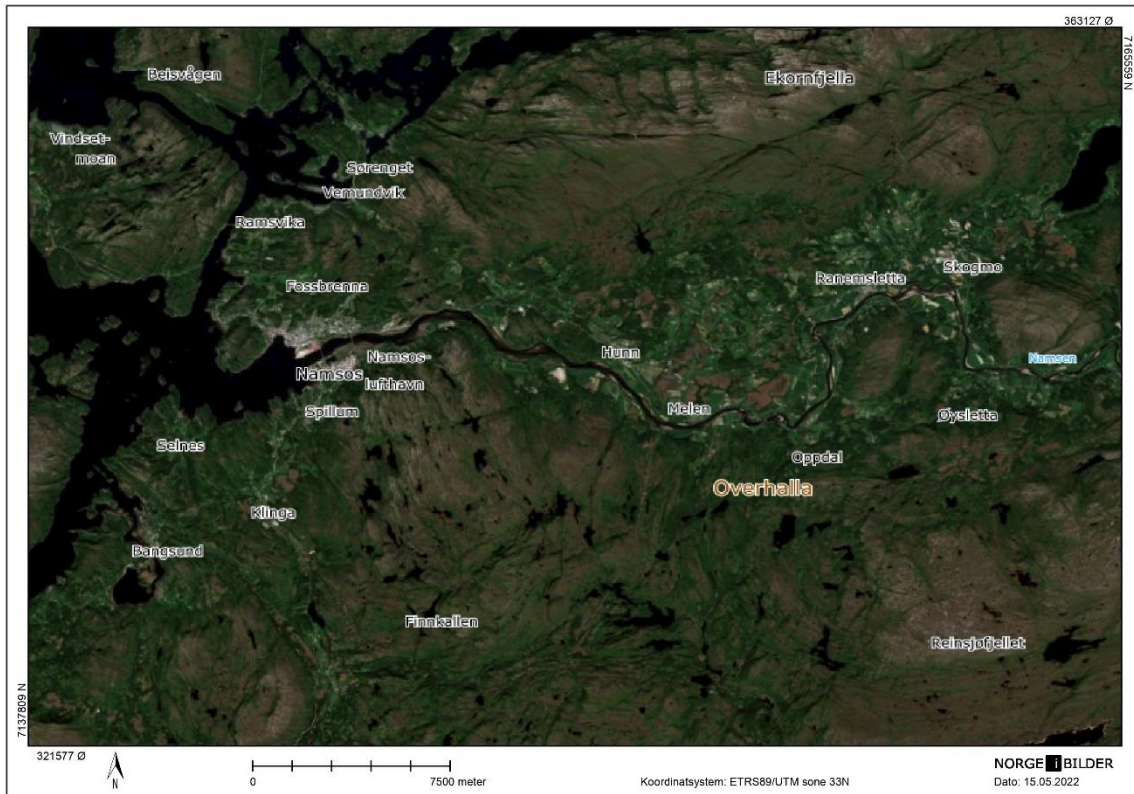
1.4.3 Namsos

Nabokommunen Namsos omtales også i denne masteroppgaven, selv om stedet ikke har hatt like stor betydning for prosjektet som Skogmo og Overhalla. Jeg mener likevel det er relevant å gi en introduksjon av kommunen – både på grunn av at flere av informantene bor her, og at Namsos har en viktig rolle som senter i regionen (Ryan et al., 2014). Byen Namsos er den største kommunen i Namdalen etter folketall, og ligger ved utløpet til Namsen (Rosvold, 2022a). Landarealet er på 1998 kvm/2 (Rosvold, 2022a), og innbyggertallet ligger på 15000

per 2022 (SSB., 2022a). Av disse bor omtrent 8400 i selve tettstedet Namsos, imens resten av befolkningen bor i tettstedene Bangsund, Spillum og Namdalseid (Rosvold, 2022a). I tillegg er det også noe bosetting ute ved kysten. Flere kommuner grenser til Namsos – her nevnes Nærøysund, Høylandet, Overhalla, Steinkjer, Flatanger og Osen. Det kan også legges til at kommunen ble slått sammen med Fosnes og Namdalseid i 2020, som følgelig førte til at grensene ble justert (Rosvold, 2022a). Namsos har en variert sammensetning av arbeidsplasser, blant annet innenfor industri og handelsnæringer (Trøndelag i tall, u.å.). Namsos fungerer også som et senter for store deler av Namdalen, og har et bredt offentlig tjenestetilbud. Størsteparten av den arbeidsføre befolkningen er sysselsatt innenfor handel- og service, etterfulgt av ulike helsetjenester og industri (SSB., 2022a). Dessuten er det også flere utdanningsinstitusjoner i kommunen, både videregående skole og høyere utdanning ved Nord universitet som blant annet tilbyr sykepleieutdanning.

1.4.4 Befolkning og næringsliv i Namdalen

Informasjon om regionen som Skogmo og Overhalla er en del av er nyttig for å gi et overordnet blikk på geografiske forhold, sysselsetting og næringsutvikling. Namdalen ligger lengst nord i Trøndelag, og består av 14 kommuner. Per 4. kvartal i 2019 hadde regionen omtrent 37600 innbyggere, og en total utstrekning i areal på 13018 kvadratmeter (Namdal regionråd, u.å.). Namdalen består i all hovedsak av spredt bosetting, og har heller ingen store byer. Namsos og de omkringliggende kommunene defineres imidlertid som en småbyregion, hvor Namsos utgjør senteret for omlandskommunene Overhalla, Høylandet og Grong (Ryan et al., 2014). Av større tettsteder i regionen kan man nevne Rørvik med 3084 innbyggere, Kolvereid med 1719 innbyggere samt Grong med 1112 innbyggere. Når det kommer til sysselsetting, jobber den største andelen av befolkningen innenfor tertiærnæringene. I mange av kommunene står også primærnæringene sterkt, med en jevnt høy sysselsettingsandel med unntak av Namsos hvor andelen er 2 prosent. Ellers har regionen fire videregående skoler og en folkehøgskole (Namdal regionråd, u.å.).

1.5 Historisk utvikling i Namdalen – næringsliv og befolkning

1.5.1 Namdalen

I følge Skjeggedal og Selstad (2004) er Namdalen en historisk forankret region, i og med at navnet Naumdølafylke kan spores tilbake til middelalderen. Regionen ble senere en del av Nordre Trondjems amt, som igjen ble til det tidligere fylket Nord-Trøndelag. Tradisjonelt sett har området vært tynt befolket og med spredt bosetting, og den første bydannelsen skjedde først på midten av 1800 tallet, da Namsos fikk bystatus. Den gangen var det et viktig poeng at et sted med byfunksjon måtte lokaliseres på et hensiktsmessig sted med tanke på både kystregionen, og de indre områdene. Bydannelsen førte også til at industrialiseringen av regionen gikk raskere enn tidligere, med økt bruk av datidens moderne teknologi som sørget for effektiv foredling av tømmer som ble solgt videre til andre steder i landet. Namdalen ble tidlig ansett som en interessant region fra statlig hold, grunnet mulighetene man så her knyttet til verdiskapning og eksportinntekter. Embetsmennene, eller de som ble regnet som representanter for staten før parlamentarismen ble innført, var både opptatt av å sikre handelsinntekter, – samtidig som de var opptatt av at naturressursene i regionen var grunnleggende for å skape handelsinntekter gjennom næringsvirksomhet. Dette gjorde at det ble fart på den industrielle utviklingen i Namdalen utover 1900-tallet, med et økt antall produksjonsbedrifter og nye produksjonsmetoder basert på naturgitte råvarer som trevirke og fisk (Skjeggedal & Selstad, 2004).

Befolkningsmessig hadde Namdalen sin sterkeste periode med vekst i første halvdel av 1900-tallet, med et folketall på 36 000 i 1950 (Skjeggedal & Selstad, 2004). Veksten fordelte seg både mellom de mellomstore tettstedene, og i Namsos hvor man så den sterkeste befolkningsøkningen. Videre utover siste halvdel av 1900-tallet var Namdalen preget av varierende vekst, fordelt mellom Namsos og de største «utkant-sentrene», hvor man til slutt endte opp med om lag 35000 innbyggere ved inngangen til tusenårsskiftet (Skjeggedal & Selstad, 2004). I følge Selstad (2003) var den siste halvdel av 1900- tallet preget av sentralisering og befolkningsvekst i tettstedene for Namdalen sin del, i likhet med andre regioner i Norge. Det som skjedde var med andre ord at en større del av befolkningen ble konsentrert til steder med by-preg –, samtidig som det var en svak nedgang i folketallet sammenlignet med høydepunktet på midten av 1900- tallet.

Namsos og Namdalen har vært en arena for ulike distriktpolitiske satsinger gjennom flere tiår, både i kommunal og fylkeskommunal regi (Skjeggedal & Selstad, 2004). I det daværende Nord-Trøndelag var det et sterkt ønske knyttet til å ta grep om distriktsutviklingen, som videre førte til at Namdalen ble utpekt til en region av særlig interesse (Skjeggedal & Selstad, 2004). Fra nasjonalt hold var det en prioritert oppgave i etterkrigstida å beholde bosettingsmønsteret rundt om i landet, og det ble særlig gitt midler til å skape og bevare arbeidsplasser (Selstad et al., 2004). For Namdalen sin del betydde dette for eksempel at de fikk overført oppimot 100 millioner kroner hvert år mellom 1988 og 1990, og videre om lag 50 millioner årlig på 90-tallet (NOU 2004: 2). Det kan også legges til at Namsos var med i et forsøksprosjekt i regi av Innovasjon Norge og Siva (Statens selskap for industrivekst). I følge Skjeggedal og Selstad (2004) er det usikkert akkurat hvor mange arbeidsplasser satsingen har bidratt til, men de hevder imidlertid at den har hatt en viktig effekt for å unngå betydelig nedgang i sysselsetting frem til i dag. Det påpekes samtidig på at en godt utbygd offentlig infrastruktur kanskje har vært mer avgjørende for å sikre jobber og bosetting i Namdalen, med blant annet veier, flyplasser, og velferdstilbud som skoler, helsevesen. Alt i alt konkluderer artikkelforfatterne med at man både har beholdt arbeidsplasser og bosettingsmønster gjennom distriktpolitikken som har vært ført, selv om måloppnåelsen mest sannsynlig ikke er sammenfallende med ambisjonene mange hadde for den planmessige utviklingen fra 70-tallet og utover (Skjeggedal & Selstad, 2004).

1.5.2 Fremvekst av industriklyngen på Skogmo

Ifølge Overhalla kommunes kulturminneplan (2018a) knyttes den første industrietableringen på Skogmo til året 1939. Skogmo hadde allerede fått eget Gjestgiveri, og var fra 1933 et viktig knutepunkt på jernbanelinjen mellom Grong og Namsos. Den første bedriften på stedet var Galguften kassefabrikk, som produserte ulike former for trelast og kasser til fiskeindustrien. Dessuten sendte de også av gårde mye av restproduktene fra sagbruksvirksomheten grunnet råvaremangel etter krigen, for eksempel tremel som ble kjørt til ulike bakeri i Trondheim. I de første årene var det hovedsakelig drift i sommermånedene på sagbruket, på grunn av at råvaretilgangen var begrenset. Dette forandret seg derimot fra 60-tallet, da man fikk mulighet til å utvide driften til hele året siden man fikk tømmer tilkjørt fra bl.a. Sverige. Utvidet drift og økt aktivitet førte til flere etableringer, som gjorde at industriaktiviteten på Skogmo krevde mer plass. Det ble derfor lagt til rette for et industriområde fra kommunens side, samt leieavtale med NSB om et større område og

overgang på jernbanelinja (Overhalla kommune, 2018a).

Mot slutten av 1960-tallet ble produksjonen ytterligere utvidet på Skogmo, og bedriften skiftet navn til Galguften fabrikk. Rundt denne tiden så man at det var behov for oppgradering på sagbruket, som førte til at det ble gjennomført en sammenslåing med Aunesaga på Spillum. Begge bedriftene hadde like behov for oppgradering, og når de slo seg sammen la det grunnlaget for Overhalla industrier AS med base på Skogmo. Anlegget sikret arbeidsplasser til 165 ansatte og høy produksjonseffektivitet. Utover 70-tallet kom det en rekke andre etableringer på industriområdet, i tillegg til Overhalla industrier, – alt i fra husflidsproduksjon til pellets og senere også transportbedrifter. Disse etableringene og samarbeidet som oppsto mellom bedriftene la senere grunnlaget for Skogmo industripark, som ble etablert i 2006 (Overhalla kommune, 2018a).

1.6 Den regionale utviklingspolitikken 1950- 2000.

1.6.1 Den tidlige regionalpolitikken

I den norske regionalpolitikken har det gjennom historien vært en sterk tro på at satsing på arbeidsplasser ville føre til økt bosetting i distriktene (NOU 2004: 2, 2004; Selstad et al., 2004). Virkemidlene har imidlertid vært varierende fra ensidig økonomisk støtte, til utvikling av diversifiserte næringer basert på lokale fortrinn utover 80-tallet, og en satsing på kunnskap i nyere tid i tråd med framveksten av kunnskapssamfunnet (Selstad et al., 2004; Vatne & Langeland, 2010). Selv om innretningen på arbeidet i regionalpolitikken har blitt endret, kan man likevel se at det har vært en tydelig prioritering av ressurser i retning distriktene i en historisk kontekst (NOU 2004: 2, 2004). Dette historiske bakteppet er noe av forklaringen på at den regionale utviklingspolitikken har stått så sterkt i Norge helt frem til dags dato. I fortsettelsen vil jeg gjøre rede for utviklingen i den regionale utviklingspolitikken fra 50-tallet og frem til 2000-tallet. Hvis man tar utgangspunkt i de overordnede linjene i regionalpolitikken kan man skille mellom den brede regionalpolitikken som hadde som mål å fange en stor bredde av samfunnsinteresser, imens den smale regionalpolitikken er innrettet mot å støtte opp om næringsutvikling og virkemidler for bostedsattraktivitet (NOU 2004: 2,

2004).

I følge Selstad et al. (2004) ble den tidlige regionale utviklingspolitikken utviklet i etterkrigstiden. Et av de viktigste kjennetegnene fra denne perioden var at troen på staten som motor for utvikling var sterk, med en kraftig satsing på arbeidsplasser og velferdsgoder (Bukve & Glosvik, 2003). Dette kommer blant annet til syne gjennom at staten aktivt gikk inn for å støtte med økonomiske pakker for industriutvikling i distriktene. Virkemidlene som ble til på denne tiden betegnes som en del av det gamle regimet innenfor politikken, hvor fokus fra starten var å bygge opp samfunnene i Nord- Norge etter krigen, etterfulgt av utbyggingsprogrammet for Nord- Norge (Selstad et al., 2004). Virkemidlene var i hovedsak rettet mot industriutvikling, veiutbygging og bedre samferdselsløsninger, samt styrking av infrastrukturen for vekst i regionene (Bukve & Glosvik, 2003). I løpet av 60-tallet ble imidlertid politikken utvidet i geografisk omfang til å også gjelde distriktene i Sør- Norge. Byene var ikke en del av denne ordningen, siden det var en sterk oppfatning om at disse ville klare seg selv. Dette førte til en skjevfordeling som på et tidspunkt skapte mangel på arbeidskraft i byene, imens distriktene ble prioritert. På nasjonalt nivå forelå det også planer for å utvikle tjenestetilbudene i de ulike kommunene, slik at det ble så likt som mulig. Generelt ble det ført en bred politikk hvor staten ønsket å bidra til utvikling på ulike områder, for eksempel gjennom satsing på utdanning og et bedre utbygd kulturtilbud. Den planbaserte tilnærmingen til regionalpolitikken som beskrives i Selstad et al (2004) fikk imidlertid svekket oppslutning mot 80-tallet. Det ble blant annet lagt vekt på at flere oppgaver skulle overføres til fylkene, i tråd med at fylkene hadde gjennomgått en administrativ omstrukturering. Overgangen til 80-tallet førte også til en økt interesse for en politikk som utnyttet ressursene i regionene, i tråd med at den statlige industripolitikken hadde utspilt sin rolle (Bukve & Glosvik, 2003). Utfordringene ble også tydelige i industrien i denne perioden, og mange norske samfunn ble rammet hardt av effektene knyttet til bortfall av industriarbeidsplasser. Denne utfordringen ble adressert på starten av 80-tallet, referert til som de ensidige industristedene (NOU 1983: 10, 1983).

1.6.2 Ensidige industristeder

I følge en nasjonal offentlig utredning eksisterte det 104 steder som var innenfor definisjonen av et ensidig industristed på starten av 80- tallet (NOU 1983: 10). Gjennom generasjoner representere industrien på de ensidige industristedene selve motoren for utvikling, fremtidstro

og trygghet for arbeid og familieliv i lokalsamfunnet (Cruickshank, 2009). Hansen (2004) beskriver hvordan disse stedene ofte var bygd rundt en ensidig industrivirksomhet som hadde til hensikt å foredle lokale forekomster av naturressurser. utfordringene dukket imidlertid opp når avindustrialiseringen tok til, og industribedriftene gikk konkurs eller måtte gjennomføre nedbemanningsprosesser. Problemene knyttet til de ensidige industristedene ble aktualisert NOUen *Ensidige industristeder* (NOU 1983: 10), hvor et utvalg ble nedsatt for å dokumentere utfordringene og komme med mulige tiltak. I mandatet heter det blant annet: «Utvalget skal kartlegge strukturelle endringer og endringer i industriøkonomiske forutsetninger for de bransjer som særlig dominerer de ensidige industristeders næringsliv, og de problemer dette fører med seg.»(NOU 1983: 10, s. 7). Utvalget hadde også fått i oppdrag å komme med konkrete anbefalinger til hvordan de ensidige industristedene kunne utvikles fremover. I sine anbefalinger peker de blant annet på effektivisering av eksisterende virksomhet, omlegging og stimulering for nye etableringer (NOU 1983: 10). Når det gjelder Namdalen var det flere bygder som ble betegnet som ensidige industrisamfunn på denne tiden, blant annet Salsbruket og Abelvær i Nærøysund, Skorovatn i Namsskogan og Røyrvik. De dominerende produksjonene innenfor disse kommunene var gruvedrift, foredling av trevirke, samt næringsmiddelindustri (NOU 1983: 10). Et annet eksempel på et ensidig industristed er Odda i Hardanger, hvor hjørnesteinsbedriften ble lagt ned så sent som 2003 (Cruickshank, 2009).

1.6.3 Ny retning innenfor regionalpolitikken

På 80- tallet tok den regionale utviklingspolitikken en ny vending. Den positive utviklingen fra 60- og 70- tallet med økende sysselsetting hadde avtatt, og det var dårligere økonomiske tider (Bukve & Glosvik, 2003). En annen vesentlig forskjell fra tidligere var mer snakk om å slanke det statlige byråkratiets oppgaver, siden man så at det var mer hensiktsmessig å legge til rette for vekst i regionene (Bukve & Glosvik, 2003). Nedgang i sysselsettingen på grunn av økonomiske vansker gjorde nå at man både opplevde arbeidsløshet i bygd og by. Dette førte ifølge Selstad et al. (2004) til at distriktene ble lavere prioritert enn tidligere. Bukve og Glosvik (2003) beskriver at det skjedde en omlegging av regionalpolitikken i denne perioden, hvor virkemidlene ble dreid vekk fra statlig økonomisk støtte til økt regionalt samarbeid for utvikling. Regionene ble videre utfordret til å økt styring over egen utvikling, siden statens rolle i den regionale utviklingen var endret. Dette kom også til syne gjennom at støtten til distriktene ble redusert, samtidig som byveksten gikk raskere. I ettertid har denne dreiningen ført til økt fokus på regionene i en økonomisk kontekst(Bukve & Glosvik, 2003), og som bo-

og arbeidsmarkedsregioner (Selstad et al., 2004).

1.6.4 Politikk for næringsutvikling og innovasjon etter 2000

Utover 1990-tallet og 2000-tallet ble begrepet «kunnskapssamfunnet» stadig mer aktuelt (Helsvig, 2022; Vatne & Langeland, 2010). Økt søkelys på kunnskap i forbindelse med næringsutvikling er imidlertid ikke et nytt fenomen, men noe man allerede hadde sett fra 1980-tallets regionalpolitikk. På 2000-tallet har man sett at kunnskap har blitt mer og mer betydningsfullt for vekst og innovasjon. I denne sammenhengen er begrepet «kunnskapsøkonomi», som i stor grad baserer seg på at vitenskapelig kunnskap er en forutsetning for vekstskapende økonomisk aktivitet (Vatne & Langeland, 2010), sentralt. Den økte utvekslingen av digital informasjon i ulike sammenhenger er også en faktor som gjorde at kunnskap ble stadig viktigere. Et betydningsfullt veiskille var imidlertid Lisboa-konferansen i år 2000, da Norge etter hvert ble innlemmet i det nye Europeiske forskningssamarbeidet. Dette gjorde at kunnskapssamfunnet fikk et nytt innhold, i form av en «internasjonal vending» som Helsvig (2022) viser til. Dette beskriver noe av bakteppet for at kunnskap har blitt stadig viktigere for den moderne økonomien, sammen med faktorer som teknologi og innovasjon.

1.6.5 Politisk og samfunnsmessig kontekst

Bærekraftsmålene og den relaterte agendaen representerer på flere måter et skifte innenfor det Norske samfunnet. I en nasjonal kontekst er bærekraft et overordnet rammeverk som påvirker politikken innenfor mange områder. Det mest sentrale å trekke inn i utviklingen er de 17 bærekraftsmålene og 2030- agendaen, som ble fastsatt i 2015 (Regjeringen, 2022). Bærekraftsmålene omfatter alle sektorer i samfunnet, med innsats rettet mot utviklingsspørsmål, arbeid, helse, klima og miljø samt internasjonalt samarbeid for å nevne noe. Oppsummert er innsatsen i bærekraftsmålene både rettet mot sosiale forhold, økonomiske forhold, og miljømessige forhold. Bærekraftsmålene betegnes videre som den viktigste innsatsen for å løse nåværende, og fremtidige, utfordringer på nasjonalt og globalt nivå (Regjeringen, 2022). Bærekraft kan også kobles til hvordan vi skal sørge for et samfunn med et tilstrekkelig tjenestenivå i fremtiden. Flere av disse utfordringene nevnes i perspektivmeldingen 2020-2021 (Meld. St. 14, 2021). Blant annet tas det opp at velferdsstaten må rigges slik at kommende generasjoner sikres et godt tjenestetilbud (Meld. St. 14, 2021). Det forutsetter blant annet at man greier å skape inntekter til staten gjennom verdiskaping, og

at man greier å utnytte de mulighetene som ligger innenfor teknologi og modernisering. Deretter nevnes flere områder hvor det behøves målrettet innsats for å løse de kommende utfordringene. En av disse er å skape flere jobber, slik at man kan legge til rette for et fortsatt høyt nivå i velferdstjenestene (Meld. St. 14, 2021). Omstilling nevnes også som en viktig faktor for å legge til rette for nytenking og innovasjon, i tillegg til kompetanse. Et prioritert område som beskrives er at flest mulig skal være i arbeid (Meld. St. 14, 2021). I en norsk sammenheng har dette blitt referert til med begrepet arbeidslinja (Terum & Hatland, 2014). En annen faktor som nevnes i meldingen er klima- og miljøutfordringene. Det beskrives at Norge har lagt ambisiøse planer med henblikk mot 2030-målene, og at det skal føres en offensiv politikk på dette området i årene fremover (Meld. St. 14, 2021). Blant annet skal det i større grad innføres avgifter på utslipp, samtidig som det er et generelt mål at produksjon av varer og forbruk skal skje på en mer bærekraftig måte i årene fremover.

Rapporten *regionale utviklingstrekk* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021) beskriver de viktigste faktorene knyttet til den regionale utviklingen i de kommende årene. Temaer som tas opp er blant annet sysselsetting og verdiskaping, kompetanse, befolkningsutvikling, samt natur, klima og miljø. En av de aktuelle faktorene som nevnes å ha påvirket vekstkraften i regionene er koronapandemien (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021). Effektene fremgår ikke av rapporten, men det beskrives at Trøndelag var en av regionene med vekst i næringslivet i en periode før pandemien (2013-2018). Rapporten beskriver også hva som legges vekt på for å oppnå bærekraftige regioner. Faktorene som belyses er blant annet befolkningsutviklingen, menneskelige ressurser, samt naturressurser – og hvordan disse skal brukes på en best mulig måte for å sikre bærekraftige regioner. Sett i en Europeisk sammenheng trekkes det frem at de norske regionene ligger høyt på sysselsetting. Andelen som tar høyere utdanning pekes også på som en interessant faktor, siden denne andelen har økt i alle fylker. Når det gjelder yrkesfagene finner man den største gruppen med denne utdanningsbakgrunnen i de minste kommunene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021).

Regionenes evne til omstilling nevnes også som en viktig faktor i årene som kommer. I det legges det at næringslivet bør være i stand til å håndtere uforutsette hendelser eller endringer, samt omstille seg for å lykkes i fremtiden (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021). Regionene i Norge scorer fortsatt lavere enn andre Europeiske land på indekser for innovasjon, samtidig som det trekkes frem at resultatene har blitt bedre sammenlignet med

tidligere. Når det gjelder investeringer innen FoU- aktiviteter har disse økt i de fleste fylkene, inkludert Trøndelag (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021). En annen ting som nevnes i den forbindelse er at andelen investeringer i FoU aktiviteter i de ulike fylkene er ulik – imens antallet bedrifter som er en del av en type FoU- aktivitet mer jevnt fordelt. Et annet trekk ved den regionale utviklingen er at stadig flere bor i tettbygde strøk. I meldingen sees dette i sammenheng med at stadig flere jobber innenfor tertiær- og sekundærnæringer, samtidig som sysselsatte innenfor jordbruk går ned. Dette har samlet sett ført til at 80% av landets befolkning bor i tettbygde områder (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021).

1.6.6 Virkemiddelapparatet i Norge

Klyngebegrepet har vært gjenstand for bred teoretisering innenfor geografifaget (se for eksempel Delgado et al. (2016), Malmberg og Power (2006), Giuliani (2013)). Porters klyngeteori (Porter, 1990) er en av de mest sentrale, som vektlegger betydningen av samlokalisering av lignende virksomheter for å oppnå vekst. I en norsk sammenheng er det Innovasjon Norge som forvalter det offentlige finansierte klyngeprogrammet. Det kalles *Norwegian innovation Clusters*, og består av fire ulike nivåer som bedrifter kan kvalifiseres til (Siva, u.å-a). Målsettingene i programmet dreier seg blant annet om å utløse positive effekter gjennom samarbeid, i tillegg til å bedre forutsetningene for hver enkelt bedrift. Programmet bidrar blant annet med finansiering, tjenester knyttet til nettverk, rådgivning og kommunikasjon for å nevne noe. For å velge ut de riktige prosjektene brukes flere og forskjellige kriterier, blant annet knyttet til at nettverket i klyngen bør bestå av etablerte aktører, foretaksentreprenører, offentlige aktører og kunnskapsmiljø. Det skal også være et potensiale for økt samarbeid og synergier, samt mulighet for økonomisk vekst over tid(Siva, u.å-a).

Siva er også en viktig del av det statlige virkemiddelapparatet for industriutvikling. De har blant annet eierskap i ulike industrieiendommer rundt om i Norge, i tillegg til å støtte opp om etablering av virksomhet og drive med rådgivning. Et annet virkemiddel de administrerer er *Grønn plattform*, som er rettet mot forskningsaktiviteter som skal lede til bærekraftig omstilling. Prosjektet er et samarbeid mellom aktørene innenfor virkemiddelapparatet, som er Innovasjon Norge, Siva, Norsk forskingsråd i tillegg til Enova. På sine nettsider beskriver de at målet er å finansiere mer omfattende prosjekter som skal lede til bærekraftige løsninger

(Siva, u.å-b).

1.7 Oppsummering

Denne masteroppgaven har som mål å utforske hva som motiverer bedrifter til å ta bærekraftige valg i en rural kontekst. Over lengre tid har diskursen om bærekraftig omstilling vært preget av urbane problemstillinger, og en urban problemforståelse. Det fremstår imidlertid som vanskelig å finne studier av bærekraft i en rural kontekst. Jeg ønsker derfor å finne ut hvordan bærekraft kan defineres og utføres i en rural kontekst. Den overordnede problemstillingen jeg har presentert er «hva er bedrifters rolle i bærekraftig omstilling, med utgangspunkt i Overhalla- samfunnet? For å svare på denne problemstillingen benytter jeg begrepene sted, region, samt en nyere forståelse av lokalsamfunnsbegrepet. Dernest har jeg presentert den stedlige konteksten for oppgaven, som forklarer de viktigste demografiske og samfunnsmessige trekkene ved Overhalla, Namsos og regionen Namdalen. Jeg har også oppsummert den historiske utviklingen i Namdalen, for å sette utviklingen av industriområdet på Skogmo i en større kontekst. De overordnede trekkene i den nasjonale regionalpolitikken har også hatt betydning i denne sammenhengen. Blant annet forklarer den historiske utviklingen hva som har ført til at noen steder har mislyktes, imens steder som Overhalla har lyktes. Problemstillingene prosjektet reiser må også sees i en større samfunnsmessig kontekst, knyttet til at bærekraft har blitt en del av det styrende rammeverket for alle deler av samfunnet. Videre har jeg presentert hvilke overordnede utfordringer regionene står ovenfor, og hvordan dagens virkemiddelapparat er innrettet.

2 Teoretisk rammeverk

For å besvare problemstillingene som introduseres innledningsvis i oppgaven benytter jeg ulike teorier og begrep knyttet til geografifaget. Det teoretiske rammeverket er oppgavens redskap for å koble funn i intervjuundersøkelsen til en geografifaglig kontekst. Deretter blir begrepene og funn gjenstand for diskusjon i neste kapittel. En redegjørelse av stedsbegrepet er nødvendig for å forstå informantenes opplevelse av Overhalla og Skogmo som sted. Sted som «sense of place» (Agnew & Duncan, 1989; Anderson, 2015; Berg & Dale, 2009) og begrepet lokalsamfunn (Villa & Haugen, 2016) er begreper som har hatt betydning i denne sammenheng. Overhalla er også del av en større region, med senterkommunen Namsos og omlandskommunene Grong samt Høylandet. Regionen innehar både funksjonelle og identitetsmessige trekk, som en attraktiv bo- og arbeidsmarkedsregion hvor innbyggerne både verdsetter tilbudene som finnes i Namsos og det regionen rundt har å tilby av naturlige kvaliteter. Klynger og lokal spesialisering er også sentrale begrep som bidrar i diskusjonen om fremveksten av miljøet rundt Skogmo industripark.

2.1 Lokal kontekst

Sted er et kjernebegrep innenfor geografien, og i min oppgave har jeg tatt utgangspunkt i ulike tilnærminger til stedsbegrepet basert på relevans for problemstillingene. Jeg mener også det er hensiktsmessig å diskutere funnene i oppgaven basert på ulike geografiske nivå. I mitt tilfelle er de mest relevante nivåene sted, region og lokalsamfunn. Jeg tar utgangspunkt i Agnews tre perspektiver på steder (Agnew & Duncan, 1989), og her var særlig perspektivet «sense of place» nyttig når informantene når informantene forklarte sin opplevelse av Skogmo og Overhalla som sted. Når det gjelder nyere stedsteorier har disse vært mindre nyttige for mitt masterprosjekt. Flere av de nyere teoriene baserer seg blant annet på globaliseringsprosesser, imens jeg i hovedsak har gjort undersøkelser i tilknytning til det lokale og regionale.

2.1.1 Begrepet sted og klassiske stedsteorier

Sted er et begrep som mange har et forhold til, og som har flere betydninger. I følge Berg og Dale (2009) kan begrepet både beskrive geografiske lokasjoner, eller være en del av mer dagligdagse uttrykk i en abstrakt kontekst – for eksempel «å dra av sted». Anderson (2015) hevder imidlertid at steder er noe vi omgis av hele tiden, og som nærmes utgjør essensen av vår hverdagslige kontekst. Videre beskriver han at steder bidrar til å skape vår identitet, som igjen setter sitt preg på stedet. Steder har både betydning for hvem vi er, og hvordan vi oppfatter omverdenen vi er en del av. Det er også viktig å understreke at steder skiller seg fra det som innen geografien betegnes som rom eller «spaces». I dette legger Anderson (2015) at rom kan forstås som uavhengige og nærmest abstrakte, imens steder er formet av menneskelige og relasjonelle aspekter.

I følge Berg og Dale (2009) var det først rundt 1970 at det begynte å komme konkrete teorier av faglig betydning knyttet til stedsbegrepet. Før dette tok man i stor grad begrepet for gitt, eller brukte det mer eller mindre som et felles begrep for størrelser som rom, region eller lokalisering. En av de tidlige bidragene hvor det ble forsøkt å tillegge stedsbegrepet større mening var «sence of place». Før denne tilnærmingen hadde teoriene i hovedsak vært basert på en objektiv, romlig forståelse av steder. Med denne nye forståelsen fikk man imidlertid et økt fokus på det menneskelige, og opplevde aspektet ved steder. John Agnew forsøkte å definere begrepet ved hjelp av tre overordnede forståelser: sted som «location», «sence of place», samt «locale» (Agnew & Duncan, 1989). Videre var han også opptatt av å skape en beskrivelse av de ulike forståelsene som utfyllende, heller enn motstridene. Det danner derfor et godt bilde av hvordan stedsbegrepet kan forstås mer helhetlig, basert på ulike situasjoner og kontekst det brukes i (Berg & Dale, 2009).

Med «location» definerer Agnew steder ut ifra objektive kriterier. Denne beskrivelsen har ifølge Berg (2009) vært tettest knyttet til lokaliseringsteorier og økonomisk geografi, siden man ønsket å fremheve stedets særegenhet knyttet til for eksempel næringsvirksomhet. Faktorer som dette vurderes ut ifra kan for eksempel være nærhet til lignende virksomhet, klima- og naturgitte forhold, eller samfunnsmessig infrastruktur. Man kan derfor si at denne forståelsen legger vekt på stedet som en ramme for menneskelig og naturlig aktivitet som foregår innenfor et avgrenset rom.

«Sence of place» beskriver det opplevde og subjektive perspektivet ved steder (Agnew &

Duncan, 1989). Denne måten å beskrive steder knyttes særlig til den amerikanske humanistiske geografien på 1970-tallet, som en reaksjon til den objektive stedsbeskrivelsen. Forskerne denne gangen var opptatt av å synliggjøre den menneskelige dimensjonen innenfor geografien, og ønsket å finne ut mer om forholdet mellom mennesker og steder. Videre var de også opptatt av stedsidentitet, og hvordan denne påvirker både mennesker og steder (Berg & Dale, 2009). Denne tilnærmingen har vært særlig nyttig for mitt prosjekt, etter som at intervjuundersøkelsen gir uttrykk for informantenes oppfatning av Skogmo og Overhalla som sted. De andre tilnærmingene til steder som Agnew benyttes også i diskusjonen, men i mindre grad enn «sense of place».

«Locale» er et begrep som opprinnelig forbindes med sosiologen Anthony Giddens (Giddens, 1986). «Locale» beskrives som en møteplass hvor ulike hverdagslige aktiviteter foregår – og hvor sosiale strukturer både begrenser og muliggjør handlinger innenfor rom. Eksempler på slike steder som nevnes i Berg og Dale (2004) kan for eksempel være et kjøpesenter eller et universitet. Aktiviteten som foregår innenfor slike rom er ofte styrt av gitte strukturer, for eksempel bestemte gjøremål eller aktiviteter som knyttes til stedene. Giddens Giddens (1986) mente imidlertid at struktur-begrepet innebar en tosidighet, ettersom det både begrenser vårt handlingsrom – samtidig som det skaper en arena som muliggjør handlinger.

Senere har også andre forsøkt å benytte Giddens struktur-oppfatning til å beskrive steder (Berg & Dale, 2009), for eksempel i Pred (1984). Han mener at sted ikke bare er en uforanderlig ramme for sosiale aktiviteter – men like mye at stedene var en viktig faktor som påvirker den sosiale aktiviteten (Pred, 1984). Sagt med andre ord ble det hevdet at menneskene påvirker steder, samtidig som stedene påvirker menneskene. I lys av mitt prosjekt er dette et viktig poeng, siden informantene i stor grad uttrykker sine meninger i kontekst av sitt ståsted – for eksempel at de bor i Grong, og jobber i Overhalla. Utover 90-tallet økte imidlertid fokuset på de globale påvirkning på steder (Massey, 1991). Dette fremkommer blant annet i Massey (1991), som argumenterer for at det finnes en «global sense of place». Hun illustrerer dette ved å vise til bybildet i London, hvor man eksponeres for flerkulturelle inntrykk i form av sosiale, materielle og kulturelle uttrykk. I følge Massey kommer dette som en følge av globaliseringen som har kommet med det moderne samfunnet, med økende utveksling av kulturelle og sosiale uttrykk fra andre verdensdelene. Dette gjør både noe med oss, og stedene vi er en del av (Berg & Dale, 2009).

2.1.2 Lokalsamfunn

Begrepet lokalsamfunn må kunne sies å være mangefasettert, ettersom det både brukes aktivt i vitenskapelige arbeider, av politikere og offentlige myndigheter, samt i mer dagligdagse sammenhenger (Scherzer et al., 2020), (Villa & Haugen, 2016). Begrepet har vært nyttig for min oppgave, ettersom det blant annet definerer stedet som en ramme for ulike aktiviteter og samhandling. Jeg forstår både lokalsamfunnet som en kontekst for hverdagslige aktiviteter, og samhandling mellom ulike aktører innenfor et avgrenset område. En av utfordringene knyttet til begrepet er imidlertid at den utstrakte bruken har gjort det uklart hva det egentlig betyr, og at betydningen i flere sammenhenger tas for gitt (Kjeldstadli, 2017; Scherzer et al., 2020). I 2016 ga Mariann Villa og Marit S. Haugen ut boka *Lokalsamfunn*, som består av flere tekstbidrag hvor ulike perspektiver ved lokalsamfunnet trekkes frem. Innledningsvis presenterer de begrepet som «...områder eller samfunn under kommunenivå, for eksempel bydeler, tettsteder, bygder eller grender» (Villa & Haugen, 2016, s. 18). Videre fremhever de også Aarsæther (2014) i Villa og Haugen (2016) sin definisjon som sier at lokalsamfunnet er: «... et geografisk avgrenset område der fysisk nærhet gir samhandling, og at felles opplevde oppgaver eller problem bidrar til å skape lokale institusjoner.» (Villa & Haugen, 2016, s. 18). Denne definisjonen er i større grad nyttig for mitt prosjekt, sammenlignet med de andre definisjonene av lokalsamfunnsbegrepet.

Med dette bakteppet skal jeg nå gjøre rede for mulige kilder til begrepets opphav, nyere forståelser blant forskere innenfor feltet i Norge, samt eksempler på hvilken betydning et utvalg i en spørreundersøkelse tillegger begrepet i en hverdagslig kontekst. Målet med denne gjennomgangen er å rette et kritisk blikk mot lokalsamfunn som begrep, og å bidra med en oversikt som er relevant for oppgavens diskusjon. For å få klarhet i opphavet til «lokalsamfunn» kan det være nyttig å ta utgangspunkt i de engelske termene «society» og «community». I flere publikasjoner knyttet til «lokalsamfunn» (Scherzer et al., 2020; Villa & Haugen, 2016) kobles begrepet «community» til sosiologen Ferdinand Tönnies, som var opphavsmannen til begrepene «Gemeinschaft und Gesellschaft» (Tjora, 2020; Tönnies, 2005). Disse begrepene oppsto i forbindelse med hans verk under samme navn, som skulle beskrive hva som skjedde med samholdet og de trygge fellesskapene (Gemeinschaft) når markedskreftene og moderne trekk ved det nye «storsamfunnet» (Gesellschaft) fikk større spillerom (Tönnies, 2005). Videre kobles gjerne «Gemeinschaft» til idealet om et pre-industrialisert samfunn på landsbygda med nære relasjoner og trygghet, som står i kontrast til

det industrialiserte bysamfunnet hvor penge-styrte interesser og overfladiske relasjoner overtok(Scherzer et al., 2020).

Med andre ord kan man si at lokalsamfunnsbegrepet tradisjonelt sett har vært knyttet til rurale steder litteraturen, siden Tönnies (2005)[1887] med flere mente at det urbane var en trussel mot de etablerte fellesskapene. I nyere tid har man sett at ideene etter Tonnies fortsatt påvirker teorier knyttet til lokalsamfunnsbegrepet. Et eksempel på dette kan man finne i Kjeldstadli (2017), hvor lokalsamfunnet ut i fra en klassisk definisjon beskrives som en homogen enhet, styrt av sosiale normer og med lav ytre påvirkning. I nyere tid har imidlertid Villa et al. (2016) prøvd å redefinere denne oppfatningen av begrepet, og hevder blant annet at lokalsamfunn både eksisterer i byen og på bygda. Denne definisjonen har senere blitt gjengitt i Skorstad et al. (2018), hvor forfatterne videre mener at ulike prosesser innenfor lokalsamfunnet har påvirkningskraft langt utover det lokale.

Den klassiske oppfatningen av hva et lokalsamfunn er kan til dels sies å bli bekreftet av en undersøkelse hvor helt vanlige innbyggere har gitt sin oppfatning av begrepet (Scherzer et al., 2020). Svarene ble samlet inn i forbindelse med et nasjonalt prosjekt som handlet om kommunenes motstandsdyktighet, i form av et digitalt spørreskjema som ble sendt til respondentene (Scherzer et al., 2020). Basert på svarene fra respondentene i undersøkelsen, som besto av et bredt utvalg personer i ulik alder fra hele landet, kommer det tydelig frem at flertallet definerer et lokalsamfunn som en fysisk avgrensning av omgivelsene som en ramme for sine liv. Et annet poeng som trekkes frem i lys av undersøkelsen er at betydningen av begrepet lokalsamfunn er situasjonsbetinget, avhengig av hvor man er bosatt. Som en av informantene trekker frem betyr lokalsamfunn noe annet i en rural kontekst, sammenlignet med i storbyen. Blant annet er de som har oppgitt at de er fra «bygda» mer opptatt av samhold, felles aktiviteter og dugnadsinnsats. På den andre siden beskriver de som bor i urbane områder lokalsamfunnet som et område hvor mennesker bor sammen, og benytter de samme tjenestetilbudene.

På bakgrunn av denne undersøkelsen og dens forhold til tidligere arbeid knyttet til begrepet lokalsamfunn, mener jeg det er berettiget å diskutere relevansen av begrepet i en geografifaglig kontekst. Flere av de ovenfornevnte refererer til at begrepet fremstår hult, og uten en bestemt definisjon. Thuen (1997) hadde også en lignende påpekning i et bokkapittel som handler om lokalsamfunnet som studieenhet. Her hevder han at begrepet i seg selv har

gjennomgått en slags alminneliggjøring, slik at det for eksempel kan brukes i politiske sammenhenger for å beskrive det som ofte regnes som idealsamfunnet. Thuen (1997) hevder at lokalsamfunnet ikke har formelle, geografiske, grenser – men at det snarere avgrenses basert på sosiale faktorer, som tillegges ulik vekt for de som kan sies å være en del av lokalsamfunnet. Sett i en geografifaglig kontekst kan man derfor si at det veldefinerte stedsbegrepet tjenestegjør både for å beskrive steder som sosialt – og formelt avgrensede (Anderson, 2015; Berg & Dale, 2009), imens «lokalsamfunn» i større grad er nyttig for å beskrive en slags ramme for det dagligdagse livet med relasjon til formelle og mer uformelle institusjoner i samfunnet (Villa & Haugen, 2016)

Både begrepene sted og lokalsamfunn har sine funksjoner. I kontekst av mitt prosjekt har jeg funnet ut at «sted» er nyttig for å beskrive informantenes opplevelse av den stedlige konteksten de er en del av. Videre er kan også deskriptive forhold ved steder være nyttig, når man beskriver et sted som en ramme for økonomiske aktiviteter. I de kommende avsnittene presenterer jeg et utvalg nyere stedsteorier. Disse ble ikke anvendt i like stor grad, men er likevel med på å beskrive hvilke prosesser som påvirker Skogmo og Namdalen. Bedriftene er både en del av en lokalt, regional, nasjonal og global kontekst, som påvirker valgene de tar. Dette kan for eksempel knyttes til innkjøp av råvarer.

2.1.3 Nyere stedsteorier

De nyere bidragene til stedsteorien består i likhet med det klassiske teoriene ulike forståelser og tilnærminger. Mye av den klassiske stedsteorien bygger enten på at det er motsetninger mellom de objektive og subjektive stedsforståelsene, og at disse er vanskelige å kombinere. I den nyere stedsteorien har det imidlertid blitt gjort forsøk på å utforme teorier som knytter disse oppfatningene sammen – beskrivelsen av steder sett fra et utenifra-perspektiv, og innenifra (Berg & Dale, 2009).

Globalisering er et bredt begrep med mange ulike definisjoner, og har vært gjenstand for bred teoretisering innenfor geografifaget. Et eksempel er arbeidene til Doreen Massey, som igjennom begrepet «a global sence of place» satte ord på hvordan det multi-kulturelle kommer til syne – for eksempel i storbyer (Massey, 1991). Videre kan man også ta utgangspunkt i en mer generell definisjon, som presenteres i Berg & Dale (2009): De mener at globalisering handler om utveksling av sosiale, økonomiske og kulturelle trekk rundt om i

verden – dette omfatter blant annet informasjon, verdier, måter å tenke på og ikke minst mennesker. Disse prosessene har fått god hjelp av mer moderne teknologi, og lettere måter å forflytte både mennesker og gods på tvers av landegrenser og verdensdeler. Alt i alt har dette ført til at avstandene oppleves kortere, og at verden har blitt knyttet tettere sammen.

Ifølge Berg & Dale (2004) viser imidlertid nye bidrag til geografilitteraturen at stedsbegrepet fortsatt har stor betydning. Blant annet har nye teorier bidratt til å gi stedsbegrepet nytt innhold, og videreutviklet forståelsen av hvordan globaliseringsprosessene og sted påvirkes av hverandre. Disse prosessene har blant annet ført til at steder oppleves mer like enn før, samtidig som det også kan argumenteres for at globaliseringen fører til at det unike ved steder fremheves. Dette er en påstand som kan oppfattes motstridende, i og med at man legger til grunn at steder både er globale og lokale på samme tid. For å besvare denne problematikken viser Berg og Dale (2004) til Noel Castree sine «svar» som belyser hvordan steder kan beskrives som unike, samtidig som de påvirkes av globaliseringsprosessene.

2.2 Regionalt perspektiv - Arbeidsmarked og attraktiv bostedsregion

Stedet Skogmo i Overhalla er en del av en større region med senteret Namsos og omlandskommuner. Senterkommunen Namsos har en administrativ funksjon for omlandskommunene, siden den har et bredt tjenestestvalg og et bredt spekter av arbeidsplasser. I min oppgave har jeg valgt å legge mest vekt på de nyere perspektivene på regioner, som blant annet definerer at regionene kan være basert på funksjonelle eller identitetsmessige trekk. De eldre definisjonene av begrepet er imidlertid mindre relevante for min oppgave, siden de i stor grad tar utgangspunkt i regionens innhold fremfor funksjon.

2.2.1 Region – eldre og nye perspektiver

Begrepet «region» har i likhet med stedsbegrepet blitt en del dagligtalen, i tillegg til at det brukes i en vitenskapelig sammenheng. Blant annet brukes begrepet for å sette avgrensninger for naturgitte og menneskeskapte forhold. Ifølge James (1929) har det vært en uavbrutt interesse for studiet av regioner og deres særegenhet innenfor geografien, helt siden dette la grunnlaget for ytterligere forståelse og perspektiv på verden. Opp igjennom tidene har det

eksistert ulike forståelser og tilnærminger til regioner – helt i fra Antikkens hellas hvor man så de første benevnelsene av regionalgeografi med innslag av mytologiske og naturbeskrivende element (Lysgård, 2009) – til 1900-tallets deskriptive tilnærming til regionbegrepet med fokus på fysiske faktorer, økonomiske forhold, kultur og religionsutøvelse (Cresswell, 2013).

Interessen for studiet av regionen kan knyttes til ulike motiver. Noen mente at regionene var menneskeskapte, imens andre hevdet at de var et resultat av ulike faktorer som påvirket hverandre. En av de tidlige bidragene til regionbegrepet kom fra Vidal De la Blache, som gjennom sine arbeider forsøkte å beskrive det unike som eksisterte innenfor regioner. Han var inspirert av tyske teoretikere, som blant annet forsøkte å definere samspillet mellom menneskene og deres fysiske omgivelser (Cresswell, 2013). En annen sentral geograf fra den samme perioden var Richard Hartshorne, som gjennom sine arbeider ble sentral i USA det første halvdel av 1900-tallet. Han var også opptatt av å skille regioner fra hverandre, men konsentrerte seg om summen av faktorer som han mente spilte inn når regioner ble definert. Dette var en annerledes tilnærming sammenlignet med Vidals metode, som tok utgangspunkt i menneskelige og naturgitte forhold innenfor definerte regioner. Dette leder videre inn på noe av kritikken mot den tradisjonelle regionalgeografien, som blant annet peker på at man i for liten grad var opptatt av opprinnelsen til regionen som fenomen (Cresswell, 2013). Disse beskrivelsene har i liten grad vært nyttige i mitt prosjekt, siden de i all hovedsak konsentrerer seg om regionenes innhold.

Når det gjelder «nyere» regionalgeografier (utviklet fra ca. 1980 og utover) rettet disse oppmerksomheten mot at regioner var skapt av sosiale prosesser. De ønsket å gå vekk fra oppfatningen som stammet fra den tradisjonelle regionalgeografien, knyttet til at regioner allerede var definerte og avgrensede objekter – og over til at regioner var skapt og utviklet gjennom menneskers aktivitet. En slik forståelse av regionbegrepet er særlig relevant for min oppgave, ettersom den tar utgangspunkt i hvordan regionene har blitt til. I min oppgave diskuterer jeg både regionen som bo- og arbeidsmarked, samt ramme for økonomisk utvikling og deling av kunnskap. Denne oppfatningen av regionbegrepet kom fra de politiske geografene (Cresswell, 2013), som både mente at regioner var et resultat av ulikhet, samtidig som forskjellene økte gjennom de sosiale prosessene som foregikk innenfor regionene. På denne måten greide man å vise at geografien hadde noe ytterligere å tilføre den vitenskapsteoretiske debatten, og relevansen av geografifaget utover å beskrive steder. Videre

bidro også den nye «regionalgeografiske tankegangen» med en oppfatning om at regioner i seg selv er i stadig endring, samt at de formes av - og er en forutsetning for – blant annet økonomiske, kulturelle og sosiale prosesser (Cresswell, 2013).

I nyere tid, og i en norsk kontekst, har region blitt et begrep som innenfor vitenskapen kan knyttes til ulike natur- og samfunnsområder (Lysgård, 2009). For eksempel har geografer (og andre akademiske fagretninger) tatt i bruk beskrivelser av regionen som passer best for det man studerer, eller ønsker å studere. Dette har ført til at man i den daglige talen opererer med mange ulike typer regioner – for eksempel knyttet til natur, økonomi, næringsliv og identitet (Lysgård, 2009). En identitetsregion kan for eksempel være et område hvor menneskene som bor der deler kulturelle eller religiøse verdier (Johnstad et al., 2003). Denne typen klassifisering av regioner har ifølge Lysgård (2009) ført til at begrepets betydning kan fremstå som utydelig. Denne oppfatningen er nyttig i forlengelsen av de nyere perspektivene på regionbegrepet, og mer tilpasset en nyere kontekst. Lysgård (2009) mener videre at man bør diskutere på hvilket grunnlag regioner eksisterer, siden formålet med begrepet kan virke uklart. Han har på bakgrunn av dette definert at det minst finnes tre overbyggende typer regioner. Den første typen er *den metodiske regionen*, som kan beskrive regionen som et verktøy enkeltmennesker i samfunnet bruker for å plassere seg selv i en samfunnsmessig kontekst samt formidle denne kunnskapen til andre. Man kan beskrive *den politiske regionen* som et verktøy for å oppnå hensiktsmessig politisk organisering, for eksempel ved hjelp av enheter som fylker og kommuner. Den tredje formen for regioner er *den identifiserende region*, som brukes av menneskene i et samfunn for å knytte sin identitet, eller sitt opphav, til et bestemt geografisk område. Lysgård (2009) tar imidlertid forbehold om at disse definisjonene av regionen ikke er absolutte – men heller at de er et verktøy for å forstå hvordan regioner kan inndeles på en hensiktsmessig måte.

2.2.2 Flytting, pendling og arbeid

Debatten om flytting i Norge har over lengre tid blitt dominert av utfordringene knyttet til at unge «rømmer» landsbygda, som blant annet skjer blant annet skjer fordi de ønsker å bo rundt de mest sentrale stedene (Grimsrud & Sørli, 2009) (Rye, 2006). På samme måte har også enveis flyttestrømmer fra bygda blitt pekt på som den viktigste begrunnelsen for de negative konsekvensene av sentralisering. I følge Langørgen (2007) beskriver sentralisering trenden knyttet til at flere bor og jobber i tettbefolkede regioner. Grimsrud og Sørli (2009) hevder at

denne fremstillingen av flyttedebatten skaper et noe unyansert bilde, siden det er ulik tilflytting mellom kommuner som skaper forskjeller. Ifølge nye tall fra Statistisk sentralbyrå er det fylkene rundt Oslo som har størst innflytting. På den andre siden opplever imidlertid sju av de øvrige fylkene negativ flyttetrend. Statistikken for 2021 viser at de fleste flyttinger skjer innenfor kommunegrensene - noe som ikke er et nytt fenomen. I rurale strøk ser man en tendens knyttet til at flere flytter til regionsentrene, hvor det ofte er flere tilgjengelige boliger (Høydahl, 2022). I (Grimsrud & Sørli, 2009) skiller de mellom tre kategorier innbyggere når det er snakk om flytting, pendling og arbeid. De bofaste som ikke har flyttet ut av kommunen, de nyinnflyttede og tilbakeflytterne. Med utgangspunkt i disse «flytte-kategoriene» vil jeg forklare de tydeligste flyttetrendene, og hvordan dette henger sammen med pendling, arbeid og utdanning. Når det gjelder flyttemotiver er ofte ønsket om å ta høyere utdanning en årsak for at unge flytter. Rye (2006) på at trendene er selvforsterkende, ettersom stadig flere unge får sans for en urban livsstil. Det pekes på at arbeid er en viktig forutsetning for bostedsvalg, samtidig som dette også kan nyanseres – for eksempel ved at flere får et mer avslappet forhold til bostedsvalget hvis det er mange tilgjengelige jobber i regionen (Grimsrud & Sørli, 2009). Med utgangspunkt i en studie fra et større område rundt Oslo fant Grimsrud og Sørli (2009) ut at det er varierende grad av pendling basert på «flytte-kategoriene». De bofaste pendler mindre enn andre grupper, imens de som har flyttet generelt er en gruppe som pendler mer. De fant også ut at nyinnflyttede i regionen, som har bodd i Oslo, er mer opptatt av avstanden til Oslo når de velger bosted - sammenlignet med tilbakeflytterne som har bodd i Oslo. Generelt har hjemstedet stor betydning for mange, og basert på undersøkelsen antar Grimsrud og Lie (2009) at det er andre kvaliteter ved hjemstedet enn bare arbeid som avgjør flyttevalget for tilbakeflytterne, i kontrast til nyinnflytterne som er mer opptatt av mulighetene i arbeidsmarkedet.

2.2.3 Attraktivitet i distriktskommuner

Av informantene i intervjuundersøkelsen defineres Overhalla som et ruralt sted, med rurale utfordringer. Samtidig kan også rurale forhold være et fortrinn for Skogmo, Overhalla og regionen for øvrig. Å finne ut hva som skaper attraktivitet og gode livsvilkår i distriktskommuner har over lengre tid vært et viktig satsingsområde innenfor regionalforskning i Norge (se for eksempel Sand et al. (2016), Vareide et al. (2013)). Det nasjonale kompetansesenteret Distriktssenteret, som utformer kunnskapsgrunnlag på vegne av kommunaldepartementet, beskriver også begrepet attraktivitet på sine nettsider. De kobler

blant annet begrepet til arbeidsplasser, tilgang på gode tjenester, inkludering og turisme (Distriktsenteret, u.å). Denne interessen kan på den ene siden sees på som et svar til politikk som har vært orientert mot styrking av distriktene, samtidig som det også kan tolkes som en motreaksjon til oppfatningen om at relasjonen mellom bygd og by svarer til beskrivelsene gammeldags- moderne. Eksempler på dette i faglitteraturen kan man for eksempel se i Førde og Borch (2010), hvor leseren presenteres for ulike suksesshistorier knyttet til nyskaping og lokale ildsjeler. Under vil jeg presentere noen perspektiver på hva som skaper attraktivitet i distriktskommuner. Stedsattraktivitet kan ifølge en rapport fra Telemarksforskning knyttes til attraktivitet for bedrifter, innbyggere og besøkende (Vareide et al., 2013). Vareide et al. (2013) identifiserer at det er fire faktorer som avgjør attraktiviteten til steder, basert på de tre kategoriene. Den første faktoren er knyttet til tilgjengelighet av ulike arealer for bruk til boligformål, næring og rekreasjonsformål, for eksempel hyttetomter. Den andre faktoren handler om tilgangen til et variert tjenestetilbud, og ulike former for kulturtilbud. Den tredje faktoren handler imidlertid om identitet og grad av åpenhet og samhandling på stedet, for eksempel knyttet til om det er en mentalitet knyttet til at bedrifter samarbeider på stedet. Den siste og fjerde faktoren handler derimot om omdømme, og hvilke holdninger folk har til stedet (Vareide et al., 2013).

Innenfor geografifaget har vi tradisjonelt tatt utgangspunkt i at arbeidsplasser er en av de viktigste forutsetningene for at steder oppleves attraktive. En av teoretikerne som har utfordret dette synet er Richard Florida, som på tidlig 2000-tall gjorde seg bemerket med sin teori knyttet til det han kalte «den kreative klasse» (Florida, 2014). Hans oppfatning er at denne gruppen, bestående av høyt utdannede mennesker, fungerer som en tiltrekningskraft for enkelte typer firma og arbeidsplasser grunnet kompetansen de besitter. Basert på dette mener han, litt enkelt sagt, at steder bør gjøre seg attraktive for høyt utdannede og «kultiverte» mennesker. Denne tilnærmingen til attraktivitet har imidlertid møtt kritikk fra forskere i de nordiske landene. Bakgrunnen for dette er blant annet at flere forskere mener at en slik teoretisering, med utgangspunkt i storbyer i USA, vanskelig kan oversettes til en norsk kontekst. De nordiske landene har bedre utbygd sosial infrastruktur enn USA, som gjør at arbeidsplasser blir en viktigere faktor for å avgjøre bostedsvalg (Andersen et al., 2010). Ifølge en nyere undersøkelse innenfor bo- og arbeidsmarkedsregioner i Norden er det fortsatt en klar trend knyttet til at menneskene følger jobbene. (Østbye et al., 2018).

2.3 Næringsutvikling og klynger

2.3.1 Entreprenøren og innovasjon

Ideene til økonomen Josef Schumpeter knyttet til entreprenøren og innovasjoner har hatt sterk påvirkning på teorier innenfor regional næringsutvikling og økonomisk vekst. En av de viktigste teoriene han bidro med var knyttet til at innovasjoner er sentrale for å skape vekst, med vekslende perioder hvor økonomien var i likevekt og brudd. Disse ideene har videre hatt sterk påvirkning på teori knyttet til klynger, ulike former for næringsutvikling og andre strategier som legger til rette for vekst gjennom innovativ aktivitet.

2.3.2 Klynger, næringsspesialisering og spin-offs

Skogmo-miljøet representerer en sterk geografisk ansamling av produksjonsbedrifter innenfor ulike bransjer. Bedrifters deltakelse i klynger har over lengre tid blitt sett på som sentralt for å øke innovasjonsevne og økonomisk verdiskaping (Boschma, 2005; Giuliani, 2013). En av de mest sentrale bidragsyterne til klyngebegrepet er Michael Porter, og i en av hans nyere arbeider defineres klynger på følgende måte: «*Geographic concentrations of industries related by knowledge, skills, inputs, demand and/or other linkages*» (Delgado et al., 2016). Et av de sentrale poengene han fremhever er at bedrifter oppnår fordeler når det oppstår koblinger innenfor en klynge, enten i form av samhandling eller konkurranse.

I en norsk kontekst fremheves klyngemetodikken for å styrke næringslivets konkurransekraft, som et ledd i regional utvikling (Karlsen, 2009; Lillebrygfjeld Halse & Bjarnar, 2021). Videre har lokal spesialisering blitt et begrep som forbindes med klyngedannelser, som ofte forbindes med en særegen kompetanse som har utviklet seg innenfor en klynge over tid. I min oppgave prøver jeg å peke på hvilken kompetanse som er særegen for Skogmo og Overhalla. Denne kompetansen omtales gjerne som «klebrig kompetanse» eller «taus», siden den er kontekstspesifikk og lokalt forankret (Lillebrygfjeld Halse & Bjarnar, 2021). Ifølge Karlsen (2009) kommer denne typen spesialisering enklest til syne gjennom lokale konsentrasjoner av en yrkesgruppe i et bestemt område, som ofte er et resultat av lokal næringsspesialisering. Et annet perspektiv innenfor klyngeteorien er konseptet «true clusters» (Malmberg & Power, 2006), som anvender en streng tilnærming for å definere hva en virkelig klynge egentlig er

basert på for eksempel Porters (1990) tilnærming. Det settes blant annet som forutsetning at klyngene må være geografisk nære, og at man viser til resultater i form av innovasjon og verdiskaping. En risiko ved å benytte denne definisjonen kan ifølge Malmberg og Power (2006) være at klyngebegrepet blir for snevert til å oppfylle sin funksjon. Videre er «såkalte «spin-offs» et eksempel på en type næringsutvikling, basert på at personer innenfor et miljø eller en bedrift starter en ny virksomhet (Karlsen, 2009).

2.4 Bærekraft og omstilling

Bærekraft, omstilling og bærekraftig utvikling er begreper som nevnes ofte i intervjuundersøkelsen jeg har gjennomført innenfor Skogmo-miljøet. Bedriftene møter økte forventninger til å levere på bærekraft fra flere fronter – både myndigheter, kunder, og lokalsamfunnet. Dette gjør at bedriftene må stille krav til sine leverandører, og til seg selv. Samtidig er bedriftene en del av ulike lokalsamfunn i en større region, hvor de ønsker å bidra til gode livsvilkår for kommende generasjoner. Med dette bakteppet ønsker jeg både å gi en introduksjon til ulike perspektiver på bærekraftbegrepet. Både hvordan begrepet blir benyttet innenfor forskning, økonomisk aktivitet og i en større samfunnsmessig kontekst. I diskusjonen ønsker videre å diskutere bærekraft i et ruralt perspektiv, og presenterer derfor her ulike perspektiver på bærekraft innenfor en stedlig kontekst – både innenfor lokale steder og i en regional kontekst.

2.4.1 Perspektiver på begrepet bærekraft

I min oppgave har jeg tatt utgangspunkt i at begrepet bærekraft består av tre ulike deler som er avhengig av hverandre – økonomiske forhold, sosiale forhold, samt klima og miljø. Denne tredelingen har blant annet blitt referert til som den tredelte bunnlinjen (Flygansvær et al., 2021). Toppmøtet *Rio de Janeiro Earth Summit* i 1992 var ifølge Ruggiero (2021) definerende for at bærekraft som et helhetlig konsept fikk større oppmerksomhet på global basis. Konferansen samlet et stort antall deltakere fra hele verden, hvor det blant annet ble diskutert ulike problemstillinger knyttet til sosiale, økonomiske og miljømessige forhold (Davidson, 1992). Siden har denne oppfatningen vært førende for nasjonal politikk og lovverk verden over, i tillegg til at organisasjoner og bedrifter har inkludert bærekraft i sine styringsverk (Ruggiero, 2021). I Ruggiero (2021) nevnes det at begrepet kan spores tilbake til

1970- tallet, hvor flere negative trekk ved den sterke økonomiske veksten man så enkelte steder ble fremhevet, samt utfordringer med økt urbanisering og «vestlig livsstil». Det ble også reist debatter knyttet til om ensidig økonomisk vekst var det riktige for å sikre fortsatt global velstand og utvikling. Disse perspektivene kan i ettertid sees på bidrag til fremveksten av den mer enhetlige forståelsen av miljørelaterte spørsmål og sosiale utviklingsspørsmål, som senere ble grunnlaget for arbeidet til Gro Harlem Brundtland og verdenskommisjonen(Ruggerio, 2021).

Begrepet bærekraftig utvikling ble i stor grad allmenngjort i forbindelse med rapporten *Vår felles framtid* (Brundtland & Dahl, 1987), utgitt av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. I sin rapport beskrev de begrepet slik: «*En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.*» Brundtland og Dahl (1987, s. 82). I tillegg til den anerkjente definisjonen av begrepet, bidro rapporten også med konkrete anbefalinger knyttet til miljømessige og sosiale utfordringer (Brundtland & Dahl, 1987). I nyere tid har målene blitt utvidet til å omfatte både økonomiske, sosiale og miljømessige forhold, med en tidshorisont frem mot 2030 (Regjeringen, 2022). Basert på svarene fra intervjuundersøkelsen kommer det tydelig fram at informantene forbinder bærekraft med de tre nevnte faktorene.

Bærekraftbegrepet har også vært gjenstand for diskusjon, siden det ofte gis ulikt innhold. I Kirchherr et al. (2017) beskrives det for eksempel at begrepet «sustainability» lett kan bli til «sustainababble», hvis begrepet brukes uten noen videre plan for handling. Sammenhengen mellom varig økonomisk vekst og bærekraft har også blitt diskutert, og hvor vidt disse faktorene er motsetninger eller avhengige av hverandre (Ruggerio, 2021). Denne diskusjonen er spesielt interessant i lys av Overhalla- miljøet, siden vektingen mellom bærekraft og økonomiske mål er en av de tydeligste problemstillingene som kom fram i forbindelse med intervjuundersøkelsene. Sett fra et teoretisk perspektiv er den ene ytterligheten at bærekraft og økonomisk vekst ikke er mulig å kombinere på sikt. Her pekes det blant annet på at det naturlige ressursgrunnlaget vil bli for snevert hvis man fortsetter som tidligere. En annen ytterlighet fremstiller imidlertid økonomisk vekst som en forutsetning for mer bærekraft, siden man er avhengig av å drive frem teknologiske nyvinninger i kampen mot klimaendringene. Det finnes imidlertid oppfatninger som nyanserer disse to synene, gjennom å påpeke at man kan se på bærekraftig utvikling og bærekraftig vekst som to separate forståelser (Ruggerio, 2021).

I nyere tid har bærekraftbegrepet blitt stadig mer relevant i en samfunnsmessig kontekst – både i samfunnsutvikling, politikktutforming, industri, samt innenfor akademia og forskning (Ruggerio, 2021). I mitt masterprosjekt kommer for eksempel dette til syne gjennom at Industriparken har tatt initiativ til et eget utviklingsprogram knyttet til bærekraft. Videre er en av målene i mitt masterprosjekt å belyse rurale problemstillinger knyttet til bærekraft – både i et bedriftsperspektiv, og et samfunnsperspektiv. En av utfordringene knyttet til dette er imidlertid at det er utviklet lite forskning som bygger bro mellom bærekraft og rurale steds kvaliteter. Dette kan blant annet knyttes til at mye av debatten har vært konsentrert rundt virkemidler for tilflytting (Sand et al., 2016; Vareide & Storm, 2010). Det finnes derimot en rekke publikasjoner som for eksempel omtaler bærekraft i landbruket (Melås et al., 2022; Vik et al., 2021), løsninger for transport- og mobilitet (Lervåg et al., 2021), eller bærekraft i et kultur- og naturressursperspektiv (Haukeland & Brandtzæg, 2019).

EU er også en viktig premissgiver for kunnskap om bærekraft, blant annet gjennom ulike forskningsprogrammer. I den sammenheng er det relevant å nevne at prosjektet denne oppgaven er basert på, *DIALOGUES*, er finansiert av EUs *Horizon 2020*-program. Horisontprogrammet er det største nåværende forskningsprogrammet innenfor EU-systemet, med en total ramme på 80 billioner euro. Den faglige innretningen fokuserer på sosiale utfordringer, ledelse og fremragende forskning – men også deltakelse og samskapende former for forskning som har blitt lagt til i senere tid (Pacheco-Torgal, 2014). Videre er også klimaendringene og «klimakrisen» med på å definere EUs agenda innenfor forskning på bærekraft, blant annet gjennom innsats rettet mot fornybar energi og innbyggerrettede energiltak. Et eksempel på sistnevnte er konseptet «community energy», som særlig retter seg mot marginaliserte samfunn med målsetting om å skape arbeid og bedre vilkår for utvikling (Busch et al., 2021).

2.4.2 Omstilling og bærekraft i et stedlig perspektiv

I min oppgave argumenterer jeg for at Skogmo- miljøet har gjennomgått flere omstillinger. Først fra jordbrukssted til industristed, og deretter fra ensidig manuell produksjon til spesialisering. I følge Haarstad og Rusten (2018) brukes begrepet omstilling i forbindelse med klimaendringer, økonomi og teknologiske skifter – for å nevne noe. Selv om omstilling er et interessefelt innenfor forskningen som har vært særlig aktuelt de siste årene, argumenterer de likevel for at omstillinger har vært viktige over lang tid. Dette gjelder for eksempel

omstillinger knyttet til teknologi, som var et område som fikk stor interesse hos forskere på 1990-tallet i forbindelse med en stadig økende globalisering.

I geografisk kontekst er det imidlertid relevant å rette blikket mot den stedlige konteksten omstilling skjer innenfor. Coenen et al. (2012) problematiserer at analyser av bærekraftig omstilling har tatt for lite hensyn til det særegne ved steder. Generelt argumenterer flere for at forutsetningene for omstilling varierer fra sted til sted, basert på forutsetninger som økonomi og politiske forhold (Coenen et al., 2012; Haarstad & Rusten, 2018). Ulike geografiske nivå har betydning, og forståelsen av at det lokale henger sammen med det nasjonale og globale. I Haarstad og Rusten (2018) brukes elbiler som eksempel, siden disse både kan være en del av løsningen på lokale miljøutfordringer, samtidig som de representerer en global klimautfordring.

Omstillingsbegrepet i en geografisk kontekst kan også handle om regioners sårbarhet (Szabó et al., 2018). I artikkelen «Resilient regions from Sustainable Development Perspektiv» argumenterer forfatterne for at økt «bærekraftig motstandsevne» vil være et viktig grep for regioner. I en tradisjonell forstand har analyser av regioners sårbarhet vært knyttet til økonomisk utvikling, og hvordan denne utvikles over tid. I Szabó et al. (2018) beskrives det imidlertid at evnen til tilpasning for ytre hendelser har blitt mer og mer sentralt, i tillegg til det økonomiske. Dette kommer for eksempel til syne gjennom økende frekvensen av naturkatastrofer og andre kriser som kommer utenifra. Basert på dette mener forfatterne at et skifte mot mer bærekraftige regioner i fremtiden, med økt fokus på vekting mellom økonomiske, sosiale og miljømessige tiltak, vil bli sentralt for å kunne skape gode lokalsamfunn.

2.5 Oppsummering

For å knytte sammen trådene skal jeg til slutt gi en kort oppsummering av begrepene som har blitt presentert. Stedsbegrepet er sentralt innenfor geografien, men har også begrensninger for anvendbarhet. I min oppgave mener jeg at perspektivet «sense of place» er det mest nyttige, sammen med begrepet lokalsamfunn som står sterkt både i en hverdagslig og geografifaglig kontekst. Regionbegrepet har også stor betydning for kapitlet hvor jeg diskuterer funnene i oppgaven, i den forstand at det beskriver det funksjonelle innenfor et større område knyttet til

økonomisk aktivitet, arbeidsplasser og deling av funksjoner mellom kommuner. Det regionale har til dels fått en mindre rolle når det er snakk om identitet, til fordel for begreper som sted og lokalsamfunn. Videre er Skogmo- miljøet en sterk næringsklynge, hvor det over tid har foregått en spesialisering innenfor ulike bransjer. Dette har også lagt grunnlaget for videreutvikling av ideer, og det man i nyere fagterminologi kaller «spin- offs».

3 Metode og forskningsdesign

Jeg har hittil presentert bakgrunn for prosjektet, forskningsspørsmålene som definerer hva jeg ønsker å finne ut, og oppgavens teoretiske rammeverk hvor jeg gjør rede for relevante begreper. Metoder og forskningsdesign kan beskrives som en plan for hvordan prosjektet skal gjennomføres, som utformes basert på prosjektets formål og problemstillinger. Jeg skal nå gi en stegvis gjennomgang av prosjektet fra forberedelser til å svare datainnsamling, analyse og presentasjon av funn. Etiske avveininger og vurdering av de metodiske valgene står også sentralt, siden alle valg forskeren tar har betydning for prosjektet og tilhørende resultater. Kapittelet starter med en begrunnelse for valg av metoder, og fortsetter med å forklare for hvordan intervjuundersøkelsen og forberedelser knyttet til denne ble gjennomført.

I tillegg til intervjuundersøkelsen har også ulik skriftlig og muntlig informasjon fra nøkkelpersoner i miljøet vært viktig for en mer helhetlig forståelse. For meg som utenforstående har det hatt stor verdi at informantene har vært villige til å dele historier og ulike typer skrevet materiale fra Skogmo og Namdalen.

Fortolkning av intervjudata er også en viktig del av prosjektet, og her redegjør jeg for hvordan temaene for diskusjonen har blitt utformet gjennom bruk av stegvis-deduktiv-induktiv metode (SDI). Metoden vektlegger at de første stegene i prosjektet gjennomføres basert på kreativ empiriutvikling, frikoblet fra teori. De neste stegene med koding og utvikling av tema gjennomføres imidlertid ved å koble sammen teori og empiri.

Til slutt gir jeg en kort redegjørelse for de viktigste begrensningene i prosjektet. Blant annet var kjønnsbalanse en utfordring, grunnet ulike forhold som påvirket rekrutteringsprosessen. Dette vil bli redegjort for i under denne delen. Koronapandemien var også en faktor som påvirket feltarbeidet, men jeg fikk heldigvis gjennomført intervjuene fysisk på Skogmo og i Namsos.

3.1 Valg av forskningsdesign

Jeg har valgt å basere min oppgave på et kvalitativt forskningsopplegg, med intervju som metode. Kvalitative metoder er blant annet nyttig da de gir mulighet til å samle inn, og sette seg inn i, data som forteller noe om mennesker sine erfaringer, meninger, og følelser knyttet til utvalgte tema (Winchester & Rofe, 2016). Samtidig er det også en tilnærming som krever at man har et bevisst forhold til de ulike valgene man tar gjennom prosessen. Alle valg forskeren tar har konsekvenser for forskningsprosessen.

I Thagaard (2013) beskrives systematikk og innlevelse som to viktige elementer for å forstå hvordan den kvalitative forskningsprosessen foregår. Jeg vil nå forklare hvordan disse faktorene avhenger av hverandre. For eksempel har jeg vært bevisst på at velbegrunnede valg er et viktig utgangspunkt for å få best mulig resultater i prosjektet, samtidig som jeg også har sett betydningen av at kreativiteten får nok spillerom i løpet av prosessen. I Thagaard (2013) beskrives dette som et «svart-boks-fenomen», i form av at man kan styre mye av omstendighetene rundt en forskningsprosess, men ikke nødvendigvis styre hvordan prosessen utspiller seg underveis. Dette kan for eksempel knyttes til hvilke informanter man har tilgang til, og hvilke svar man får i en intervjuundersøkelse. Når det gjelder innlevelse beskriver Thagaard (2013) dette som viktig for kunne sette seg inn i andres situasjon. Basert på dette har jeg, i løpet av mitt masterprosjekt, erfart at systematisk arbeid i forbindelse med datainnsamling og analyse har vært viktig for å oppnå forståelse.

I min oppgave har jeg gjennomført en serie intervju av ledere og ansatte, som både sier noe om forhold til sentrale tema i prosjektet, og om forholdet til Overhalla og Namdalen som sted. Når det gjelder studieområdet er Overhalla er en kommune som ligger i Nord i Trøndelag, og nærmere bestemt er området Skogmo en viktig del av den stedlige konteksten. Feltarbeidet knyttet til prosjektet ble gjennomført i Overhalla og Namsos i tidsrommet 20-22 oktober 2021, hvor det primært ble gjennomført 1 til 1 intervjuer. Alle intervjuer ble gjennomført på informantenes arbeidsplass.

I dette metodekapittelet vil jeg både redegjøre for forskningsopplegget, fremgangsmåten for å innhente data i studien, dataenes pålitelighet og validitet, den analytiske tilnærmingen som ble benyttet for å konstruere svar på problemstillingene prosjektet reiser, samt metodiske

utfordringer eller begrensninger i prosjektet.

3.2 Adgang til studieområdet og informanter

I Crang & Cook (2009) og Thagaard (2013) beskrives adgang til området som skal studeres, eller de ønskede informantene, som et viktig premiss for at undersøkelsen kan gjennomføres i det planlagte studieområdet. I mitt tilfelle hadde jeg veldig liten kunnskap om studieområdet fra før, bortsett fra familiære relasjoner på stedet. Det var derfor svært givende å få tilgang til personer i miljøet rundt industriparken før jeg begynte rekrutteringen.

Selve utgangspunktet for at jeg ble introdusert for miljøet rundt Skogmo industripark var prosjektet DIALOGUES som NTNU Samfunnsforskning er deltaker i. Prosjektet pågår i en periode over x år, med Skogmo industripark som en av samarbeidspartnerne. Dette gjorde at jeg fikk møte representanter fra industriparken tidlig i oppgaveprosessen, for å blant annet utveksle ideer om mulige innganger til et masterprosjekt. Senere har denne relasjonen gjort at jeg både har fått delta på faglige arrangement i regi av industriparken, og ulike møter i forbindelse med DIALOGUES-prosjektet i Overhalla.

Blant annet fikk jeg mulighet til å holde et innlegg på en lokal konferanse med temaet bærekraft i regi av industriparken. Dette var en god mulighet til å både presentere oppgaven for aktører i miljøet, samt få en formening om hvilke bedrifter det kunne være interessant å få med i prosjektet. I tillegg til mitt bidrag på konferansen benyttet jeg muligheten til å høre innlegg fra andre bedrifter om deres arbeid med bærekraft, og studenter som fortalte om sitt arbeid. Alt i alt opplevde jeg at muligheten for å delta på denne konferansen var viktig for det videre arbeidet, siden jeg blant annet fikk anledning til å oppsøke og snakke med mulige informanter.

I tillegg til innlegget på konferansen, gjennomførte jeg også en uformell samtale med daglig leder i utviklingsselskapet *Skogmo Industripark*, Ole Joar Flaas. Her fikk jeg både innsikt i tema som kunne være interessante, samt bakgrunnsinformasjon og nøkkeltall om industriparken på Skogmo. Denne informasjonen mener jeg var viktig for prosessen med utvikling av prosjektet, blant annet med tanke på utforming av problemstillinger og innganger til spørsmål i intervjuene.

3.3 Bruk av andre kilder og formidling

I løpet av prosjektet har jeg fått tilgang til en rekke ulike kilder, i tillegg til det innsamlede intervjumaterialet. Dette kan være ulike skriftlige kilder - for eksempel dokumenter som beskriver arbeid med bærekraft i bedriftene, historiske kilder som omhandler historien knyttet til Skogmo som sted, eller bilder som benyttes i oppgaven. De uformelle samtalene med informanter i forbindelse med intervjuene har også hatt stor verdi for prosjektet, blant annet for å få en større forståelse av bygg- og anleggsbransjen og industrien i Overhalla og Namdalen. Videre har også ulike offentlige dokumenter vært nyttige i arbeidet. Her kan for eksempel kommunenes samfunnsplaner nevnes, i tillegg til offentlige utredninger og rapporter som belyser det politiske bakteppet for omstilling av samfunnet.

Underveis i masterprosjektet har jeg brukt informanter og nøkkelpersoner i Skogmo-miljøet aktivt til å få informasjon og innspill. Disse personene har vist stor velvilje til å finne eventuelle tilleggsopplysninger – blant annet gjennom å dele historiske avisutklipp og bilder som det hadde vært krevende å finne gjennom ordinært litteratursøk. I tillegg til bred kunnskap om industrimiljøet i dag hadde også flere av informantene bred kunnskap om den historiske utviklingen på Skogmo. Den historiske kunnskapen har videre vært sentral for å utvikle en større forståelse av konteksten informantene er en del av. Dette kan for eksempel knyttes til samferdsel, næringsliv og handel fra etterkrigstida og frem til i dag.

Jeg har også fått anledning til å formidle resultatene av intervjuundersøkelsen i en tidlig fase for en gruppe forskere ved NTNU Samfunnsforskning. Dette ble organisert av min veileder Berit Therese Nilsen vinteren 2022, og ga meg mulighet til å presentere hva jeg hadde funnet ut for andre forskere som hadde interesse for miljøet rundt Skogmo industripark. Dette ga meg både erfaring i å formidle oppgavens resultater, i tillegg til at jeg fikk tilbakemeldinger som var nyttig for det videre arbeidet.

3.4 Forberedelser og gjennomføring av feltarbeidet

3.4.1 Hvorfor intervju som metode?

Innledningsvis i denne stegvise gjennomgangen av prosjektet ønsker jeg å begrunne hvorfor jeg har valgt intervju som metode. Ifølge Dunn (2016) krever det grundige forberedelser for å gjennomføre gode intervju, samtidig som metoden gir handlingsrom til å utforske fenomener og sammensatte forhold som det er krevende å få innsikt i ved hjelp av andre tilnærminger - slik som for eksempel observasjon eller bruk av skriftlige kilder (Dunn, 2016). I mitt prosjekt ønsker jeg både å se sammenhenger mellom utsagn fra forskjellige informanter, og hvordan de selv forholder seg til omgivelsene de er en del av. På bakgrunn av dette mener jeg at intervju var en god tilnærming for å innhente data til mitt prosjekt, siden det ga innsikt i informantenes situasjon, meninger og valg, som var nyttig når jeg pekte ut de sentrale temaene for oppgaven og konstruerte svar på problemstillingene i oppgaven.

3.4.2 Intervjuguidens oppsett og dramaturgi

For å gjennomføre gode intervju er det både viktig å ha en god plan for hvordan det skal gjennomføres, stille spørsmålene på en god måte, og å ha en plan for hvordan intervjuets dramaturgi skal utspille seg (Dunn, 2016). Videre er det viktig å anerkjenne at hver enkelt intervjusituasjon er ulik, og at hvert enkelt prosjekt krever en egen tilnærming. I mitt prosjekt valgte jeg å ta utgangspunkt i en intervjuguide for å styre spørsmål og tema i intervjuet, slik at jeg hadde noe å støtte meg på i løpet av intervjusituasjonen. I Dunn (2016) skilles det mellom en mer løs intervjuguide, og en mer fastsatt «intervjuplan» som måter å organisere intervjuet på, men jeg har altså valgt å ta utgangspunkt i begrepet «intervjuguide» siden det legger opp til en mer fleksibel tilnærming.

Det beskrives i Dunn (2016) at det finnes ulike tilnærminger for hvordan det kvalitative intervjuet gjennomføres. Det skilles mellom en strukturert tilnærming, som legger opp til at spørsmålene er fastsatt på forhånd og kommer i en bestemt rekkefølge. I motsetning til dette, finner vi den ustrukturerte tilnærmingen - dette kan ofte være mer muntlige overføringer av informasjon eller intervju som ikke forholder seg til forutbestemte faktorer (Dunn, 2016). Den siste tilnærmingen for å organisere intervjuet er en semi-strukturert intervjuguide, som både legger opp til en viss struktur samtidig som den kan la seg styre av tema som dukker opp

(Dunn, 2016).

For å best imøtekomme formålet i mitt prosjekt valgte jeg en semi-strukturert tilnærming. Dette tillater både at man kan styre intervjuet med forhåndsbestemte tema, samtidig som man kan variere i hvilken rekkefølge spørsmålene kommer. En streng tilnærming til intervjuguiden kunne vært uheldig i denne situasjonen, da en del av målet var å få informantene til å snakke om egne erfaringer. Da var det bedre å benytte et semistrukturert opplegg, siden man får mulighet til å følge opp interessante sidespor som informantene styrer innom gjennom oppfølgingsspørsmål (Dunn, 2016).

En av utfordringene med å benytte et semistrukturert opplegg og en intervjuguide, er at det krever en viss kompetanse og bakgrunnskunnskap om temaet for å stille gode spørsmål «på direkten» (Dunn, 2016). Dette var noe jeg fikk erfare i løpet av prosjektet, ettersom flere av informantene styrte innom tema som ikke var planlagte på forhånd. Siden noen av disse temaene kunne være interessante for den videre utviklingen i prosjektet, forsøkte jeg så godt jeg kunne å stille oppfølgingsspørsmål som informantene forsto. Samtidig er det også viktig å understreke at denne tilnærmingen ga meg mange interessante tilleggsopplysninger, både om forhold i Overhalla, og om informantenes egne historier og erfaringer. Dette var spesielt nyttig i etterkant av datainnsamlingen, når jeg begynte arbeidet med å tolke og peke ut de sentrale temaene i datasettet.

Når det gjelder selve oppbygningen i intervjuguiden, valgte jeg å sette noen overordnede prinsipper – først starte med en innledende del, før intervjuet går over i en hoveddel, for å deretter avslutte med en avrundning. I følge Crang & Cook (2007) kan det være en fordel å begynne med en presentasjon av prosjektet, for å deretter gå over i innledende spørsmål som er forberedt. Jeg valgte å begynne alle intervjuene med korte spørsmål som innledet til tematikken i prosjektet, før jeg gikk mer over i de utfyllende tematiske kategoriene basert på problemstillingene i oppgaven. Et poeng som talte for å inndele spørsmålene tematisk etter problemstillingene, var at dette ville gjøre det enklere å gå gjennom intervjuene i ettertid. Videre prøvde jeg også å følge fremgangsmåten som er beskrevet i Crang & Cook (2007), med å la informantene snakke om seg selv og sin bakgrunn gjennom såkalte «grand-tour» spørsmål (Crang & Cook, 2007), som jeg forstår som overordnede spørsmål som kan hjelpe å sette informanten inn i en kontekst. Deretter gikk jeg over i de mer innsiktssøkende spørsmålene (i hoveddelen) som gikk dypere inn i tematikken – som i Crang & Cook (2007)

beskrives som typiske «Why's» and «Wherefore's».

Jeg var også opptatt av å planlegge intervjuguiden med hensyn til den ønskede dramaturgien i intervjusituasjonen. Som tidligere nevnt kan det være utfordrende å styre hva som skjer i selve intervjusituasjonen, men jeg oppfattet likevel at en gjennomtenkt struktur var viktig for å kunne sitte igjen med de ønskede resultater etter undersøkelsen. I Thagaard (2013) legges det vekt på relasjonen mellom forskeren og informanten, og hvordan denne påvirker informasjonen som skapes. Videre var jeg også opptatt av å skape en god emosjonell eller følelsesmessig dynamikk, i form av å starte intervjuet med det Thagaard (2013) beskriver som «nøytrale» emner eller spørsmål, før jeg i hoveddelen gikk over til mer utfordrende tema. Til slutt prøvde jeg igjen å legge til rette for en «nøytral» avslutning, ved å la informantene snakke om sitt forhold til Overhalla og Namdalen.

3.4.3 Rekruttering

Rekruttering av informanter var et av de første formelle stegene i prosessen knyttet til datainnsamling, og kanskje det mest tidkrevende. Relasjonen jeg hadde til industriparken fra tidligere ga likevel et fortrinn, siden informantene enten visste om prosjektet fra Skogmodagan, eller visste om samarbeidet med NTNU. Ifølge Dunn (2016) går rekruttering av informanter ut på å kontakte personer som sitter på viktig informasjon om et tema, basert på undersøkelser eller forarbeid man har gjort knyttet til prosjektet. På forhånd av rekrutteringsprosessen hadde jeg valgt ut medlemsbedrifter i industriparken som målgruppe, med kriterier knyttet til at jeg både ville intervju representanter fra små og store bedrifter. For meg, og for prosjektet sin del, var også et poeng at begge kjønn burde være representert, samt ulike funksjoner i bedriften.

Selve rekrutteringsprosessen startet jeg ved å først sende ut informasjonsskriv på epost til aktuelle bedrifter. Dette inneholdt blant annet informasjon om prosjektets varighet, omfang, hvem som har hatt tilgang til data, og hva som forventes av deltakerne. Informasjonsskrivet ble utformet basert på mal fra Norsk senter for forskningsdata NSD. Deretter fulgte jeg opp med en telefonsamtale til lederne i bedriften, hvor jeg presenterte meg selv og masterprosjektet. I følge Crang and Cook (kilde) er det portvokterne (Crang & Cook, 2007) som bestemmer hvor vidt jeg får tilgang til de informantene eller ikke. I den innledende samtalen med lederne i bedriftene som ønsket å delta informerte jeg videre om hva prosjektet

handlet om, og hva det ville innebære å delta. Ifølge Dunn (2016) kan denne situasjonen anses som en slags forhandling, siden man er avhengig av å presentere prosjektet på en tillitsvekkende måte. Her kan det også legges til at det var en fordel å representere NTNU, siden alle forbandt dette med en seriøs institusjon. I den videre dialogen etterspurte jeg et varierende antall informanter fra hver bedrift, ut ifra hva jeg mente var et riktig antall intervjuer totalt. Alt i alt resulterte dette i et utvalg bestående av fire medlemsbedrifter i industriparken, med et varierende antall informanter ved hver bedrift. Alle deltakerbedriftene og informantene i prosjektet hadde en tilknytning til Overhalla – enten ved at de bodde der på tidspunktet hvor datainnsamlingen foregikk, har bodd der tidligere, har sin arbeidsplass der i dag, eller at de har hatt sin arbeidsplass der tidligere.

3.4.4 Utvalg

Innenfor kvalitative tilnærminger baserer man seg hovedsakelig på strategiske utvalg (purposive sampling), ettersom man velger ut informanter med egenskaper eller bakgrunn som er nyttig for problemstillingene prosjektet reiser (Dunn, 2016). For å oppnå et strategisk utvalg, ut ifra de forhåndsbestemte kriteriene, er man imidlertid avhengig av alle de forespurte informantene faktisk ønsker å delta. I min situasjon fikk jeg respons fra de fleste bedriftene jeg ønsket, men det viste seg å bli mer utfordrende å få en noenlunde kjønnsbalanse. Ut ifra min vurdering gjør det at mitt utvalg kan sees på som et strategisk utvalg, men samtidig også et tilgjengelighetsutvalg. Når det gjelder kjønnsfordelingen besto denne av seks menn og en kvinne, basert på hvilke informanter som ble gjort tilgjengelige fra bedriftens side. Videre må man også se kjønnsfordelingen i lys av den generelle representasjonen av kvinner i industriyrker, som er betydelig lavere representert sammenlignet med menn (*Fakta om likestilling*, u.å). Uansett vil jeg likevel hevde at utvalget fungerte godt for å illustrere bredden blant medlemsbedriftene i industriparken, med både med tanke på størrelse, antall ansatte, årlig omsetning og omfang av produksjonen.

Når det kommer til utvalgets størrelse, er det ifølge Thagaard (2013) viktig å poengtere at kvalitative og kvantitative undersøkelser har ulike formål. Til forskjell fra rene kvantitative analyser, styres derfor ikke kvalitative utvalg av at man må oppnå representativitet. Det viktigste innenfor kvalitativ analyse er derimot at utvalget er egnet for analyser, slik at man kan finne svar på prosjektets problemstillinger. Dette forutsetter blant annet at datamaterialet må være oversiktlig for forskeren, og ikke bestå av for mange enheter (Thagaard, 2013).

Videre snakker man ofte om at utvalget kan være illustrerende – for eksempel i form av at jeg har prøvd å få med både små og store bedrifter, kvinner og menn. Men uansett er det viktig for meg poengtere at et kvalitativt utvalg aldri kan «representere» noe annet enn seg selv som helhet.

Bedrift	Informanter - dybdeintervju		
Bedrift 1	Leder	Ansatt	Ansatt
Bedrift 2	Leder		
Bedrift 3	Leder		
Bedrift 4	Leder	Ansatt	

Utvalget i denne studien består av fire ulike bygg og anleggs eller produksjonsbedrifter, 7 intervju som kjønnsmessig fordeler seg på 6 menn og 1 kvinne. De fleste av bedriftene er lokalisert på Skogmo, mens noen ligger på Namsos. En av bedriftene hadde hovedkontor i Namsos, og de øvrige var lokalisert og hadde sin virksomhet ved industriområdet på Skogmo. For å få et bredt utvalg forsøkte jeg direkte henvendelser rettet mot både større og mindre medlemsbedrifter. Jeg oppfordret de deretter til å velge ut ansatte som kunne være aktuelle deltakere i intervju. I denne sammenhengen var både ledere og “vanlige” ansatte interessant.

3.4.5 Bruk av feltdagbok

Underveis i feltarbeidet brukte jeg feltdagbok aktivt, blant annet for å kunne koble det informantene sier til en bestemt kontekst. Jeg mener dette var et nyttig verktøy i mitt arbeid, siden det bidro til at jeg fikk reflektert over hvordan samspillet mellom meg og informantene forløp seg i intervjusituasjonen - og i hvilken grad dette påvirket informasjonen jeg satt igjen med i etterkant. Dette underbygges også i Dowling (2016) som mener at feltdagbok, eller feltnotater, er praktiske å bruke underveis i prosjektet.

Feltdagbok var også praktisk for å evaluere seg selv underveis i intervjusituasjonen, hvordan intervjuguiden passet, og om spørsmålene ble stilt på en god måte. Det er en erkjennelse at forskeren har stor makt både i form av å regissere intervjusituasjonen, og hvilke svar man eventuelt sitter igjen med i etterkant. I lys av dette var feltdagboka mest av alt nyttig for å evaluere egne valg, både fra dag til dag underveis i feltarbeidet, men også underveis i arbeidet

med å analysere resultatene – for eksempel i form av at jeg kunne gå tilbake i notatene for å prøve å sette seg inn i den bestemte intervjusituasjonen, for å få hjelp til å forstå informantenes meninger, hensikter eller motivasjon.

3.5 Etterarbeid og analytisk tilnærming

I det innledende kapittelet til den metodefaglige boka «Viten skapt» skriver Aksel Tjora følgende om forholdet mellom systematisk arbeid og kreativitet i forskningsprosessen: *«koblingen mellom det disiplinerte og det lekne skaper muligheter både for forståelse av nye fenomener og for nye perspektiver på ting vi tror vi har forstått»* (Tjora, 2018, ss. 7). Dette har også vært mye av utgangspunktet for min analytiske fremgangsmåte i prosjektet, at jeg både har fokusert på å gjøre overveide valg – samtidig som jeg har prøvd å ha en åpen og nysgjerrig innfallsvinkel til tolkningen av datasettet. For å greie dette har jeg basert mitt prosjekt på det Tjora (2018) betegner som en Stegvis-deduktiv induktiv (SDI) modell for analyse og temautvikling. Denne modellen tar kort fortalt for seg koding og kategorisering av det innsamlede datamaterialet som rent induktive steg i prosessen, frikoblet fra tidligere forskning og teorier på området. Deretter beskrives det at modellen i neste steg vektlegger det abduktive, eller sammenkobling med tidligere forskning og teorier, i utviklingen av tema eller konsept som utgjør grunnlaget for funnene i oppgaven (Tjora, 2018). Ifølge Tjora (2018) er dette en tilnærming som er nyttig for å løse en av utfordringene i kvalitative prosjekter, at det induktive, og dernest det kreative, i forskningsprosessen gis for lite spillerom.

Det kan også legges til at SDI som metode legger opp til at empirien, eller det innsamlede intervjumaterialet, skal kunne bli omdannet til generaliserbare konsepter gjennom stegene som gjennomføres i forskningsprosessen (Tjora, 2018). Jeg mener dette passer godt også til min studie, siden ett av målene jeg selv har satt for prosjektet er at kunnskapen jeg sitter igjen med til slutt kan være til nytte i en større kontekst for både lokalsamfunn, lignende industrimiljø andre steder, og de som utformer virkemidler og støtteordninger for distriktsnæringer i omstilling.

3.5.1 Transkribering

Når jeg var ferdig med datainnsamlingsfasen, begynte jeg arbeidet med å gjennomgå, transkribere, og systematisere datasettet. Ved første øyekast var dette en oppgave som virket noe overveldende, da jeg både hadde opptak fra intervjuene og feltdagbok å forholde meg til. Jeg begynte derfor med å lytte gjennom alle intervjuene, for å deretter transkribere lydopptakene ned til tekst-dokumenter. Med hensyn til reglementet for datahåndtering oppbevarte jeg alle de digitale lydfilene på sikkert NTNU-hjemmeområde, slik at bare jeg hadde tilgang til disse underveis i prosjektet. Selve prosessen med transkribering var en nyttig måte for å oppfriske inntrykk fra intervjusituasjonen, og at man fikk spontane ideer eller «frempek» om konsepter det kunne være interessant å knytte til datasettet.

3.5.2 Koding – begrenning for å skape mening

Som første steg av selve analyseprosessen gikk jeg i gang med å systematisere det transkriberte intervjumaterialet ved hjelp av koding. I følge Cope (2016) kan koding beskrives som en del av analysen som har flere formål, både i form av at man ønsker å begrense omfanget av dataene slik at de blir mer oversiktlige, fremstille datamaterialene på en mer organisert måte, i tillegg å utforske materialet og finne ut hva det sier noe om. Når det gjelder hvordan kodingen utføres, finnes det flere ulike strategier eller tilnærminger – både i en rent praktisk forstand knyttet til hvilket verktøy man skal bruke, og i en teoretisk forstand knyttet til hvilke teknikker man skal bruke (Cope, 2016).

For å gjennomføre koding kan man enten ta i bruk dataprogrammer som er ment for formålet, eller benytte enklere verktøy som penn og papir. I mitt prosjekt valgte jeg primært å benytte programmer jeg allerede hadde kunnskap om, henholdsvis Microsoft Word og Excel. Grunnen til dette var blant annet materialets omfang, som gjorde at jeg ikke så det hensiktsmessig å ta i bruk et mer avansert program som hadde krevd tid og ressurser for å lære seg. Dette gjorde at selve prosessen ble mer «manuell», men jeg mener dette kan beskrives som en fordel ettersom at jeg fikk god kjennskap til datamaterialet ettersom jeg noterte, organiserte og arbeidet med datasettet. I fortsettelsen av dette kapittelet skal jeg både gjøre rede for de mest kjente tilnærmingene til koding innenfor kvalitative metoder, samt se på hvordan disse kan sees i lys av SDI-modellens tilnærming til koding. Deretter skal jeg presentere og begrunne hvilke valg jeg har tatt for koding av materialet i mitt prosjekt.

Når det gjelder de teoretiske tilnærmingene for koding, trekker Cope (2016) frem deskriptive koder og analyserende koder som viktige strategier innenfor kvalitativ analyse. De **deskriptive** kodene kjennetegnes ved at de er tett knyttet til empirien, og er gjerne koblet til spesielle begreper eller utsagn. På bakgrunn av dette kan man også beskrive disse kodene som overfladiske, ettersom de i hovedsak er koblet til informantenes utsagn. De **analyserende** kodene kjennetegnes imidlertid ved at de er koblet til det forskeren mener er viktige temaer for datamaterialet (Cope, 2016). Disse vil derfor i større grad være preget av forskerens oppfatning av dataene, i motsetning til det deskriptive som i hovedsak gjengir informantenes meninger. Cope (2016) understreker videre at en av fordelene ved koding ligger i muligheten til å se nye sammenhenger i datamaterialet, slik at man kan gjøre nye oppdagelser i løpet av prosessen. Når det gjelder koding innenfor kvantitative metoder er innholdsanalyser mye brukt, med hensikt å enten kategorisere eller telle forekomster av ulike fenomen i et datasett (Cope, 2016). I mitt prosjekt har jeg derimot lagt vekt på den kvalitative tilnærmingen til koding, som tidligere nevnt handler om å organisere datamaterialet for å kunne skape innsikt.

Hittil har jeg beskrevet koding som deskriptiv og analyserende, og slik jeg forstår det er dette en måte å forstå de overordnede prinsippene innenfor kvalitativ koding. For å beskrive min koding steg for steg har jeg valgt å ta utgangspunkt i SDI-modellens tilnærming, som beskrevet i «viten skapt» av Aksel Tjora (2018). Her beskrives det at kodingen kan deles inn i tre steg: en innledende kategorisering (1), empirinær koding (2), og deretter kodegruppering (3) (Tjora, 2018). Her oppfatter jeg den innledende kategoriseringen og empirinær koding som deskriptive steg tett koblet til informantenes utsagn – imens kodegrupperingen er mer analyserende - i form av at jeg benyttet dette steget til å utforme prosjektets tema ut ifra min oppfatning. Jeg skal nå gjennomgå de ulike stegene av min koding.

I de første steget, hvor jeg foretok en grovsortering - eller en innledende kategorisering – var mitt fokus rettet mot å notere ned interessante stikkord, eller se mønster. For å gjøre denne jobben benyttet jeg kommentarfunksjonen i Microsoft Word, slik at det skulle være mest mulig systematisk å finne tilbake til kommentarene senere. På denne måten kunne jeg notere ned begreper eller utsagn som enten virket interessante, forekom hyppig, eller skilte seg ut på en annen måte. Kort fortalt kan denne prosessen sammenlignes med å notere på et ark, bare at det foregår i digital form. Ifølge Tjora (2018) er dette en tilnærming som mange velger når de skal gjøre seg kjent med datamaterialet, uten at det sier så mye om meningsinnholdet. For min

del var dette en nyttig måte for å bli bedre kjent med datamaterialet, og derav danne et grunnlag for de videre stegene i kodingen og mot konseptutvikling.

Det andre steget i prosessen brukte jeg en Excel-arbeidsbok for å sette opp kategorier, eller det jeg har valgt å kalle kode-kategorier, ut ifra hva informantene snakket om i intervjuene. Jeg har valgt å knytte dette steget til empirinær koding ut ifra SDI-modellen, siden kode-kategoriene jeg har laget kun er et resultat av utsagn eller tema som informantene bringer opp. Videre forsøkte jeg også å ta utgangspunkt i «kode-testene» som presenteres i Tjora (2018), for å forsøke å vurdere om kodene jeg hadde laget var gode nok. Det første spørsmålet som ble stilt var: kunne man laget disse kodene på forhånd? Og det andre spørsmålet - representerer kodene kun tema for materialet, eller hva det faktisk sier noe om? (Tjora, 2018) I mitt tilfelle vurderte jeg at svaret på det første spørsmålet var nei, ettersom at jeg vurderer kodene slik at de er et resultat av informantenes egne utsagn. Når det kommer til det andre spørsmålet mener jeg at kodene sider noe om hva informantene mener – og at de derfor kan egne seg for å gjengi innholdet i intervjuene. Basert på disse svarene konkluderer jeg ikke med at kodingen er gjort ut ifra en fasit, men snarere har jeg brukt kontrollspørsmålene for å reflektere rundt hvordan kodene blir til, og hva de egentlig sier noe om. Ifølge Tjora (2018) er denne testen nyttig for å skille SDI-metodens induktive koding, som er basert på en tankegang om at temaene blir til gjennom analyse, fra metoden som Tjora (2018) omtaler som «a-priori-koding» hvor kodene er forhåndsbestemt. I likhet med Tjoras tilnærming, vurderer jeg det derfor slik at jeg har hatt sterk vekt på induktiv utvikling av analysen, hvor minimalt av resultatene frem til nå har vært definert på forhånd.

Koder	Utsagn
1 2- Fokus på kommende generasjon	overlevere kloden til den kommende generasjon sånn at de kan ta nytte av den..
	Slippe inn ungdommer
	det vi gjør i dag skal ikke gå på bekostning av noe senere.
	Vi må passe oss og ikke overforbruke. Må være noe igjen til kommende generasjoner
	Har lærlinger innenfor tømmerfag eller betongfag – ofte blir disse ansatte innenfor bed
3- Tilrettelegge for lokale arbeidsplasser	Få bort fossile energikilder. Vi må ikke forsyne oss mer enn at det blir igjen til de som k
	En del ungdommer tar fagbrev og havner i trondheim, og kommer kanskje tilbake son
	Nøkkelen ift skogmo – at man har villet satse på unge folk.
	I en kommune må det være arbeidsplasser
	Skaper mange arbeidsplasser. Samhold, har vært tomt i overhalla hvis parken ikke ha
4 - Overhalla forbindes med trivsel	Stabil arbeidskraft tilgjengelig, mot sine kolleger og sin leder. I namdalen er det en flat
	Avhengig av rekruttering, og den beste rekrutteringen skjer lokalt.
	Ta tømmeret som står utenfor, bygge huset her i kommunen.
	ar blitt et bra nettverk - tilgang på kompetanse som ikke er i regionen. Utfordring for in
	Avhengig av rekruttering, og den beste rekrutteringen skjer lokalt.
5- Hvordan kan vi skape en bedre region	bruke lokale bedrifter så lenge de er konkurransedyktige på pris.
	opplever at man må, gjøre det som er bra for miljø. Trendy å være bærekraftig.
	de lokale bedriftene setter også pris på tilstedeværelsen, reparere landbruksutstyr, lol
	har det man trenger for å trives
	Kvaliteter i regionen – betydning for bærekraftsarbeidet - når folk som bor i regionen b
2	evvist på utslipp og det som påvirker nærområdet
	Lite oversiktlig samfunn ((kanskje for lite?)) vi har det vi trenger
	bor ikke i overhalla, elva er viktig, golfbane,
	hvilken betydning har dette for arbeidet bærekraft - legger det frem som en positiv tir
	tenke region for å finne ut hva som gjør overhalla og omegn til et bedre sted å bo.
2	Hvordan bryte ned barrierer mellom kommuner mtp samarbeid for å sikre boliger, nar
	Bor i distriktet – ideelt sett skulle man kanskje vært nær jernbanen, fordi vi er der vi er
	egion med spredte bebyggelse og avstander gjør ting mer krevende.
	det er langt mellom ting, går sjelden buss. Et ruralt problem.

Figur 4: Utsnitt fra Exel- arbeidsbok med empirinære koder/ kode-kategorier. Farger representerer ulike informanter.

I det siste steget foretok jeg en gruppering av kode-kategoriene fra det andre steget, slik at jeg satt igjen med et lavere antall overordnede kategorier. Ifølge Tjora (2018) er formålet med en slik gruppering av kodene blant annet å strukturere datasettet, slik at det blir enklere å velge ut temaene som skal presentere resultatene i prosjektet. Jeg anser med andre ord dette steget som en mer analytisk form for koding, siden man går bort fra et rent empirisk fokus, og dreier mer mot en fase der mine valg setter større preg på den videre utformingen av analysen. Etter jeg hadde fastsatt kodegruppene, valgte jeg videre å gjennomgå disse enda en gang for å deretter utforme 4 hovedtema. Utformingen av disse hovedtemaene representerer videre en overgang fra den induktive delen av analysen, til et økt søkelys på det abduktive hvor vekslende koblinger mot eksisterende teori og forskning vektlegges (Tjora, 2018). I det neste steget av analysen skal jeg gå nærmere inn på hvordan koblingen mellom empirien og teori har foregått, og hvordan dette har bidratt til å utvikle temaene som oppgavens analyse er bygd opp rundt.

3.5.3 Kobling av empiri og teori

Tidligere i dette kapittelet har jeg både vært innom induktive og deduktive tilnærminger innenfor kvalitativ analyse. Imens det induktive vektlegger utvikling av data fra et empirisk perspektiv, ligger det deduktive fokuset på teoriens rolle ovenfor empirien (Tjora, 2018). De første stegene i prosessen med å analysere empirien har derfor vært basert på en induktiv tilnærming, hvor det i hovedsak har vært informantenes meninger som har vært utgangspunkt for sentrale begreper, kategorier og kodegrupper som senere har vært utgangspunkt for de sentrale temaene i datasettet (Tjora, 2018). I denne fasen av analysen, hvor målet er å koble sammen empiri og teori, skiftet jeg derimot til en mer abduktiv tilnærming. Ifølge Tjora (2018) kan en abduktiv tilnærming beskrives som en form for «kvalifisert gjetning», siden man tar utgangspunkt i en form for intuisjon for å prøve påstander i det empiriske materialet ovenfor eksisterende teorier. Videre beskrives det at abduktive prosesser avhenger av forskerens erfaring, siden det kreves en form for opptrening eller iboende kunnskap som leder til funn som kan anses som gode eller fruktbare i en vitenskapelig sammenheng (Tjora, 2018). I mitt tilfelle vurderer jeg det slik at min interesse for området det forskes på, og den nysgjerrige induktive tilnærmingen, er elementer som har bidratt til at jeg har gjort oppdagelser som blir gjenstand for analyse og diskusjon senere i denne oppgaven.

Når det gjelder utviklingen av tema for å besvare problemstillingene oppgaven reiser, er dette en prosess som både tar for seg informantenes meninger uttrykt i intervjuene, min tolkning av disse utsagnene, og hvordan dette kan kobles til tidligere studier og teori. Ifølge Tjora (2018) er det et viktig poeng innenfor SDI-tilnærmingen at man ser på det empiriske materialet med et overordnet blikk, slik at man blir i stand til å omsette materialet som mer generaliserbar vitenskap. I korte trekk betyr dette at jeg har anvendt funnene jeg har gjort i min undersøkelse, og knyttet disse til mer overordnede teorier og begreper for å sette det i en større sammenheng. Videre mener jeg også at denne tilnærmingen er spesielt interessant i lys av at den vektlegger utvikling av konsepter med konkret overføringsverdi til andre studier, fremfor å vektlegge statiske gjengivelser av sitater fra empirien. Jeg har basert på denne fremgangsmåten utarbeidet tematiske innganger for å besvare problemstillingene, som i de senere kapitlene skal presenteres sett i lys av relevant teori.

3.6 Pålitelighet i kvalitative data

Ifølge Tjora (2018) er relabilitet og validitet viktige begreper når det er snakk om kvalitet i forskningen. Relabilitet reiser først og fremst spørsmål knyttet til valgene som har blitt gjort i prosjektet som helhet, og sammenhengen mellom de ulike fasene. Når det gjelder validitet, presenterer Tjora (2018) flere alternative forståelser. Jeg har derfor valgt å ta utgangspunkt i definisjonen som trekkes frem i Thagaard (2013), hvor validitet knyttes til fortolkningen av data – og hvordan forskerens meninger har ledet til gitte konklusjoner. I de kommende avsnittene skal jeg derfor redegjøre for mine vurderinger knyttet til gyldigheten av tolkningene som har blitt gjort, samt hvordan prosjektets oppbygning bidrar til en fo0rskningsmessig tilnærming som anses som tillitsvekkende.

3.6.1 Spørsmålet om relabilitet og validitet

Når det gjelder relabilitet i mitt prosjekt, har jeg først og fremst vært opptatt av å synliggjøre de ulike stegene – helt i fra datainnsamlingen, og til utviklingen av tema eller konsepter for den videre analysen. For å styrke prosjektets etterprøvbarehet har jeg valgt å ta utgangspunkt i SDI-metodikken til Tjora (2018), som gjør at prosjektet følger en forskningsmessig strategi med begrunnelser for de respektive stegene. Et viktig forbehold i denne sammenheng er at jeg ikke kan garantere at andre forskere kommer til samme resultat, siden datainnsamlingen i prosjektet er basert på et samspill mellom meg som forsker og informantene. I følge Thagaard (2013) underbygger dette et konstruktivistisk ståsted, hvor dataene blir til gjennom samspill i felten. I kontrast til dette finner man et positivistisk ståsted, som baseres på at forskeren er en nøytral aktør ovenfor det som studeres.

For å vurdere validiteten av mine fortolkninger har jeg både valgt å se på faktorer som intern validitet, og ekstern validitet. Den interne validiteten kan ifølge Thagaard (2013) defineres ut ifra hvordan man begrunner konklusjoner som er ledet ut ifra kobling mellom empiri og teori. Dette gjør at man må argumentere for at sammenhengen mellom disse er gyldig. En faktor som jeg mener styrker den interne validiteten, er at jeg baserer mine fortolkninger på hvordan jeg oppfattet informantene i selve intervjusituasjonen – og fremhever i hvilken kontekst utsagnet blir sagt. Det må imidlertid settes som forbehold at leseren ikke kan få den samme innsikten i informantenes situasjon, men at sitater for eksempel kan være nyttig for å underbygge en forståelse. På den andre siden har man ekstern validitet, som reiser spørsmål

om fortolkningene som er gjort i prosjektet kan overføres til andre studier (Thagaard, 2013). Her mener jeg at bruk av gode kilder er en faktor som øker gyldigheten, og at man viser tydelig hvordan stegene i forskningsprosjektet har foregått.

3.6.2 Posisjonering i felten

Jeg har også vurdert min posisjon under feltarbeidet - både knyttet til rollen som student og hvilken informasjon jeg fikk tilgang til. Slik jeg oppfatter det er en fellesnevner for organisasjonene i studien at de har en relativt flat organisasjonsstruktur, i form av at de vektlegger involvering av ansatte og medvirkning. Dette mener jeg også gjenspeiles min studie, hvor både ledere og ansatte ga inngående svar knyttet til sine tanker rundt bærekraft, kompetanse og videre utvikling av Overhalla. Som student opplevde jeg videre at informantene var interesserte i spørsmålene oppgaven reiste, og viste tillit til måten jeg hadde lagt opp prosjektet. I Dowling (2016) nevnes det at kjønn er en faktor som kan ha betydning for forskerens rolle ovenfor informantene, men i mitt tilfelle har jeg ikke gjort noen konkrete observasjoner knyttet til dette – annet enn at jeg er åpen for at det er en faktor, som sammen med andre variabler i et forskningsprosjekt, er med og definerer resultatene man får.

Videre kan man også trekke inn at forskerens tilknytning til miljøet som studeres har betydning (Thagaard, 2013). Som tidligere nevnt har jeg ingen spesiell tilknytning til Overhalla som sted, utover noe slekt som bor der og kjennskap til noen stedsnavn. Sistnevnte kan ha vært en fordel, ettersom jeg for eksempel kunne relatere til stedlige referanser som dukket opp i intervjuene. På tross av dette vil jeg nok likevel argumentere for at jeg var en utenforstående i dette tilfellet, ettersom at jeg som har bodd i Trondheim størsteparten av mitt liv, og Molde før det, sannsynligvis har helt andre oppfatninger knyttet til ulike situasjoner enn de har i Overhalla. Det har derfor vært viktig for meg å benytte både innsamlet materiale, og feltnotater, for å kunne sette meg inn i informantenes forståelse best mulig i prosessen knyttet til analyse og utvikling av tema (Dowling, 2016).

3.7 Etske avveininger

3.7.1 Kritisk refleksivitet

I Dowling (2016) omtales kritisk refleksivitet som en metode forskeren benytter for å håndtere og reflektere rundt etiske problemstillinger i prosjektet. Utfordringer kan oppstå på uventede tidspunkt, og det er derfor viktig at forskeren er bevisst på dette gjennom alle faser i studien. Refleksivitet er derfor et viktig stikkord, siden det innebærer at forskeren inntar en selvkritisk og evaluerende posisjon, slik at man er bevisst på hvordan etiske problemstillinger påvirker prosjektet (Dowling, 2016). I mitt tilfelle var spesielt feltdagbok et viktig verktøy for å vurdere meg selv, og relasjonen til informantene, i hvert enkelt intervju. Spørsmål jeg reflekterte rundt her var for eksempel: hvordan ble jeg oppfattet underveis i intervjusituasjonen, hvordan ble de innsamlede dataene påvirket av måten jeg stilte, og hvordan gikk intervjuene som helhet? Alt i alt mener jeg at dette var et verktøy som styrket min refleksivitet.

3.7.2 Forholdet mellom subjektet og det intersubjektive

Subjektet omfatter de personlige meningene som tillegges og påvirker ulike faser i et forskningsprosjekt. I følge Dowling (2016) er subjektivitet en naturlig del av kvalitative studier, siden datainnsamling og produksjon av mening skjer igjennom relasjoner til andre personer. Videre trekkes det også koblinger til det intersubjektive, som beskriver hvordan forståelse av fenomener konstrueres gjennom samhandling med andre mennesker (Dowling, 2016). I mitt forskningsprosjekt kommer dette til syne gjennom flere eksempler – for eksempel ved at jeg har utformet problemstillinger i samarbeid med veileder, diskutert temaer for intervjuene med personer i Overhalla-miljøet, og konstruert en felles forståelse av fenomener gjennom kvalitative intervju.

3.7.3 Anonymisering og informert samtykke

I følge Dowling (2016) er anonymisering av informanter viktig for å redusere belastningen av å delta i forskningsprosjekter. I mitt tilfelle valgte jeg å anonymisere deltakernes identitet, med begrunnelse om at informantene da kunne snakke mer fritt om egne erfaringer knyttet til Overhalla og industriparken. Det er også et poeng som kan legges til at anonymitet kan være et godt virkemiddel for å senke terskelen for å delta i en slik studie. På forhand ble

informantene gjort kjent med studiens informasjonsskriv, som blant annet presenterer studiens formål, hvem som har tilgang til innsamlede data, som et ledd i å innhente informert samtykke fra informantene. Dette er en viktig ledd i de fleste vitenskapelige prosjekt som samler inn og behandler data knyttet til personer, siden informantene har rett til å vite hva det innebærer å delta (Dowling, 2016). Et annet poeng som bør nevnes er at full anonymitet kan være en utfordring i slike studier, siden studieområdet er lite og avgrenset geografisk. Det vil derfor være en sjanse for at personer med tilknytning til stedet kan kjenne igjen enkelte personer eller situasjonsbeskrivelser som gis i intervjuet. Dette er derfor et forhold som må vektlegges når utdrag fra intervju skal brukes for å underbygge funn i prosjektet.

3.8 Metodiske begrensninger i prosjektet

I lys av min egen oppfatning av masterprosjektet, og de resultatene jeg satt igjen med, har jeg forsøkt å oppsummere det jeg mener er de viktigste begrensningene knyttet til de metodiske valgene i mitt masterprosjekt. Hensikten med denne gjennomgangen er å gi leseren et innblikk i hvilke valg som kunne vært gjort annerledes, og hvilke faktorer som har påvirket prosjektet.

En av disse begrensningene er kjønnsfordelingen i utvalget, ettersom jeg har intervjuet 6 mannlige deltakere og 1 kvinnelig deltaker. Det er vanskelig å forklare nøyaktig hvorfor det ble slik, men slik jeg ser det avhenger dette av ulike faktorer. Den ene faktoren handler om lederne jeg snakket med, og hvordan disse har vurdert den videre utvelgelsen til prosjektet. En annen faktor som spiller inn er den generelle kjønnsfordelingen innenfor industriyrker samt bygg og anlegg, hvor menn er overrepresentert. Dette kommer blant annet til syne i statistikk over sysselsetting fra SSB (*Fakta om likestilling*, u.å). Samtidig kan det også reises spørsmål knyttet til om jeg hadde fått flere kvinnelige deltakere om jeg hadde gått ut enda mer aktivt med dette ønsket. I kommunikasjonen jeg hadde med lederne ble det bedt om informanter av begge kjønn, enten muntlig eller skriftlig per e-post.

En annen faktor som har bidratt til noe usikkerhet i prosjektet er koronasituasjonen - ettersom den både har skapt usikkerhet rundt fysiske møter, og endret mye av spillereglene både for akademia og næringslivet. I løpet av 2020 og 2021 var samfunnet preget av flere

nedstengninger og varierende nivå av korona restriksjoner, og denne situasjonen har også fulgt oss over i 2022. For min del er jeg svært fornøyd med at jeg fikk gjennom alle intervjuene fysisk, gitt at dette ikke har vært en selvfølge. I denne sammenheng var det også en viktig faktor at informantbedriftene var positive til å ta meg imot fysisk, sett i lys av den enorme verdien det hadde for meg å møte informantene en til en.. Det var også knyttet usikkerhet til forarbeidene til feltarbeidet høsten 2021, og når vi kunne dra til Overhalla for å bli kjent med studieområdet. Heldigvis ble det gjennomført en fysisk konferanse høsten 2021, som jeg allerede har omtalt i starten av dette kapitlet.

Alt i alt mener jeg at feltarbeidet har vært lærerikt, og givende med tanke på egen kompetanse innenfor kvalitativt forskningsarbeid. Mine kvalifikasjoner som forsker har kanskje vært en av de viktigste faktorene som har påvirket prosjektet, både under utforming av forskningsspørsmål, datainnsamling, analyse og diskusjon.

I den kommende delen vil jeg gjøre rede for og diskutere funnene i undersøkelsen. Temaene jeg har kommet frem til basert er på analyse av intervjumaterialet, og jeg skal nå diskutere disse i lys av begreper og teorier som ble presentert i oppgavens teoridel. Diskusjonen er delt opp i tre overordnede tema, som videre diskuterer ulike undertema for å svare på oppgavens problemstillinger.

4 Diskusjon

4.1 Innledning

I diskusjonen har jeg koblet oppgavens teoretiske rammeverk med funnene i intervjuundersøkelsen. Funnene presenteres i tre tema, basert på de tematiske kategoriene som jeg har utformet på bakgrunn av intervjuundersøkelsen. Temaene danner derfor et rammeverk for fremstilling av diskusjon av funn med utgangspunkt i relevante begrep. Selve utgangspunktet for oppgaven, og bærekrafts-forståelsen i Overhalla, er industrimiljøet på Skogmo som har vokst frem siden 1930-tallet. Bedriftene på Skogmo er kontinuitetsbærere, i form av at de har videreført kunnskap og bestemte holdninger gjennom forretningsdriften til neste generasjon. I dag har imidlertid miljøet gjennomgått en profesjonalisering med opprettelsen av eget utviklingselskap, diversifisering gjennom utvidelse av produksjon og bransjer, og ikke minst geografisk utbredelse med medlemsbedrifter også utenfor kommunegrensene.

Bærekraft og omstilling har blitt stadig viktigere for bedriftene i Skogmo-miljøet. Dette krever både en felles forståelse av bærekraftbegrepet, samt motivasjon og kunnskap til å ta de riktige valgene. Omstillinger skjer ikke i et vakuum, men snarere vil det være en forutsetning å få med lokalsamfunnet for å lykkes. Spørsmålet er imidlertid hvordan man skal oppnå omstilling i en lokal kontekst, og hvordan man skal sikre at Overhalla og regionen ellers sikres lokalsamfunn med gode bokvaliteter for kommende generasjoner. I tråd med fremveksten av kunnskapssamfunnet har moderne teknologi, FoU- aktiviteter og forskning fått en større rolle innenfor arbeidet i industriparken. Jeg ønsker derfor å diskutere hvordan bedriftene kan få en tettere kobling til slike miljø, som man i utgangspunktet ikke har tilgang til i Namdalsregionen, for å gjøre Skogmo- miljøet bedre rustet for å møte fremtidens utfordringer.

I det første temaet, «Industrimiljøet på Skogmo», presenterer jeg både bakgrunnen for fremveksten av industrisatsingen, og hva som gjør Skogmo til et interessant eksempel å

studere. Her ønsker jeg blant annet å se nærmere på hvordan industrimiljøet har vokst frem i lys av regionale og nasjonale forutsetninger, og hvordan Skogmo- miljøet har utviklet seg gradvis frem til i dag. Det andre temaet, «Veien mot et omstilt samfunn som står seg over tid», handler både om bærekraftig omstilling av industrimiljøet på Skogmo, og hvordan bedriftene kan bidra til omstilling av lokalsamfunn. Bedriftene påvirkes av faktorer som finnes i lokalsamfunnet, for eksempel knyttet til det sosiale, økonomiske og kulturelle – og må forholde seg til dette i sin hverdag. Samtidig vet vi også at lokalsamfunn har blitt mer globale enn tidligere. Det siste temaet, «tilgang på riktig kompetanse og lokal arbeidskraft», problematiserer hvordan miljøet rundt skal sikre nok arbeidskraft, og riktig kompetanse i årene fremover. Vi vet blant annet at flere unge tar høyere utdanning enn tidligere (Grimsrud & Sørli, 2009), og at konkurransen med byene om å kapre denne kompetansen blir stadig tøffere.

Temaene som presenteres er ikke uavhengige av hverandre, og bør sees i sammenheng for å få en helhetlig forståelse av de mange interessante aspektene ved Skogmo-miljøet.

Rekkefølgen de er satt opp i er ikke tilfeldig – men forsøker snarere å etablere et tidslinje-perspektiv for leseren. Først drøfter jeg rundt den historiske utviklingen på Skogmo, og hvordan industrimiljøet har blitt utviklet siden 30-tallet. Videre beveger vi oss over i nåtiden, med fokus på å vurdere bedriftenes rolle i å skape gode lokalsamfunn i regionen. Kompetanse og arbeidskraft er også et perspektiv som peker fremover i tid, særlig med tanke på at både arbeidsliv og utdanning er objekt for stadige endringer.

Problemstillingen for oppgaven er: *Hva kjennetegner bedrifters rolle i bærekraftig omstilling, med utgangspunkt i Skogmo- miljøet?* Denne problemstillingen har jeg deretter operasjonalisert i tre forskningsspørsmål:

- *Hva motiverer bedriftene på Skogmo til å ta bærekraftige valg?*
- *Hvordan kan bedriftene i Skogmo industripark bidra til økt sosial samhandling i lokalsamfunnene de er en del av?*
- *Hva er de viktigste tiltakene for å få til bærekraftig omstilling i Skogmo Industripark, sett fra bedriftenes perspektiv?*

I denne analysen vil det bli presentert flere påstander, basert på funn i prosjektet og teori, som representerer mulige svar på hvordan problemstillingene kan løses. Dataene i prosjektet er innhentet gjennom en kvalitativ studie med bruk av intervju. Utsagn som blir gjengitt i form av sitater representerer derfor den enkelte informants meninger, og ikke en generell holdning innenfor miljøet. Videre benytter jeg begrep som «flere» eller «noen», men funnene i undersøkelsen er kun illustrerende for holdninger innenfor bedrifter og informanter som er en del av utvalget i intervjuundersøkelsen. Analysen følger ikke en streng struktur, men er istedenfor satt opp med en kombinasjon av påstander, anbefalinger og funn basert på materialet fra intervjuundersøkelsen. Helt til slutt vil jeg forsøke å oppsummere de viktigste funnene i prosjektet, med kobling til problemstillingene.

Den stedlige konteksten er viktig for å sette funnene i en større sammenheng. Industrimiljøet i Overhalla er på mange måter samlet rundt tettstedet Skogmo, samtidig som industriparkens aktiviteter også strekker seg ut til nabokommunene. I denne analysen opererer jeg derfor både med begrepene sted, lokalsamfunn og region. For å gi leseren en introduksjon til diskusjonen vil jeg derfor starte analysen med å forklare forholdet mellom funnene i analysen og de ulike geografiske nivåene.

4.1.1 Tettstedet Skogmo

Nord i Trøndelag ligger regionen Namdalen, hvor vi finner Overhalla og Skogmo industripark som er utgangspunktet for denne analysen. Gjennom de tre temaene i diskusjonen ønsker jeg både å si noe om hvordan stedet Skogmo har blitt til, hva som kjennetegner stedet i dag, hvordan de forstår og benytter begrepet bærekraft, og hva som blir viktig for å utvikle Skogmo og Overhalla-samfunnet i de kommende årene. Igjennom intervjuer og samtaler med nøkkelpersoner i Overhallas industrimiljø har det blitt dannet grunnlag for interessante perspektiver på hvordan industriparken har blitt til, og hvilken utvikling man ser for seg i de kommende årene. Gjennom denne historiefortellingen danner også informantene et bilde av hvilke kvaliteter som bør tas vare på i lokalsamfunnet – samtidig som de også sier noe om hvordan man skal sikre fornying, utvikling og omstilling. I min intervjuundersøkelse har jeg fått innsikt som har vært nyttige for å skape lokalt forankret forståelse av begrepet bærekraft – som jeg videre har benyttet for å skape kobling mellom Skogmo som et jordbrukssamfunn med innslag av spredt næringsvirksomhet– til dagens miljø på Skogmo som domineres av moderne bedrifter som både leverer til lokale bedrifter, og et større spesialisert marked.

I analysen vil jeg omtale Skogmo i flere ulike sammenhenger. Stedet Skogmo er i seg selv sentralt for oppgaven, både som en fysisk lokasjon for bedriftene som holder til her, og som en kontekst for den historiske fremveksten av det jeg omtaler som Skogmo-miljøet. Skogmo-miljøet bruker jeg som et bredere begrep, for å beskrive en helhet bedriftene som har en tilknytning til Skogmo industripark inngår som en del av– enten som medlem, eller at de holder til fysisk på, eller i nærheten av Skogmo. Jeg har også vurdert at en slik omtale av bedriftene i Industriparken er mer hensiktsmessig enn å for eksempel bruke klyngebegrepet, siden det finnes flere alternative forståelser av hva en næringsklynge egentlig er (Isaksen, 2010).

4.1.2 Regionen Namsos- Overhalla, Grong og Høylandet

Kommunene Namsos, Overhalla, Grong og Høylandet har på flere måter sterke bånd til hverandre – blant annet gjennom at et høyt antall innbyggere arbeidspendler til de ulike stedene. Dette kommer frem gjennom nettstedet Trøndelag i tall (*u.å*), som samler statistikk fra hele fylket knyttet til befolkning, sysselsetting og utdanning med mer. Hvis man sammenligner pendler-statistikken for de ovenfornevnte kommunene med andre kommuner i Nord i Trøndelag, ser man en klart høyere pendling mellom disse kommunene. Flere av de som har blitt intervjuet oppgir også at de har sin arbeidsplass i Overhalla, men at de selv er bosatt i en annen kommune. Om man ser på kommunenes egne samfunnsplaner, planverk (Namsos kommune, 2020; Overhalla kommune, 2018b) og nettstedet Trøndelag i tall (*u.å.*) ser man at sysselsettingen er noe ulik mellom kommunene, På den ene siden domineres Overhalla av industri-baserte arbeidsplasser, imens Namsos har et større antall handels- og servicebedrifter i kommunen. Alt i alt gjør dette at Overhalla og den omkringliggende regionen med senteret Namsos har en variert nærings sammensetning.

4.2 Industrimiljøet på Skogmo – et lokalt industrieventyr

Industrimiljøet på Skogmo har forandret seg mye siden oppstarten på 1930-tallet. Utgangspunktet for Industriparken var foredling av tømmer, for å møte datidens behov for blant annet fiskekasser i fiskerinæringene (Skjeggedal & Selstad, 2004). Samtidig som

industrimiljøet på Skogmo var i vekst, ble den industrirettede regionalpolitikken utformet. Det ble satset tungt på finansiering av industri, som også førte til en sterk sysselsettingsvekst i disse næringene. Siden det fortsatt var motstand mot urbanisering og byvekst i enkelte politiske miljø var de fleste virkemidlene innrettet mot rurale områder. Dette gjorde blant annet at man så en sterk fremvekst av industristeder mange steder i landet. For Skogmo-miljøet sin del så man derimot tidlig at det vokste frem et variert industrimiljø i Overhalla.

Etter hvert ble produksjonen på Skogmo gradvis utvidet, både i omfang og karakter. Frem mot 2000- tallet skjedde det både sammenslåinger, utvidelser av industriområdet samt nyetableringer på Skogmo som la grunnlaget for fremveksten av industriklyngen. Den lokale konteksten for utviklingen av klyngen på Skogmo er viktig for bærekraftsarbeidet. I denne delen vil jeg derfor prøve å forklare hvordan denne begrepsforståelsen har blitt til, og hvordan dette kan kobles til en motivasjon for å ta bærekraftige valg. For å sette utviklingen på Skogmo i en større kontekst har jeg valgt å diskutere de viktigste trekkene innenfor den nasjonale politikken for regional utvikling. Den nasjonale politikken trenger ikke ha sammenheng med hva som skjer lokalt, men er derimot nyttig for å se utviklingen på Skogmo som en del av et større bilde.

Klyngebegrepet er sentralt innenfor politikken for regional utvikling i Norge. Jeg ønsker derfor å diskutere hvordan begrepet kan forstås i lys av dagens næringsvirksomhet på Skogmo, Overhalla og regionen som helhet. Klyngebegrepet har i noen sammenhenger også blitt for smalt, siden det kan sies å være konsentrert rundt bedriftene og samhandlingen mellom disse. Det kan derfor være nyttig å diskutere omgivelsene bedriftene opererer innenfor i lys av regionale innovasjonssystemer, som også innbefatter FoU- miljøer.

4.2.1 Fra jordbrukssamfunn til industristed

Som tidligere nevnt vokste industrimiljøet på Skogmo frem i forbindelse med etableringen av Galguften kassefabrikk, som var forløperen til en rekke produksjoner knyttet til tømmer og trevirke. Skogmo har også vært et regionalt knutepunkt i lang tid, siden man både hadde møtepunkt mellom viktige kommunikasjoner som veitransport og jernbane her. Blant annet møtes fylkesveien fra Grong, og riksvei 17 (se figur 5) som går nordover til Nordland langs Høylandet. Jernbanelinja passerte også rett forbi industriområdet, og fikk senere stor

betydning siden det blant annet ble etablert sidespor for industrien. I tillegg til godstrafikken var det også persontransport på jernbanestrekningen mellom Grong og Namsos. Ifølge Overhalla kommunes kulturminneplan (2018a) har flere bedrifter enten flyttet nærmere jernbanelinjen, eller til industriparken på Skogmo i nyere tid, samtidig som industriområdet også har blitt utvidet i flere omganger.

Figur 5: Tettstedet Skogmo langs rv. 17 med industriområdet i bakgrunnen. Foto: Vegard Frøseth Fenes

Dette bekrefter at Skogmo den gangen ble sett på som et attraktivt sted å etablere næringsvirksomhet. Videre kan dette sees i sammenheng med Webers lokaliseringsteori, som blant annet fremhever transportkostnader som en viktig lokaliseringsfaktor. Senere så man også en viss effekt av agglomerasjon, eller ansamling av flere bedrifter, som i seg selv kan tenkes å ha skapt tiltrekningskraft til industriområdet. God råvaretilgang kan imidlertid sies å være en styrke som gjaldt de indre delene av Namdalen generelt, siden store deler av regionen er kledd av skog. Når det gjelder tilgangen på arbeidskraft som lokaliseringsfaktor fremkommer det i Selstad (2003) at Namdalen opplevde vekst i årene frem mot 1950 – og deretter en relativt flat befolkningsutvikling frem mot år 2000.

I etterkrigstiden skjedde det som tidligere nevnt flere utvidelser av næringsvirksomheten på Skogmo. Den daværende enerådende aktøren på Skogmo, Galguften fabrikk, øynet både muligheter innenfor nye markeder, samtidig som teknologiske fremskritt ved bedriften muliggjorde mer effektiv produksjon. Denne utviklingen kan kobles til etableringen av det man i nyere tid har referert til som «spin-offs» innenfor bedrifter, som kommer av kompetanse og ressurser man allerede har tilgjengelig legger grunnlag for ny verdiskaping (Karlsen, 2009). Eksempelvis er det gjengitt i et utklipp fra fellesavisa (Fellesavisa, 1967) at produksjonen av båter var gjenstand for betydelig eksport. I reportasjen fremgår det produksjonen i stor grad foregikk maskinelt, samtidig som manuell produksjon fortsatt var viktig. Det ble også oppgitt at produksjon til lokalmiljøet var viktig for bedriftene, eksemplifisert ved en egen elvebåt som ble produsert ved båtbyggeriet som kunne gå på

BEDRIFTSREPORTASIE VIII

Et halvt tusen båter og 30000 årer sendes årlig ut i verden fra Galguften Fabrikker

Danmark, Sverige og Island er kunder hos bedriften på Skogmo

En betydningsfull industriell bedrift i Namdalen er Galguften Fabrikker på Skogmo. Der er nærmere 50 ansatte ved denne bedriften, hvorav 13 er ved åre- og båtfabrikken og 30 ansatte ved kassefabrikken, hvor det produseres kassebord og byggingsslast. I tillegg til disse ansatte kommer kontorpersoneell.

Det er nå tre år siden Arne Galguften bygget ny bedriftsbygning og startet med fabrikkasjon av laminerte årer. Et år etter tok produksjon av båter til. Avsetningen har stadig utviklet seg, slik at Galguften nå har en årsproduksjon av 15.000 par årer og ca. 500 båter. Varene omsettes her tillands, og båter er levert til Danmark, årer til Danmark og Island, og noen også til Sverige.

Det fabrikeres prammer og spillbåter i tre forskjellige størrelser, likeså en type av 17 fots turbåt med overbygg. For å tilfredsstille det lokale behov, har Galguften gått over til også å produsere en elvebåt — (Namsenbåt). Den er smalere og lettere i strøm, og egnert spesielt godt i Namsen. Alle båter er beregnet for påhengsmotor. Avbåtbygging trenger også mye handverksmessig arbeide.

— Nei, i år har det vært bra, da det har vært godt forhold i

Mange båter fraktes fra fabrikk

Økonomi- motoren med fartsrekorder

Crescent Marin går fra seier til seier! Med verdensrekorder på konkurransebanene og den fremste europeiske 2-taktsteknikk har Crescent Marin på få år gått fram til hedersplass blant europeiske outboardmotorer. Fra 4 HK til 50 HK. Selges hos sports-handlere over hele landet.

Crescent MARIN

Kataloger med priser sendes på forlangende. Eget serviceverksted for Crescentmotoren.

Figur 6. Produksjon av båter. Kilde: Fellesavisa/ delt fra informant.

Namsen. En av informantene i intervjuundersøkelsen understreket at bedriftene på Skogmo hadde en viktig rolle for folk i lokalmiljøet, både som leverandør av ulike produkter som ble laget på Skogmo, eller som lokalt verksted for landbruksmaskiner.

Man kan på flere måter si at det tidlige industrimiljøet på Skogmo hadde trekk som kan beskrives som bærekraftige, både når det gjelder atferd og tankesett. Som tidligere nevnt var embetsmennene på 1800- tallet svært opptatt av de mulige inntektsmulighetene som lå i utnyttelse av naturressursene i Namdalen, samtidig som de også hadde respekt for

naturgrunnet som var utgangspunktet for verdiskapingen i regionen (Skjeggedal & Selstad, 2004). Denne historiske beskrivelsen egner seg godt for å få en større forståelse av mentaliteten som har formet industrimiljøet rundt Skogmo. En oppfatning av at man både skal arbeide hardt for å skape verdier, samtidig som man skal bevare ressursgrunnet for kommende generasjoner. En av informantene uttrykte denne forståelsen på følgende måte:

- «*Namdalen har fått navn etter Namsen, som renner ut i Namsos – Namsos – Namsens Os. Namdalen er avhengig av industrien, men også turismen og det som foregår knyttet til elva. Derfor er det viktig for regionen at man er bevisst på utslipp og det som påvirker nærområdet ...*»

Flere av informantene påpeker at bærekraft handler om å bruke opp det man har, gjenbruke der det er mulig, og det å bruke ressursene på en smart måte. Basert på analysen av intervju materialet, koblet jeg disse utsagnene til begrepet nøysomhet. Å være nøysom kommer gjerne til syne gjennom en bestemt atferd, for og kan ifølge Norske Akademis Ordbok (NAOB., u.å.) knyttes til «måtehold» og «sparsommelig». Jeg mener at dette begrepet har vært latent innenfor Skogmo-miljøet, som en slags underliggende forståelse. Dette kan kobles til teorier om såkalt taus kunnskap (Isaksen, 2010), som forklarer at enkelte handlingsmønstre og atferdsmønstre skapes og opprettholdes gjennom kunnskapsspredning mellom eller innenfor bedrifter i et geografisk avgrenset område. På industriparkens nettsider står det dessuten beskrevet at de ønsker å holde produkter i økonomien så lenge som mulig. Informantene nevner også at de er opptatt av å redusere svinn, kasting, samt stimulere til økt gjenbruk. Basert på den historiske forståelsen, og holdningene som kommer frem i intervjuer, er det mulig å identifisere en atferd som har vært i miljøet over tid. Atferden kan videre kobles til mentaliteten som kan spores tilbake i tidligere jordbruksamfunn. Hvis man bruker over evne er det først og fremst en selv og kommende generasjoner som får merke konsekvensen.

Denne forståelsen kan kobles til det nyere begrepet «bærekraftig utvikling», som i all hovedsak ble satt på dagsordenen etter publiseringen av rapporten *Vår felles framtid* (Brundtland & Dahl, 1987). Informantene snakker både om å legge til rette for industrien og arbeidsplasser knyttet til dette, samtidig som man har et ønske om å ta vare på naturverdier. Denne påstanden bærekraftbegrepet i en lokal kontekst, i form av at det relateres til gjenkjennbare aspekter ved Namdalen – industrien, turismen og aktivitetene knyttet til elva.

I Coenen et al. (2012) kobles bærekraft til stedlige faktorer. Videre argumenteres det for at stedssensitivitet, eller at man tar hensyn til steders særegenhet, er sentralt for å lykkes med arbeid knyttet til bærekraftig omstilling. For å oppnå denne stedlige sensitiviteten er det viktig å finne ut hva som er viktig for folk i Overhalla i en bærekrafts-kontekst. For å knytte begrepet bærekraft til en stedsspesifikk kontekst kan man for eksempel ta utgangspunkt i bærekraft som en faktor for stedsattraktivitet på lengre sikt. I Vareide et al. (2013) defineres målene for steders attraktivitet ut ifra kvaliteter for besøkende, innbyggere og næringslivet. Selv om disse faktorene ikke er utfyllende i seg selv for hva som gjør steder bærekraftige, kan flere av elementene kobles til FNs bærekraftsmål. Her har særlig sosiale faktorer, klima og miljø samt arbeidsplasser blitt fremhevet som overordnede faktorer ved målene. Informantene ønsker både at Overhalla-samfunnet skal fremstå som attraktivt, og at lokalsamfunnet de er en del av skal stå seg over tid. I Szabó et al. (2018) problematiseres det at regionenes standhaftighet (på engelsk resilience) har blitt målt ut ifra økonomiske aktiviteter, samtidig som bærekraft får en stadig større rolle. Dette gjenspeiles også i den Norske politikken for regional utvikling, som har vært tungt innrettet mot å skape arbeidsplasser på virkemiddelsiden – samtidig som at målsettingene har vært rettet mot å sikre bosetting og levende lokalsamfunn (NOU 2004: 2, 2004).

En mulig måte å forstå bærekraftbegrepet i en Skogmo-kontekst er derfor at det har blitt utviklet som en lokal forståelse over tid. Utnyttelse av naturressursene har vært sentralt for utviklingen i Skogmo, i Overhalla og for hele Namdalen generelt. Men man har samtidig visst at man må utvise klokskap i forvaltningen av ressursgrunnet. Hvis man over-forbruker vil det til slutt ramme en selv i form av utarming av landbruksarealer, eller dårlige år på skogen. Det finnes ikke belegg for å si at man blir mer bevisst på slike problemstillinger i rurale områder, men det kan likevel nevnes at informantene verdsetter de kvalitetene som finnes i regionen knyttet til jakt, fiske og friluftsliv. En definisjon av bærekraft i et Skogmo-perspektiv kan derfor være at man bør utnytte de naturressursene man har til rådighet på en fornuftig og nøysom måte, uten at det går utover naturgrunnet og mulighetene for kommende generasjoner i Namdalen.

4.2.2 Vekst på industriområdet og ny vending i regionalpolitikken

På 1970-tallet var det behov for utvidelse av industriområdet på Skogmo, og noen år senere ga Overhalla kommune klarsignal til å utvide gjennom vedtak i kommunestyret. Dette førte til at flere bedrifter etablerte seg på området utover 70- og 80-tallet. Dette kommer frem av Overhalla kommunes kulturminneplan, som beskriver hovedtrekkene innenfor den historiske næringsutviklingen. Selv om det finnes lite historisk dokumentasjon av næringslivet i Overhalla fra denne perioden, kan man likevel knytte denne utviklingen til hovedtrekkene innenfor den nasjonale regionalpolitikken. På 70-tallet var det fortsatt sysselsettingsvekst innenfor industrien, selv om denne ikke var like sterk som i etterkrigsårene (Selstad et al., 2004). Videre var regionalpolitikken fortsatt preget av ensrettede virkemidler rettet mot finansiering- og bygging av ny industri. Målet var både å skape arbeidsplasser innenfor industrien, samt å sikre bosetting i rurale områder (Selstad et al., 2004).

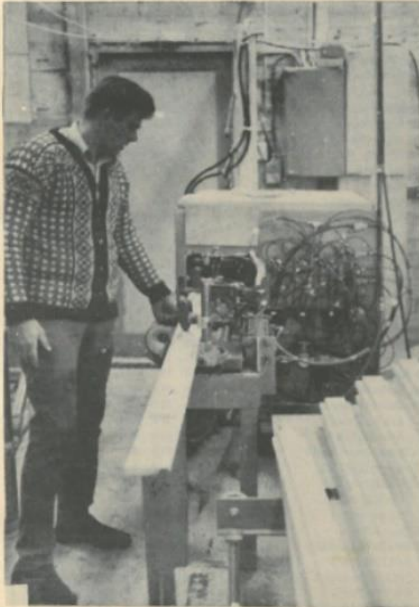
På denne tiden ble det i all hovedsak ført en bred nasjonal distriktpolitikk som rettet seg mot de spredt befolkede områdene, med innsats mot både kultur, næringsliv og utdanning. De økonomiske virkemidlene ble rettet mot de rurale strøkene, som blant annet har sammenheng med krefter som var skeptiske til rask byvekst. I litteraturen kobles ofte motforestillingene mellom by og land til 1800-tallets forestilling om at «bygda» representerte de trygge og etablerte samfunnsformene (Kjeldstadli, 2017; Villa & Haugen, 2016), som dernest kan relateres til teoriene til Ferdinand Tönnies og hans viktigste verk *Gemeinschaft und Gesellschaft* (Tönnies, 2005). Mer generelt kan man si at 70-tallets distriktpolitikk formidlet et poeng som også ble sentralt senere: at man skulle bevare hovedtrekkene innenfor bosettingsstrukturen (NOU 2004: 2).

Mot slutten av 70-tallet, og på vei inn i 80-tallet, opplevde man imidlertid nedgang innen industrien, samtidig som det gikk mot dårligere økonomiske tider i en global kontekst. Dette førte til økt oppmerksomhet rettet mot virkemidler for generell næringsutvikling og kompetanse, i kontrast til 60-tallets ensidige finansiering av industriutvikling (Bukve & Glosvik, 2003). Samtidig ble det også rettet fokus mot de ensidige industristedenes svakheter, og følgene det fikk når hjørnestensbedriftene måtte nedskalere eller legge ned. Dette kom for eksempel til syne gjennom en NOU utgitt 1983 som omtalte forholdene ved de Ensidige industristedene (NOU 1983: 10). Ifølge utredningen eksisterte det 104 ensidige industrisamfunn i Norge på starten av 80-tallet, hvorav flesteparten var lokalisert i rurale strøk. Et eksempel på slike steder som jeg nevner innledningsvis i denne oppgaven er Odda,

som gjennom flere tiår hadde en hjørnestensbedrift som representerte trygghet, samhold og optimisme for arbeid og familieliv i lokalsamfunnet. Utfordringen ved slike organisasjoner er imidlertid at man fort blir låst til etablerte handlingsmønstre, som blokkerer muligheten for omstilling og innovasjon. Dette understøttes av Hillestad et al. (2014) som påpeker at bedrifters evne til omstilling og innovasjon svekkes av å stole blindt på gårdagens suksess. I Cruickshank (2009) illustreres kraften til å skape verdier i slike samfunn ved hjelp av et lokomotiv – noe stort og tungt som driver utviklingen fremover.

Hvis man sammenligner Skogmo-miljøet med de klassiske ensidige industristedene, ser man raskt at Skogmo har hatt et bedre utgangspunkt for å tåle de endrede økonomiske betingelsene som ble gjeldende for næringslivet fra slutten av 70-tallet og utover 80-tallet. Fra starten var industrien i all hovedsak basert på foredling av trevirke, men etter utvidelsen av parken så man i tillegg innslag av vev-produksjon, mekanisk verksted, pellets-produksjon med mer. Dette gjorde samlet at Skogmo nå representerte et bredt kompetansemiljø bestående av flere bedrifter innenfor ulike bransjer. I et historisk perspektiv kan man derfor si at industrimiljøet på Skogmo har gjennomgått to større omstillingsfaser i perioden frem til år 2000. Først gjennom en diversifisering av den eksisterende virksomheten, som går ut på å benytte den eksisterende kompetansen til å produsere nye produkt, for å deretter kunne gå inn i nye marked. Et eksempel på dette er bedriften Overhalla industrier, etterkommeren til Galguften kassefabrikk, som utvidet produksjonen av fiskekasser til både båter, årer, ved hjelp av produksjonsmåter som var moderne på den tiden. I denne fasen kan det Isaksen (2017) definerer som «lokal kunnskapsspredning» ha vært sentralt, altså at man bruker kjent kunnskap innenfor miljøet til å utvikle nye produksjonsmåter eller næringer. I dette tilfellet er det for eksempel snakk om en maskin som høvler årer, som sakkyndig ble vist frem i forbindelse med et besøk av Fellesavisa på Skogmo i 1974. I avisutklippet under (figur 7) blir mannen bak maskinen, Arne Galguften, intervjuet og det forklares at maskinen er konstruert i Overhalla (Fellesavisa, 1974).

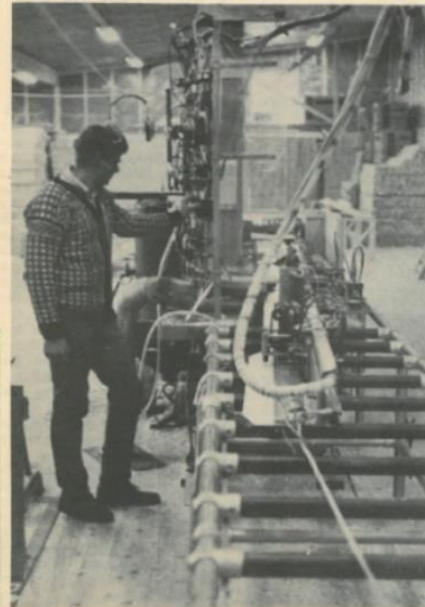
Avansert fremstilling av årer ved Overhalla Industrier A/S

I tre måneder har Overhalla Industrier benyttet en meget avansert maskin for fremstilling av årer. Fra maskinen går løs på det laminerte råemnet til åren står der, ferdig for pussing og lakking tar det ca. to minutter.

Bildene viser:

1. Konstruktøren Bjørn Galguften, har matet maskinen med et råemne.
2. Prosessen fortsetter
3. Ferdig åre ved siden av materialer som brukes i årefabrikasjonen.
4. Som en ser dreier det seg om en komplisert maskin.

Figur 7. Åreproduksjon ved Overhalla industrier. Kilde: Fellesavisa/ delt via informant.

Fremveksten av klyngen kan også forstås som en omstillingsprosess, som i seg selv har vært med å forme Skogmo-samfunnet over lengre tid. I Overhalla kommunes kulturminneplan omtales den tidlige ansamlingen av bedrifter på Skogmo som «noe spredt etablering» (Overhalla kommune, 2018a). Etter hvert ble det også mer samarbeid mellom bedriftene, for eksempel knyttet til ulike avtaler. Ifølge litteraturen om klynger er deling av kunnskap og samarbeid viktige forutsetninger for økt innovasjonskraft innenfor bedriftene (Boschma, 2005; Delgado et al., 2016). Denne effekten enda tydeligere når det oppstår flere koblinger på tvers av bedriftene. For Skogmo sin del har det ifølge informantene vært snakk om løsere former for samarbeid frem mot 2000-tallet, men dette fremstår ut ifra mitt syn som mer tilfeldig enn strategisk. Informantene i undersøkelsen påpekte også at det hadde eksistert samarbeid mellom bedriftene før industriparken ble dannet, og at man etter hvert så behov for et mer formalisert samarbeid. Dette dannet etter hvert utgangspunktet for Skogmo Industripark AS.

4.2.3 Utviklingsselskapet opprettes og økt fokus på innovasjon

På 2000-tallet ble samarbeidet på Skogmo i større grad formalisert gjennom opprettelsen av Skogmo Industripark AS i 2006. På vei inn det nye årtusenet opplevde man også et skifte i den nasjonale regional og innovasjonspolitikken, i retning av økt fokus på kunnskap som driver for økonomisk vekst. Av flere betegnes dette som introduksjonen av «kunnskapssamfunnet», hvor institusjoner for forskning og høyere utdanning ble viktige premissgivere for næringsutvikling. Ifølge en av informantene hadde det kun vært mer uformelle former for samarbeid før selskapet bak industriparken ble etablert, som da også skapte en plattform for å bygge videre samarbeid. En annen nevner at aktørene sto mer for seg selv før opprettelsen av selskapet, og at man hadde store forventninger til potensialet for samarbeid som skulle bli realisert gjennom etableringen. Når jeg spurte en av informantene om hva han mente motiverte til å være en del av industriparken, svarte han følgende: «Det som motiverer mest er å være en del av noe større, og på denne måten komme i kontakt med flere selskaper. Det kan jo være bedrifter som jobber med noe forskjellig slik at man kan lære av det, eller som driver med noe lignende slik at man kan få hjelp med prosesser». Her understreker informanten et viktig poeng innenfor klyngeteorien. Samling av bedrifter som driver innenfor samme bransje, eller som driver med lignende aktivitet, er en viktig forutsetning for å oppnå suksess i systemer for innovasjon og vekst (Boschma, 2005; Delgado et al., 2016). Teorien er imidlertid ikke like klar på hvordan klyngebegrepet skal forstås i en geografisk kontekst. For eksempel er mye av aktiviteten til Skogmo industripark lokalisert på Skogmo, på samme sted som forløperen Overhalla industrier i sin tid hadde sine anlegg. Samtidig har også flere bedrifter som holder til utenfor industriområdet blitt medlemsbedrifter – for eksempel bedrifter som holder til andre steder i Overhalla eller på Namsos.

I Malmberg og Power (2006) presenteres fire kriterier som kan anvendes til å definere regionale klynger. En risiko ved en slik streng tilnærming, som Malmberg og Power (2006) selv påpeker, er at den kan føre til at kriteriene for å få støtte fra virkemidler rettet mot klynger kan bli utfordrende i enkelte regioner. Dette kan videre få konsekvenser for bedrifter som av en eller annen grunn havner utenfor denne definisjonen. Et annet poeng er at det kan være krevende å definere regioner, ettersom begrepet ofte gis innhold og størrelse avhengig av hva som studeres (Cresswell, 2013; Lysgård, 2009). Man har for eksempel administrative regioner, naturregioner eller økonomiske regioner. Dette gjør at regionale klynger kan fremstå som et flytende konsept i et geografisk konsept, men snarere definert av hvilke bedrifter som faktisk inngår i klyngen.

Flere av bedriftene tilknyttet det opprinnelige Skogmo-miljøet har i senere tid flyttet deler av sin virksomhet ut av parken, samtidig som flere bedrifter har kommet til utenifra. Selv om de ikke er samlokalisert i ordets riktige forstand, mener jeg man fortsatt kan argumentere for at bedriftene inngår i et større fellesskap som kan knyttes til Skogmo-miljøet. En av informantene sier blant annet: «Industriparken har hatt stor betydning for hele regionen. Overhalla og Namsos er ett i denne sammenhengen». Dette mener jeg blant annet taler for at informantene har en sterk tilknytning til «opphavstraktene» på Skogmo, selv om flere holder til andre steder rent geografisk.

Klyngebegrepet har også noen begrensninger, ettersom det i hovedsak beskriver samspillet mellom begrepet, og ikke andre forhold i omgivelsene (Isaksen, 2010). Selv om disse mekanismene ikke skal undervurderes, er det likevel andre begrep som er nyttige for å beskrive miljø som Skogmo industripark. I den senere tid, blant annet i forbindelse med VRI-programmet, har bruken av begrepet regionale innovasjonssystem blitt mer utbredt. I følge (Isaksen, 2010) består et regionalt innovasjonssystem av to deler. Den ene delen er bedriftene som inngår i en klyngestruktur, og den andre delen består av kunnskapsorganisasjoner – for eksempel et FoU-miljø eller forskningsmiljøer tilknyttet universitets- og høyskolesektoren. Over tid har bedriftene på Men, når alt i alt har bedriftene på Skogmo vist at arbeidet i industriparken har gitt resultater. Blant annet har det blitt dokumentert at den totale omsetningen vokste betraktelig etter at de begynte et mer strategisk samarbeid mellom bedriftene. Det er også en sterk kultur som fremhever samhandling og deling av kunnskap, og til sammen gjør dette at trekkene ved Skogmo svarer godt til de viktigste trekkene ved klynger i Porters ånd. En utfordring som flere av informantene i undersøkelsen fremhever er imidlertid at bedriftene ikke har god nok kontakt med relevante kunnskapsmiljø. Dette gjør at man per i dag ikke kan si at Skogmo-miljøet er en del av et godt nok regionalt innovasjonssystem, gitt at man fortsatt er avhengig av en sterkere tilknytning til relevante FoU-miljø.

4.3 Veien mot et omstilt lokalsamfunn som står seg over tid

For å lykkes med bærekraftsarbeidet er det nødvendig å forstå konteksten omstillingen skjer innenfor. Stedet Skogmo kan forstås på ulike måter, avhengig av hvilke kvaliteter man fremhever ved stedet. En av de mest anerkjente stedsforståelsene gjennom tidene er Agnews tre definisjoner – stedet som en bakgrunnsramme for økonomiske aktiviteter, stedet som en kontekst for hverdagslige aktiviteter, og «sence of place» som omhandler de opplevde aspektene ved stedet (Agnew & Duncan, 1989). Nyere stedsteorier har imidlertid vært mindre anvendbare i mitt prosjekt, da de i større grad fokuserer på det globale (Aure, 2015). I min oppgave har jeg derimot tatt utgangspunkt i det lokale og regionale nivået. Med utgangspunkt i informantenes utsagn vil jeg derfor vurdere stedskvalitetene i Overhalla, og hvilken betydning disse har for bærekraftsarbeidet.

Videre er urbanisering og negativ befolkningsutvikling trender som truer livsgrunnet i de tynt befolkede områdene. Dette er ikke noe som er unikt for Overhalla – men snarere er det en del av en større tendens man har sett i det nasjonale flyttemønsteret gjennom flere tiår. Årsaker til denne utviklingen er blant annet at flere unge tar høyere utdanning, og at byene tilbyr større og mer varierte arbeidsmarkeder. Et viktig spørsmål er derfor hvordan man skal lykkes med å fremheve de gode stedskvalitetene i Overhalla, slik at det blir et sted hvor kommende generasjoner ønsker å bosettes seg i fremtiden.

Det vil til enhver tid eksistere ulike oppfatninger av det rurale. Det rurale og det urbane er ifølge Berg og Dale (2009) begreper som er avhengige av hverandre, og de fremstilles ofte som motstridende. Etter mitt syn ligger det både begrensninger og muligheter i informantenes forståelse av det rurale, og hvordan et ruralt lokalsamfunn fungerer. Det samme gjelder også for forståelsen av bærekraft, som har en tendens til å bli for sentrert rundt forståelser man får gjennom medier eller politiske føringer. Jeg argumenterer derimot for at gjennomføring av bærekraftig omstilling må skje med utgangspunkt i en begrepsforståelse som svarer til Skogmo, og Overhalla-samfunnets utfordringer.

4.3.1 Skogmo som bakgrunnsramme, kontekst og opplevd sted

Agnews tre-delte definisjon av steder har som tidligere nevnt vært sentrale når geografer har studert steder. Location (stedet som bakgrunnsramme), locale (stedet som kontekst) og sense of place (den opplevelsesbaserte dimensjonen ved steder) (Agnew & Duncan, 1989). Videre har også Agnews forståelse vært sentrale i flere av de nye stedsforståelsene. I det følgende avsnittene vil jeg diskutere hvordan informantene i undersøkelsen knytter arbeidet med bærekraft til steder, med utgangspunkt i Agnews stedsdefinisjoner. Studiet av steder og deres egenart står sentralt i geografien, og jeg ønsker derfor å bidra med en analyse som kobler ulike aspekter ved bærekraft til faktorer i det omkringliggende samfunnet som fremmer eller hemmer en slik utvikling over tid.

En måte å forstå steder på, er at de er en ramme for aktivitet som foregår innenfor bestemte rom. Denne forståelsen knyttes ofte til økonomisk aktivitet, forbruk og konsum (Berg & Dale, 2009). I min intervjuundersøkelse er det spesielt tre aspekter ved bærekraftsarbeidet som kan knyttes til denne stedsforståelsen. Den ene faktoren er at Overhalla og Skogmo ligger ruralt til, med de utfordringene det fører med seg. En annen faktor som nevnes er at regionen generelt har god tilgang på stabil arbeidskraft. I de kommende avsnittene ønsker å gå mer detaljert inn i disse tre funnene, og hvilken betydning det har for Skogmo og bærekraftsarbeidet. I intervjuene jeg har gjennomført trekker flere informanter frem at den rurale beliggenheten kan skape utfordringer for bedriftene, som i forlengelsen kan påvirke bærekraftsarbeidet. Et eksempel på dette er transportkostnader, og avstander rent geografisk. Videre nevner en annen informant at han valgte å kjøpe hybridbil, siden beliggenheten og kostnad ikke rettferdiggjorde å skaffe en El-bil. Tilgang til kapital er også en faktor som kan knyttes til de næringsmessige forholdene i regionen, eller manglende kapital sådan. I tilknytning til dette nevner en informant at det kan være utfordrende å få offentlige midler for mindre aktører, siden tilskuddsordningene favoriserer større bedrifter. En annen informant mener dette kan være negativt for bærekraftsarbeidet: «Det er begrenset tilgang på kapital i regionen – både med tanke på utvikling og oppstart av bedrifter. For å tjene penger må man kanskje gjøre noen valg knyttet til bærekraft. Generelt koster bærekraft ...». En annen informant sier at det kan være utfordrende for de mindre bedriftene å få tilslag på prosjekter innenfor virkemiddelapparatet. Dette er ikke nødvendigvis et særegent fenomen for Skogmo og de omkringliggende bedriftene, men illustrerer likevel at flere bedrifter finner det utfordrende å få tak i midler til langsiktig utvikling. Ifølge flertallet av bedriftene er kostnader knyttet til bærekraft en slik type investeringer, siden de har en oppfatning om at dette ofte står

i kontrast til daglige driftskostnader.

Flere av utsagnene om bærekraft fra informanter i prosjektet kan knyttes til Skogmo og Overhalla som en stedlig kontekst, eller et «locale», for bærekraftsarbeidet. I det store og det hele beskrives Overhalla som et godt sted å bo av informantene, og som har de viktigste kvalitetene som av informantene oppleves nødvendige i sine liv. Av flere tegnes det en kobling mellom de ansattes trivsel i den hverdagslige livet, og resultatene bedriften oppnår i bærekraftsarbeidet. Dette kommer for eksempel til syne gjennom at en av bedriftene ønsker å legge til rette arbeidstiden for ansatte som velger kollektive reiser, selv om busstilbudet i Overhalla er svært begrenset. Alt i alt utgjør derfor de ansattes tilfredshet med tilbud som finnes i kommunen, og bedriftenes ønske om å tilrettelegge for ansatte, en svært gunstig kontekst for å jobbe med bærekraft i praksis. En av bedriftslederne sier det enkelt: «for å lykkes med bærekraft må vi ha med de ansatte». Dette er videre et argument som taler for at stedlige forhold, og forutsetninger utenfor bedriften, har betydning for bærekraftsarbeidet. I Coenen et al. (2012) påpekes det at det stedlige aspektet har blitt tillagt lite vekt i analyser av bedrifters arbeid med bærekraft, eller ofte generalisert til et nasjonalt nivå. Gjennom intervju kommer det frem at de ansattes trivsel er viktig for at bedriftene skal lykkes. Dette kan sees som et eksempel på at forhold i lokalmiljøet har betydning for bærekraftig omstilling (Coenen et al., 2012; Haarstad & Rusten, 2018). Bærekraftsarbeidet kan heller ikke sees på isolert innenfor bedriftene, men må snarere vurderes i lys av den større stedlige konteksten bedriften er en del av, med kulturelle-, og politiske forhold samt sosiale strukturer.

Det siste stedsperspektivet handler om den menneskelige opplevde dimensjonen ved steder - som «sense of place». Som tidligere nevnt knyttes «sense of place» til forhold som stedsidentitet og forholdet mellom menneske og sted. I prosjektet har jeg både intervjuet personer som bor i Overhalla, og personer som bor i de nærmeste kommunene. Informantene har derfor ulike forhold til Overhalla og Skogmo – enten som arbeidssted eller bosted. I de kommende avsnittene vil jeg presentere noen synspunkter informantene har om Overhalla, basert på deres egne erfaringer. Flere av informantene i prosjektet trekker frem muligheten til å drive med friluftsliv og jakt som et positivt trekk ved Overhalla. Dette gir både et bilde av hvilke verdier informantene verdsetter ved stedet, og hva de er opptatt av å bevare i et bærekrafts-perspektiv. Informanter både fra Overhalla og nabokommunene nevner at «elva» er viktig for folk som bor i området. Her er det snakk om elva Namsen, som renner gjennom dalføret i Overhalla og ned mot Namsos. Betydningen av elva var særlig stor for

skogbruksnæringene i perioden frem til krigen, da mesteparten av tømmeret ble fraktet til utskipingshavnene via vassdragene. I etterkrigstiden ble det imidlertid mer vanlig at transporten gikk på biler. Dessuten var det også normalt med sager på gårdene i tilknytning til elva. I nyere tid har imidlertid laksefisket og turisme fått en stadig større rolle i Namdalen. Blant annet regnes Namsen som en av landets beste lakseelver. Informantene gir uttrykk for at aktiviteter knyttet til Namsen, og andre elver i regionen, vil være viktig også i fremtiden.

4.3.2 Et sted for kommende generasjoner?

I de foregående avsnittene fremgår det at Overhalla har et godt potensial for å lykkes med bærekraftig omstilling, ut ifra at informantene trives og ønsker å bo og jobbe i regionen. En annen ting informantene har til felles, er at de er opptatt av at forholdene på legges til rette for kommende generasjoner som skal bo i Overhalla. De som kommer etter oss, generasjon, eller innflyttere er ord som nevnes hyppig i intervjumaterialet. I flere tiår har nedgang i folketall preget utkant- strøk i Norge, blant annet knyttet til en vedvarende sentraliserings-tendens innenfor bosettingsmønsteret. Som jeg var inne på i teorikapittelet, har utfordringene knyttet til at unge «rømmer» landsbygda vært et styrende premiss for debatten om befolkningsnedgang i distriktene – samtidig som statistikken viser at bildet er mer nyansert (Berg & Dale, 2009). Blant annet er forskjeller i innflytting mellom den enkelte kommune en viktig faktor som spiller inn på befolkningsutviklingen.

Intervjuene jeg har gjennomført viser også at det flere informanter har bestemte oppfatninger eller forestillinger om Overhalla og Skogmo som rurale steder, og hva det rurale innbefatter. Dette handler både om hvordan det er å bo i distriktene, og hvordan satsingen på bærekraft blir mottatt i lokalsamfunnet. Disse forestillingene kan i hovedsak knyttes til hverdagslige utfordringer, og spørsmål knyttet til ambisjoner og fremtidstro på vegne av lokalsamfunnet de er en del av. Eksempler som informantene trekker frem er avstander, mangel på infrastruktur, navlebeskuende holdninger («bygdedyr») og en underliggende treghet ved stedet. En av informantene fremstiller det slik:

«Det at man er i mindre samfunn gjør at man kan bli satt i bås.. fordi folk i selskapet er som de er, og at folk har lett for å generalisere og trekke folk under en kam. Miljøene er mindre, og gjennomsiktede, som gjør at man må være bevisst på hva man driver med. Samtidig kan man fort havne i et hulrom, som det kan være vanskelig å komme ut av, fordi man har fått et

stempel, som selskap eller person. Dette kan være et negativt trekk for steder som Overhalla, Grong eller mindre steder generelt.».

Dette utsagnet kan kobles til tradisjonelle oppfatninger av lokalsamfunnsbegrepet (Kjeldstadli, 2017; Villa & Haugen, 2016), inspirert av den tyske sosiologen Ferdinand Tonnies, som legger vekt på elementer som samhold, tilhørighet og homogenitet (Kjeldstadli, 2017). Disse har vært definert av ideen om at lokalsamfunnet er avgrensningen for hverdagsliv, arbeid og sosial aktivitet – både i en fysisk og overført betydning. I sitatet ovenfor påpeker informanten at bedriftene må forholde seg til at de er en del av et mindre samfunn, hvor det forventes at man opptrer på en viss måte. Hvis man ikke gjør dette kan det få konsekvenser, for eksempel i form av at det etableres en oppfatning av personer eller bedriften det kan være vanskelig å endre.

Basert på min forståelse kan det informanten snakker om kobles til «bygdedyret», som er et begrep som beskriver hvordan negativ sosial kontroll utspiller seg i rurale samfunn. Som informanten selv poengterer er ikke dette et trekk som er unikt for Overhalla, men er snarere et begrep som har blitt brukt for å beskrive slike trekk ved små, lokale samfunn. Slike oppfatninger av lokalsamfunnet kan ha en begrensende effekt for vekst og nye ideer i Overhalla-samfunnet, ettersom de konserverer holdninger knyttet til det såkalte «idealsamfunnet». Dessuten kan det også føre til at økt innovasjon og vekst innenfor industrimiljøet blir mer utfordrende på sikt – som dernest kan føre til at bærekraftig omstilling blir mer utfordrende, ettersom det i seg selv representerer omstillinger som er av mer omfattende karakter. I teorien om omstillinger i en norsk kontekst påpekes det blant annet at teknologien for omstilling skapes i et mindre miljø eller et laboratorium, mens selve omstillingen foregår i en større samfunnsmessig kontekst (Haarstad & Rusten, 2018). Dette forutsetter videre at samfunnet er klart for å absorbere en slik omveltning.

I intervjuene kommer det frem at informantene både har bestemte oppfatninger av hva bærekraft er, og hva som skal til for å arbeide med bærekraft i en rural kontekst. Dette kommer blant annet til syne gjennom noen sier at bærekraft er et «trend»-begrep som har kommet i nyere tid, og som man har forholdt seg til i liten grad før nå. Bærekraft beskrives av noen som noe som har kommet til Overhalla, og man at man derfor må forholde seg til det. Dette kommer til syne gjennom at flere mener at bærekraft i en rural kontekst er vanskelig, siden man er avhengig av å kjøre bil eller transportere varer over lengre avstander. Dessuten

blir relevansen av bærekraft i flere av intervjuene forklart basert på argumenter som brukes i en urban kontekst. Et eksempel kan være at det forventes at man skal kjøre mindre bil, imens realiteten er at avstander uansett gjør dette utfordrende. Det er viktig å understreke at påvirkning gjennom politikk og medier er en viktig årsak til den økende oppmerksomheten knyttet til bærekraft – både i en samfunnsmessig kontekst, og innenfor næringsliv. Men, det vil være en alvorlig feilslutning å tenke at definisjonen av begrepet man får presentert i slike sammenhenger skal «adopteres» til en rural kontekst – eller til en Overhalla-kontekst. Dette betyr for eksempel at man ikke kan ta utgangspunkt i de samme suksesskriteriene for bærekraft som de store byregionene, som har lagt vekt på at mobilitet skal begrenses gjennom mindre bilbruk (Tennøy, 2016). I stedet for å snakke om hva bærekraft betyr for mennesker i Oslo og større byer, bør man heller diskutere hva bærekraft er i en Skogmo- og Overhalla-kontekst.

Samtidig viser et annet perspektiv at de tette sosiale båndene innenfor lokalsamfunn som Overhalla og Skogmo gir muligheter for samspill, positive koblinger mellom ulike samfunnsaktører, og tjenester eller ytelser som styrker lokale relasjoner. I Berg og Lysgård (2009) forklares det at en dominerende oppfatning av det rurale og urbane kan knyttes til at bygda har en større grad av sosial omsorg, imens det urbane er mer isolerende. Dette kan overføres til en bedriftskontekst, knyttet til at bedriftene løfter frem hverandre. En av informantene sier for eksempel at bedriftene i industriparken er opptatt av at de andre skal lykkes. En annen forklarer videre at de har lange tradisjoner for å stille opp når lokale aktører trenger enklere reparasjoner: «Vi setter av tid den dagen hvis noen lokalmiljøet har en jobb de trenger å få utført. De som jobber her setter sin ære i å få det til siden det kan være snakk om naboen. Det er greit å ha et godt forhold til naboene, og hvis man kan hjelpe til så gjør man det.»

Generelt representerer dette motsatsen til den negativt ladede oppfatningen av sosial kontroll i lokalsamfunn. Her beskriver informanten et tilfelle hvor bedriften ønsker å hjelpe en lokal aktør, siden man vil yte ekstra for andre aktører i lokalmiljøet. Dessuten viser det også at en form for positiv sosial kontroll kan virke forsterkende på positiv omtale av personer og bedrifter, som videre skaper et miljø som løfter frem nye ideer og måter å gjøre ting på.

4.4 Tilgang på riktig kompetanse og lokal arbeidskraft

Arbeidsplasser har innenfor den økonomiske geografien blitt sett på som en forutsetning for å skape vekst og aktivitet i distriktene (Selstad et al., 2004; Østbye et al., 2018). I intervjuene jeg har gjennomført blant ansatte og ledere i Skogmo- miljøet kommer det frem at bedriftene ønsker å rekruttere lokalt. De er også opptatt av å beholde arbeidsplassene som eksisterer i regionen. Samtidig har arbeidslivet gjennomgått betydelige endringer de siste 50 årene, med avindustrialisering, lavere sysselsetting innenfor primærnæringene, og flere sysselsatte innenfor service-næringene. Jeg ønsker derfor å diskutere hva dette betyr for Skogmo- miljøet, Namdalen, og i en rural kontekst.

Riktig type arbeidsplasser vil være avgjørende for kommende generasjoner i regionen. Beskrivelser av samfunnstrendene viser både at andelen med behov for helsetjenester i befolkningen vil øke, og at det kreves høyere verdiskaping i årene fremover for å sikre et velferdsnivå som er bærekraftig med hensyn til kommende generasjoner. Innenfor den siste kategorien spiller Skogmo- miljøet en viktig rolle, gitt at de fortsetter å levere den samme veksten i omsetning som tidligere år. Videre ser jeg også på betydningen av at det eksisterer ulike typer arbeidsplasser i regionen, både innenfor manuelle håndverksyrker og jobber som krever kompetanse på høyere utdanningsnivå. En annet spørsmål jeg reiser i denne sammenheng er hvordan omstilling påvirker sysselsettingen i arbeidsmarkedet som Skogmo, Overhalla og den omkringliggende regionen er en del av.

Samtidig blir også samhandling med de kunnskapsintensive FoU og UH- miljøene innenfor relevante fagområder viktig. Disse sitter med kunnskap som er svært betydningsfull for å kunne lykkes med bærekraftig omstilling. Til slutt diskuterer jeg hvordan man kan oppnå et tettere samarbeid innad i regionen Namsos, Overhalla, Grong og Høylandet. Regionen har blant annet et felles arbeidsmarked, og er en typisk «bygdeby»-region med spredt befolkningkonsentrasjon. Flere av informantene trekker frem dette som sentralt for å lykkes i regionen.

4.4.1 Lokale arbeidsplasser

Helt siden 1930- tallet har bedriftene tilknyttet Skogmo- miljøet hatt en viktig rolle i å tilby arbeidsplasser til innbyggerne i regionen. I undersøkelsen jeg har gjennomført er det informanter som både er bosatt i Overhalla, Namsos og Grong. Flere av disse nevner betydningen av arbeidsplassene medlemsbedriftene på Skogmo har skapt – både på industriområdet i Skogmo og i regionen generelt. Mens de fleste bedriftene tidligere var lokalisert på Skogmo, er det i dag flere som holder til andre steder i Overhalla eller på Namsos. Noen av bedriftene har også virksomhet som foregår på flere lokasjoner, for eksempel på Skogmo og i Namsos, eller i Trondheim. Dessuten har miljøet rundt Skogmo, som tidligere nevnt, hatt en historisk kobling til Trondheim, siden restprodukter som flis fra trevareproduksjonen for eksempel kunne brukes til fyring av industrielle ovner. Flere av bedriftene uttrykker at de ønsker å rekruttere arbeidstakere innenfor regionen. En av informantene sier for eksempel: «vi ønsker å opprettholde et godt renommé i regionen Vi er avhengige av rekruttering, og den beste rekrutteringen skjer lokalt». Videre peker en annen på at tilgangen til arbeidskraft har vært stabil i Namdalen gjennom mange år, og poengterer hvilken betydning dette har hatt for bedriften.

I bedriftene som inngår i denne undersøkelsen er det både typiske manuelle jobber, og kompetansearbeidsplasser. I en geografifaglig kontekst er det flere faktorer som bidrar til endringer i sysselsetting innenfor regionale arbeidsmarkeder. En av disse er globalisering, for eksempel knyttet til utflagging av manuell produksjon til lavkostland. Bruk av ny teknologi innenfor bedrifter er også en faktor som bidrar til endringer i sysselsettingsstrukturen, siden maskinelle prosesser gjør menneskene overflødige. Videre pekes det på den generelle trenden knyttet til økt behov for velferdstjenester i befolkningen (Moen, 2021), både med tanke på at en lavere andel av befolkningen i arbeidsfør alder forventes å bo i distriktene i fremtiden, at man ser et økende behov for tjenester til unge med sammensatte behov (Lunde, 2021), og trenden knyttet til flere eldre i befolkningen (Statistisk sentralbyrå, 2020). For Overhalla sin del kan man imidlertid se en sterk sysselsettingsvekst innenfor industribedrifter og bygg- og anlegg, med utgangspunkt i tall som strekker seg over en tiårsperiode (Trøndelag i tall, u.å.) . Videre fremgår det at industri, bygg- og anleggsvirksomhet, og helse- og sosialtjenester er de største næringene i antall sysselsatte, imens jordbruk ligger noe lavere. Det viktigste poenget er likevel at Overhalla har hatt en sysselsettingsvekst innenfor næringene som knyttes til industriparken – noe som viser at bedriftene til nå har lyktes med å skape flere jobber i regionen. På Trøndelag i tall sine nettsider presiseres det at tallene viser antall sysselsatte etter

arbeidssted.

Av intervjuundersøkelsen fremgår det at informantene forbinder begrepet bærekraft med blant annet arbeidsplasser. Tilgang til arbeid har stor betydning i en rural kontekst – både for fremtidige generasjoner, og for å sikre tilflytting. Et viktig spørsmål er derfor hvordan en omstilling av næringslivet i Overhalla vil påvirke sysselsettingen. I litteraturen brukes omstillingsbegrepet blant annet for å beskrive større endringer knyttet til klima- og miljøutfordringer og bruk av ny teknologi, i tillegg til at det knyttes til begrepet bærekraft. For å forstå hvordan omstilling i en Overhalla- kontekst foregår er man imidlertid avhengig av å forstå den lokale konteksten bedriftene opererer innenfor. Coenen et al. (2012) går inn i kjernen av denne problematikken, og etterlyser et større fokus på de stedlige forutsetningene omstillinger foregår innenfor. Omstillinger i bedrifter foregår ikke i et vakuum, men skjer derimot i samspill med bedriftenes omgivelser. Eksempler på aktører som innvirker på de lokale omstillingsprosessene er det politiske systemet, som i seg selv setter en stor del av de næringspolitiske forutsetningene for utvikling (kilde). Videre spiller også kulturelle forhold ved stedet inn, for eksempel knyttet til om det er spesielle næringstradisjoner ved stedet.

Kunnskap har også blitt sentralt for morgendagens arbeidsplasser. Det snakkes ofte om at Norge har blitt en kunnskapsdrevet økonomi - eller et kunnskapssamfunn hvor menneskelig kapital er en viktig driver for innovasjon og vekst i distriktene (Hatling & Hægeland, 2011; Helsvig, 2022). En av årsakene til dette er at Norge er et land med høye produksjonskostnader, som gjør at det har skjedd et skifte rettet mot økt oppmerksomhet på høyere utdanning, forskning og FoU- aktiviteter innenfor næringslivet. Basert på dette har man belegg for å si at en stor andel av arbeidsplassene i fremtida vil være kompetansebaserte, imens mange av de manuelle jobbene vil forsvinne.

I en Overhalla og Skogmo- kontekst mener jeg at bedriftene har rigget seg godt for å kunne stå i en slik omstilling over tid. Næringslandskapet på Skogmo har som tidligere nevnt gått gjennom en stor utvikling de siste 40 årene. Arbeidsplasser har blitt modernisert, man har satset på digitalisering, og antallet kompetansearbeidsplasser har også økt betraktelig siden 70- og 80-tallet. Industriparken satser aktivt på ulike kurs som kompetansehevende tiltak, og har et aktivt kompetanse- og utviklingselskap. Det er fortsatt mange utøvende og manuelle jobber i bedriftene knyttet til industriparken, men dette er i stor grad håndverkere, transportaktører og andre yrker som utfører jobber det vil være krevende å «automatisere»

bort på sikt.

Basert på dette tror jeg ikke at bortfall av arbeidsplassene i seg selv vil bli en utfordring for Skogmo-miljøet. Bedriftene og lokalsamfunnet på Skogmo har både behov for de manuelle utførende håndverksyrkene, og kompetansearbeidsplassene som utvikler det lokale og regionale industrimiljøet videre. Samtidig vet man at det fortsatt vil være stort behov for arbeidskraft innenfor ulike håndverksyrker. Utfordringen kan derimot bli å rekruttere kvalifiserte kandidater til stillinger med behov for høyere kompetanse, i tråd med at behovet for kandidater med bakgrunn fra høyere utdanning øker i hele landet. En annen dimensjon er storbyregionenes tiltrekningskraft, som kan føre til en kunnskapsutarming fra rurale strøk. Generelt har flere undersøkelser vist at ungdom fra rurale strøk i mindre grad velger høyere utdanning, sammenlignet med de som bor nært en høyere utdanningsinstitusjon. Forskjellen er imidlertid størst hos gutter, hvor det i større grad er de som bor nært en utdanningsinstitusjon som tar høyere utdanning.

4.4.2 Samarbeid med UH-sektoren

Som tidligere nevnt har høyere utdanning fått en stadig viktigere rolle i Norsk arbeidsliv, i tråd med at vi har valgt å satse på kunnskap og innovasjonsevne som en sentral del av vår konkurransekraft (Vatne & Langeland, 2010). Kunnskap og forskning har blitt svært aktuelt både i forbindelse med næringsutvikling, og hvordan det kan benyttes til å skape enda mer innovasjon innenfor klynger og innovasjonssystemer (Vatne & Langeland, 2010). Generelt så man tidlig hvordan spesialiserte næringsmiljø var avhengig av å koble seg til større FoU-aktører for å kunne ta fullt utbytte av ny teknologi. Dette har blant annet ført til at VRI-programmet ble opprettet, som skulle stimulere til samhandling mellom FoU-miljø og næringslivet (Nystad, 2010). I Skogmo-miljøet har bedriftene hatt samarbeid med ulike forskningsinstitusjoner, og universiteter som NTNU og Nord (tidligere Høyskolen i Nord-Trøndelag) i flere år. Flere av informantene i undersøkelsen mener dette er positivt, og trekker frem at industriparken har greid å tilknytte seg kompetanse og miljøer man ikke «når tak i» fra Overhalla og Skogmo. Men, utfordringen for flere av bedriftene er imidlertid at de ønsker å få lettere tilgang til denne kompetansen, slik at de kan dra nytte av denne i sitt daglige arbeid gjennom samarbeid. En av informantene forklarer dette slik: «... Det har blitt et bra nettverk ... utfordringen er imidlertid at industriparken har nettverk som ikke er i Overhalla. Spørsmålet er hvordan får vi kompetansen hit? Industriparken er viktig for å trekke

kompetanse til Overhalla ...»

Sett fra mitt perspektiv er det flere mulige måter man kan sikre økt samhandling mellom medlemsbedriftene og FoU-miljøer på. For eksempel kan bedriftene i parken involveres mer aktivt i prosjekter. Selve utviklingsselskapet i industriparken har en viktig rolle i å sørge for at denne koblingen skjer, siden dette kan virke som en altopplukende oppgave for lederne i den enkelte bedrift. Videre er informantene i undersøkelsen opptatt av hvordan man kan få unge til å flytte tilbake etter endte studier, slik at man kan få dekt behovet for spesialisert kompetanse. I en norsk tradisjon har litteraturen understøttet at arbeidsplasser er en forutsetning for utvikling og tilflytting (Selstad et al., 2004). En av de som har utfordret denne teorien er Florida, som er kjent for sine teorier om den kreative klasse (the creative class)(Florida, 2014). Han hevder at en høyt utdannet gruppe av befolkningen, ofte kultiverte eller kreative mennesker, var i stand til å tiltrekke seg en bestemt type jobber på grunn av sine personlige egenskaper. Dette forutsatte imidlertid at man måtte planlegge samfunnene ut ifra at de skulle være attraktive for denne gruppen mennesker, for eksempel med gode kulturtilbud og sosial infrastruktur. Ut ifra dette la han følgelig til grunn at den kreative klassen kunne bidra tilvekst i tynt befolkede områder.

Teoriene til Florida har senere fått kritikk fra flere hold. Blant annet fordi de fremstår som elitistiske og favoriserende i favør av en gruppe, og fordi ideene ikke er like aktuelle i en Nordisk kontekst (Andersen et al., 2010). Men, et viktig spørsmål dukker likevel opp – hvilken betydning har det at en stadig større andel velger å ta høyere utdanning, sett med et ruralt blikk? Man vet blant annet at de tydeligste flyttetrendene i Norge kan knyttes til urbanisering, som kommer til syne gjennom at unge velger å bli boende i byen fremfor i rurale strøk. Dette kan knyttes til ungdom som flytter for å studere, og deretter blir boende i de mest tettbefolkede områdene. Basert på dette kan man argumentere for at steder som Skogmo og Overhalla bør satse på strategier som både legger til rette for at man kan bo i regionen, samtidig som man tar høyere utdanning eller relevant arbeidspraksis. Et eksempel på dette er trainee- ordninger, som både gjør at personene får tilknytning til industrimiljøet, samtidig som man får mulighet til å bo i nærområdet og bli kjent med lokalsamfunnet. Ifølge en undersøkelse gjort i Oslo regionen har de stedlige kvalitetene stor betydning for tilbakeflytterne, imens nyinnflytterne stort sett er opptatt av arbeidsmulighetene dit de flytter. En annen strategi kan være å legge til rette for studenter som vil ta fjernstudier eller samlingsbaserte studier fra Overhalla, gjennom å etablere studie plasser i tilknytning til

industriparken som kan brukes av studenter med tilknytning til en studieinstitusjon. I lys av koronapandemien, og samfunnsutviklingen generelt, peker flere piler på at det vil bli mer fjernundervisning i fremtiden. Videre blir også muligheten til å ta høyere utdanning i distriktene pekt på som et viktig distriktspolitisk virkemiddel, som et ledd i å få flere til å bli boende i distriktene.

Som tidligere nevnt har både forskning og FoU- aktivitet blitt stadig viktigere for å fremme innovasjon i spesialiserte industrimiljø som man finner på Skogmo. Tidligere var det gjerne medarbeiderdrevne former for innovasjon som driveren for nyvinninger og vekst, for eksempel gjennom videreutvikling av teknologi man hadde tilgjengelig ved hjelp av lokal kompetanse. I nyere tid har man imidlertid sett at faktorer som globalisering, mer internasjonaliserte markeder og avansert teknologi har skapt et behov for kompetanse som ikke er tilgjengelig i små, rurale samfunn. Sammenhengen mellom økt bruk av forskning og FoU rettede aktiviteter og innovasjon er derimot ikke selvsagt. Det har kommet frem at Norge scorer dårligere på bruk av FoU sammenlignet med andre land, samtidig som man ligger forholdsvis høyt på indikatorer for verdiskaping (Steen et al., 2022; Vatne & Langeland, 2010). Deler av årsaken til dette knyttes blant annet til at mye av verdiskaping skjer i tilknytning til prosesser i forbindelse med arbeidet i enkelte næringer, som ikke nødvendigvis registreres på samme måte som annen innovasjon (Steen et al., 2022). Basert på dette mener jeg derfor at det blir viktig å satse på tilnæringer som både tar i bruk lokal «klebrig» kunnskap, samtidig som man også tar i bruk FoU ressurser og forskningsmiljø knyttet til høyskolene. Den klebrige kunnskapen kan for eksempel være en stedsspesifikk måte å gjøre ting på, eller en atferd som man har lært over tid. I en Skogmo- kontekst kobler jeg dette til den nøysomme atferden som har blitt beskrevet tidligere, om at man både skal skape verdier ut ifra ressursene man har til rådighet, med respekt for naturverdiene som har lagt grunnlaget for industrieventyret på Skogmo og i regionen ellers. Dette er en stedsspesifikk kunnskap, som må forstås i en Overhalla- kontekst. I en kombinasjonstilnærming kan lokal, stedbundet, kunnskap og forskningsorientert kunnskap være fruktbart, siden det skaper gode forutsetninger for å oppnå bærekraftig vekst i fremtiden.

4.4.3 Namsos-regionen som en attraktiv bo- og arbeidsmarkedsregion

Som tidligere nevnt er kommunene Namsos, Overhalla og Grong knyttet sammen gjennom et felles arbeidsmarked. Dette understøttes blant annet av tall fra statistikkportalen «Trøndelag i

tall» (Trøndelag i tall, u.å.) som viser at disse kommunene har en relativt høyere pendling seg imellom sammenlignet med andre omliggende kommuner. Høylandet kunne også vært tatt med i denne sammenhengen, men jeg velger her å ta utgangspunkt i mine informanternes bosted som er Overhalla, Namsos og Grong. En av informantene understreker ønsket om mer samhandling mellom kommunene i regionen, for eksempel knyttet til næringsareal og boligtomter:

«Overhalla er en veldig stor arbeidsplass for kommunene rundt ... flere pendler fra Grong, Namsos og andre kommuner. Det nytter ikke i Distrikts- Norge å tenke at Overhalla kommune skal finne ut alt selv. Grong, Overhalla, Høylandet og Namsos må snakke tettere sammen, og finne løsningene sammen. Kommunene har sine kvaliteter, og det må det være en aksept for. Kanskje tenker kommunene for mye på seg selv, dette henger blant annet sammen med skatt. Hjemkommunen tjener penger på skatteinngang, imens Overhalla tjener på at bedriftene går godt ... Barrierene mellom kommunene må bygges ned.»

Her nevner blant annet informanten at det er potensiale for større samarbeid i regionen, samtidig som de ulike kommunene må spille på sine styrker. I nyere tid har det blitt rettet oppmerksomhet mot småbyregionene rundt om i Norge, som ofte har et definert senter og et ruralt omland (Onsager et al., 2021). Namsos er et eksempel på et slikt sted, som bosetter en relativt høy andel av den totale befolkningen i arbeids-regionen og Namdalen ellers. Flere av informantene definerer imidlertid ikke Overhalla som en «forstad til Namsos», men snarere mener de at Namsos inngår som en del av en region hvor kommunene har komplementære kvaliteter. Dette understreker en av informantene på følgende måte: «Overhalla er kanskje ikke verdens navle, men Namsos ligger relativt nært og der har man det meste som skal til for at man skal trives.»

For å få en bedre forståelse av samspillet mellom Namsos og de omliggende kommunene kan det være relevant å vise til en utredning som beskriver samhandling i regionen (Ryan et al., 2014). Namsos beskrives som en «bygdeby», som snarere er en del av et større omland enn et dominerende senter for de omkringliggende kommunene. Sentrale utfordringer som nevnes for regionen er blant annet lange avstander, mange sysselsatte innenfor næringer som er utsatte for nedbemanning og manglende kompetent arbeidskraft. Det pekes videre på at Namsos har mange viktige funksjoner som er viktige for regionen.. Når det gjelder næringsutvikling fremheves Skogmo som et eksempel på suksessfull næringsutvikling i

regionen, hvor man har greid å samordne ressurser og øke verdiskapingen. En av styrkene som påpekes ved parken er lokaliseringen, med henholdsvis 25 minutters kjøring til både Grong og Namsos (Ryan et al., 2014). Flere informanter i intervjuene mener at nærheten til Namsos er positivt for bedriftene på Skogmo og Overhalla- samfunnet generelt. Det at man både har kvaliteter som friluftsliv, jakt og fiske i Overhalla, og mer urbane kvaliteter og handel i Namsos, fremstilles som en fordel. Videre viser også statistikk over sysselsetting at de største sektorene er kategoriene helse- og sosialtjenester og varehandel – som ifølge Onsager og Tønnessen (2021) er viktige funksjoner i «senteret» av bo- og arbeidsmarkedsregioner.

Onsager og Tønnessen (2021) nevner at styrking av regionsentrene blir viktig for å sikre vekst i regionene i årene fremover. De nevner flere faktorer som kan bidra til å styrke slike regioner, blant annet bedre planlegging av fasiliteter i det offentlige rommet, kulturtilbud, og samordning av innsats rettet mot innovasjon og næringsutvikling. Dette trekkes også frem i Ryan et al. (2014) som et viktig tiltak for å styrke attraktiviteten til Namdalsregionen som helhet. Generelt er det en viktig anerkjennelse at senterkommunen, som er Namsos i dette tilfellet, og omlandet er gjensidig avhengig av hverandre. Dette nevnes i Onsager og Tønnessen (2021), som har definert en såkalt «arbeidsdeling» mellom senteret og regionen. Senteret har et bredt spenn av tjenester, arbeidsplasser og handel – imens omlandet tar en større rolle i arbeidet med innovasjon og nyskaping. I tillegg er man også avhengig av et omland for å sikre brukere av tilbudene i senterkommunen (Onsager & Tønnessen, 2021). Som tidligere nevnt kan avstander oppleves som en utfordring for de omkringliggende kommunene til Namsos. Dette kan gjøre at man heller bruker tilbud lokalt, istedenfor å benytte tilbudene som er lokalisert til senteret.

5 Avslutning

I mitt masterprosjekt har jeg undersøkt hva som motiverer bedrifter i rurale områder til å ta bærekraftige valg, og hvordan de samhandler med omgivelsene de er en del av. Gjennom intervjuer har jeg fått innsikt i industrimiljøet på Skogmo, og hvordan ansatte og ledere forholder seg til begrepet bærekraft. Bærekraft er et begrep som på mange måter gjennomsyrrer det norske samfunnet, både for bedrifter, det offentlige og privatpersoner. Det overordnede rammeverket for forståelsen av bærekraft er FNs 17 bærekraftsmål (Regjeringen, 2022), som i de siste årene i økende grad har blitt inkorporert i arbeidet til bedrifter, organisasjoner og myndigheter. Dessuten har også bærekraftbegrepet vært gjenstand for bred diskusjon i medier og akademia, med flere ulike tilnærminger. En av de sentrale faktorene som ligger til grunn for dette fokuset er økende globale klimautfordringer. Arbeid med bærekraft krever imidlertid et helhetlig fokus, som både retter blikket på klima- og miljøutfordringer, samt sosiale og økonomiske forhold. Et av de sentrale funnene i oppgaven har vært at flere av informantene fra Skogmo-miljøet beskriver utfordringer knyttet til bærekraftbegrepet i et urbant perspektiv, for eksempel knyttet til at man må redusere utslipp fra persontransport. Det er viktig å anerkjenne at rurale strøk står ovenfor andre utfordringer enn byene, knyttet til befolkningsnedgang, hardere konkurranse om personer som kan fylle kunnskapsintensive stillinger i industrien og økende andel av befolkningen som har varige behov for omsorgstjenester.

For Skogmo, Overhalla og den omkringliggende regionen med senteret Namsos vil det i tiden fremover bli viktig å videreutvikle flere bærekraftige lokalsamfunn som står seg over tid. I geografien har lokalsamfunnsbegrepet blitt definert på ulike måter, blant annet som idealet på det «virkelige samfunnet» som eksisterte før urbaniseringen og industrialiseringen tok til. I nyere tid har imidlertid andre definisjoner blitt gjeldende, for eksempel knyttet til at lokalsamfunnet er et mindre geografisk område bestående av mennesker og aktører med felles mål og virkelighetsforståelse. Lokalsamfunnet var derfor en studieenhet som passet godt i mitt prosjekt, for å undersøke hvordan bedriftene samhandler med omgivelsene de er en del av. I en Skogmo- kontekst kobler informantene begrepet bærekraft til å det å bruke opp, være

sparsom med det man har, og ikke la dagens aktivitet svekke mulighetene til kommende generasjoner. For meg tegner dette et bilde av en forståelse som har vært med Skogmo-miljøet gjennom generasjoner, koblet til begrepet nøysomhet. Fra starten av var Skogmo et jordbruksområde, som senere utviklet seg til et industrimiljø basert på foredling av naturressurser. I likhet med jordsmonnet var trevirke en begrenset, men viktig ressurs for industrimiljøet. Det har derfor vokst frem en forståelse av at man måtte bruke ressursene man hadde til rådighet på en effektiv måte, samtidig som det ikke skulle gå utover mulighetene til kommende generasjoner å lykkes på Skogmo og i Overhalla. I de neste avsnittene vil jeg presentere mine viktigste funn.

5.1 Oppsummering av funn

Jeg følger rekkefølgen til de tre hovedtemaene i oppgaven for å forstå hvordan industrimiljøet i på Skogmo har blitt utviklet over tid. For å oppsummere de viktigste funn har jeg tatt utgangspunkt i den kronologiske utviklingen som temaene i oppgaven følger. Videre var det relevant å ta i bruk en historisk tilnærming for å forstå hvordan industrimiljøet på Skogmo har blitt utviklet. Her tar jeg utgangspunkt i informantenes opplevelse av Skogmo som sted, og hvordan man kan skape bærekraftige lokalsamfunn som står seg over tid. I den sammenheng spiller også den omkringliggende regionen med senteret Namsos en viktig rolle. I dag er samspillet mellom Namsos og omlandet knyttet til et felles arbeidsmarked og tjenester og servicetilbud som omlandet nyter godt av. Samtidig ser man også at det er utfordringer i regionen, som delvis skyldes en manglende satsing på såkalte småby-regioner.

5.1.1 Historisk perspektiv

I en historisk kontekst har miljøet på Skogmo gjennomgått en transformasjon fra å være et ensidig jordbrukssted til å bli et spesialisert industrimiljø. Det hele startet med foredling av tømmer for å produsere blant annet fiskekasser, som ble levert til fiskerinæringene som holdt til langs Namdalskysten. Senere ble produksjonen utvidet til takstoler, båter og årer for å nevne noe (Skjeggedal & Selstad, 2004). Deling av kunnskap innenfor miljøet var sentralt helt fra starten, blant annet gjennom at nye produksjonsmetoder og selskaper ble etablert med utgangspunkt i eksisterende bedrifter. I etterkrigstiden var den nasjonale regionalpolitikken sterkt rettet mot kapitalbidrag for å etablere industribedrifter i distriktene (Buvik, 1983).

Samtidig var det vekst i industrien gjennom 60- og 70 tallet, som førte til at kommunen ga tillatelse til å utvide arealet til den andre siden av jernbanen med egen overgang (Overhalla kommune, 2018a). Når det gjelder forståelsen av bærekraftbegrepet hos informantene eksisterer det en underbevisst forståelse i miljøet, om at man bør utnytte de naturressursene man har til rådighet på en fornuftig og nøysom måte, uten at det går utover naturgrunlaget og mulighetene for kommende generasjoner i Namdalen.

70- og 80-tallet var kjennetegnet av en fortsatt vekst i industrien, samtidig som den nasjonale politikken var i endring. Flere faktorer tydet på at etterkrigstidens industripolitikk hadde utspilt sin rolle, blant annet økonomiske nedgangstider og problemene de ensidige industristedene førte med seg (Buvik, 1983). I en nasjonal kontekst ble det økt interesse for de ensidige industristedenes utfordringer på starten av 80- tallet. Blant annet ble det påpekt at de var sårbare for endringer i økonomien, ettersom arbeidsplassene var knyttet til en type produksjon. Som tidligere nevnt gjorde dette at virkemidlene i regionalpolitikken ble innrettet mot kunnskap og bedriftsutvikling fremfor kapitaloverføringer. I denne sammenhengen mener jeg Skogmo-miljøet var bedre rustet til å møte eventuelle økonomiske utfordringer, ettersom at de hadde etablert en variert bedriftsstruktur som ga lokalsamfunnet flere ben å stå på økonomisk. Etter hvert ble det mer samarbeid mellom bedriftene, noe som ledet til diskusjonene om å etablere et utviklingsselskap på 2000-tallet.

I 2006 etablerte industriparken et eget utviklingsselskap, Skogmo Industripark AS. De senere årene har samarbeidet mellom bedriftene blitt mer forpliktende, men ikke nødvendigvis tettere enn tidligere. Flere av informantene understreker at industriparken har vært viktig for å komme i kontakt med bedrifter som enten driver med noe lignende, eller noe forskjellig slik at man kan lære av andre. Dette har ført til konkrete resultater i form av økt omsetning i industriparken. Flere av medlemsbedriftene i industriparken holder til utenfor Skogmo, men defineres fortsatt som en del av klyngen. Regionale klynger kan i noen sammenhenger være et utfordrende begrep, siden regioner brukes for å definere ulike størrelser (Isaksen, 2010). På bakgrunn av dette argumenterer jeg for at klyngen heller bør defineres av hvilke bedrifter som er med enn en geografisk avgrensning.

5.1.2 Lokalt perspektiv

For å lykkes med arbeidet med bærekraft er det viktig at bedriftene er oppmerksomme på den stedlige konteksten de er en del av (Coenen et al., 2012). Med utgangspunkt i Agnews tre definisjoner av stedsbegrepet (Agnew & Duncan, 1989) har jeg tolket informantenes oppfatning av stedet Skogmo og Overhalla, og hvilken betydning dette har for bærekraftsarbeidet. Her kom det blant annet frem at en utfordring for Skogmo-miljøet er tilgang på kapital for bedrifter. Dette kan skape problemer hvis det ikke er tilgjengelige ressurser for å gjennomføre det økonomiske løftet omstillingen krever. Informantene beskriver at Overhalla er et godt sted å bo, og at man er tilfreds med de tilbudene som eksisterer. Basert på dette argumenterer jeg for at de ansattes trivsel i lokalmiljøet, og på arbeidsplassen, er viktige forhold for å lykkes med bærekraft. I tillegg har informantene bestemte meninger om hva som beskriver Skogmo og Overhalla som sted – både de som bor i Overhalla, og de som er fra nabokommunene. De beskriver mulighetene for jakt og friluftsliv som viktige, inkludert fisket i elva Namsen. Dette gir et bilde av hvilke kvaliteter informantene er opptatt av å bevare. Informantene beskriver Overhalla- samfunnet med framtidstro, til tross for at det store trendbildet beskriver en situasjon hvor innbyggertallet i distriktene har vært synkende (Berg & Dale, 2009; Nordtug, 2021).

Bestemte oppfatninger av det rurale er definerende for hvordan informantene mener lokalsamfunnet tar imot satsingen på bærekraft. Dette knyttes blant annet til navlebeskuende holdninger eller «bygdedyret», og at slike holdninger innad i Overhalla-samfunnet kan virke begrensende på utvikling av nye ideer og vekst og omstilling av lokalsamfunnet. Dette er ikke en spesiell utfordring for Overhalla, men heller et trekk som man finner på små steder med tette sosiale relasjoner. En annen utfordring knyttet til arbeid med bærekraft i Overhalla-samfunnet er at begrepet i stor grad baseres på definisjoner som er utformet i en urban kontekst. Det gjør at bærekraft oppleves som vanskelig, og noe som egentlig angår noen andre enn de i Overhalla. Bærekraft må heller forstås, og utføres, i lys av en rural-kontekst. Samtidig trekker intervjuene frem eksempler som viser at de sosiale båndene på bygda kan gi grunnlag for sosial bærekraft i praksis, gjennom at relasjoner i lokalsamfunnet fører til positive ringvirkninger.

5.1.3 Regionalt perspektiv og samarbeid med UH-sektoren

Som jeg har redegjort for tidligere er Skogmo og Overhalla en del av en større region bestående av senteret Namsos og omlandskommunene Overhalla, Grong og Høylandet. I intervjuene kommer det frem at det er god tilgang på arbeidsplasser i regionen, samtidig som arbeidsgiverne ønsker å rekruttere lokalt. Endringer i sysselsettingsmønsteret kan imidlertid skape utfordringer for samfunn som Overhalla på sikt. Statistikk over sysselsetting i Overhalla viser imidlertid at det har blitt skapt flere industriarbeidsplasser de siste årene (Trøndelag i tall, u.å.). Samtidig vil det fortsatt være behov for både manuelle jobber og såkalte «kunnskapsarbeidsplasser» i tilknytning til Skogmo- miljøet. Dette må sees i sammenheng med at en stor del av bedriftene driver med utførende virksomhet, for eksempel håndverksyrker og produksjon. En utfordring kan imidlertid være å skaffe til veie nok arbeidskraft med spesialisert kompetanse, i tråd med at behovet øker tilsvarende i de tettbygde områdene. Denne utfordringen taler for at rurale steder som Overhalla og Skogmo må gjøre seg mer attraktive for studenter tilknyttet ulike utdanningsinstitusjoner, slik at flere vil bo og arbeide i kommunen etter endt utdanning.

I flere av intervjuene kommer det frem at informantene ønsker økt samhandling i regionen, for eksempel knyttet til boligtomter og næringsareal. De siste årene har det blitt rettet økt oppmerksomhet mot småbyregionenes rolle innenfor regional utvikling. Namsos er et senter for regionen med ulike tjenestetilbud og handel – samtidig som en stor andel av befolkningen bor i omlandskommunene. For å gjøre regionen mer attraktiv peker litteraturen blant annet på at senteret må ha gode kulturtilbud, handel og attraktive rom i det offentlige. Et annet viktig poeng er at Namsos og omlandskommunene er gjensidig avhengige av hverandre – i form av at byen har tjenestetilbudene og et bredt utvalg av arbeidsplasser, imens for eksempel miljøet rundt Skogmo har bidratt til verdiskaping i regionen og arbeidsplasser.

5.1.4 Konklusjon

Den overordnede problemstillingen i dette prosjektet er: «Hva kjennetegner bedrifters rolle i bærekraftig omstilling, med utgangspunkt i Skogmo- miljøet?». Her har jeg kommet frem til at miljøet rundt Skogmo industripark har gode muligheter for å bidra til en stedsutvikling som fremmer bærekraft – både på Skogmo, i Overhalla og den omkringliggende regionen. Gjennom etableringen av utviklingselskapet Skogmo Industripark AS har man åpnet dører for mer samarbeid internt i parken, samtidig som det gir resultater i form av økt verdiskaping

og innovasjon.

I intervjuene kommer det frem at informantene vil bevare de gode steds-kvalitetene. De er motivert for å arbeide med bærekraft for å utvikle lokalsamfunnene i Skogmo, Overhalla og den omkringliggende regionen slik at de står seg over tid. I denne sammenheng er den historiske forståelsen av bærekraft som har blitt utviklet på Skogmo over 70 år betydningsfull. Representantene for Skogmo- miljøet er kontinuitetsbærere, gjennom at de har formidlet denne stedegne oppfatningen til kommende generasjoner. Når det gjelder tiltak for bærekraft er det viktig at disse forstås og utvikles i en lokal kontekst. Bærekraft er ikke det samme i Oslo som i Overhalla. Mulige tiltak i en rural kontekst kan for eksempel være å sikre nok av riktig type arbeidsplasser, samt satse videre på tiltak som lokker studenter og forskningsrettede aktiviteter til Skogmo og regionen. Når det gjelder samhandling med lokalsamfunnet er det en viktig anerkjennelse at bærekraft ikke finner sted i et vakuum. Et tett samspill med omgivelsene vil derfor være avgjørende for å lykkes. På bakgrunn av dette mener jeg at bedriftene for eksempel bør utnytte de positive sidene av det tette sosiale samspillet som oppstår i små samfunn.

5.1.5 Forslag til videre studier

I forbindelse med mitt masterprosjekt har jeg oppdaget flere tema som jeg mener er aktuelle for videre studier. Blant annet hadde det vært spennende å se på hvordan man kan legge til rette for gode bokkvaliteter for unge som flytter til distriktene. I en urban kontekst har det vært mye fokus på bærekraftig byutvikling og ulike boligtyper de siste årene, med en kombinasjon av muligheten til å leie samt. eie egen bolig – eller en kombinasjon av disse tilnærmingene. Rurale områder preges imidlertid av ensidige typer boliger, få boliger i omløp, og et leiemarked som i liten grad er fungerende. Dette kan være med på å skape vansker for unge etablerere i distriktene, siden det totalt sett er få alternativer på boligmarkedet.

Det hadde også vært interessant å undersøke endringer i arbeidsmarkedet, i en rural kontekst, i etterkant av koronapandemien. I min oppgave har jeg både fått kjennskap til industriparkens koblinger til UH- sektoren, og at det er et mangfold av arbeidsplasser som er basert på spesialisert kompetanse i parken. Under pandemien så man imidlertid en økende bruk av digitale verktøy for samhandling, som reduserte behovet for de fysiske møtene i hverdagen for mange. Jeg mener derfor det hadde vært interessant å undersøke hvordan denne

utviklingen påvirker betydningen av fysiske avstander for samhandling.

Jeg har også teoretisert rundt det rurale og urbane, som er et av de sentrale begrepsparene innenfor geografifaget. Som jeg har gjort rede for tidligere forbindes ofte det rurale med noe gammeldags, imens byene fremstilles som spennende og nyskapende. Et annet trekk som har blitt fremhevet ved det rurale, og de tradisjonelle bondesamfunnene, er de tette sosiale båndene som oppstår på tvers av ulike former for tilhørighet. I flere sammenhenger fremheves dette som et negativt trekk ved rurale samfunn, imens jeg snarere mener det er en fordel med tanke på bærekraftig omstilling. For eksempel kan det være en fordel at veien er kort til verkstedet hvis plogen har blitt ødelagt, og at verkstedet har time på dagen. Videre kan også tette bånd gjøre det enklere å dele kunnskap innad i et miljø, eller forsterke en type atferd som har vedvart over tid. Basert på dette hadde det vært interessant å se hvordan disse relasjonene kan utnyttes på andre områder i lokalsamfunnet.

Det kunne også vært interessant å fortsette på lignende prosjekter i forlengelsen av mitt masterprosjekt, hvor målet hadde vært å undersøke opprinnelsen og de stedlige rammebetingelsene knyttet til andre industriparkeer. I mitt prosjekt har jeg både undersøkt den historiske utviklingen av industrimiljøet, og hvilke oppfatninger informantene har av lokalsamfunnet de er en del av. Gjennom intervjuene har det blant annet kommet fram at informantene er opptatt av å bevare de gode stedskvalitetene i Overhalla, samtidig som de er opptatt av å skape økonomisk gevinst av de ressursene de har til rådighet. Det kunne derfor vært interessant å se om informanter i lignende miljø har en like stor grad av «sense of place» som informantene på Skogmo, knyttet til at de har bestemte oppfatninger av stedets innhold.

Igjennom mitt prosjekt fant jeg også ut at det var vanskelig å finne kilder som beskriver arbeid knyttet til bærekraft i en rural kontekst, særlig sett fra et ruralt ståsted. Som jeg også nevnte innledningsvis er mye av litteraturen på dette området konsentrert rundt urbane problemstillinger, for eksempel knyttet til mobilitet eller bærekraftig byutvikling. Videre har det rurale og urbane blitt fremstilt som motsetninger i ulike sammenhenger, blant annet gjennom medier (Berg & Lysgård, 2009). Jeg mener derimot at debatten omkring bærekraftig omstilling er tjent med en mer forent oppfatning. På bakgrunn mener jeg at forholdet mellom det rurale og urbane, i forbindelse med spørsmål knyttet til bærekraft, er temaer som kan undersøkes mer utdypende.

6 Litteratur

- Agnew, J. A. & Duncan, J. S. (1989). *The Power of place : bringing together geographical and sociological imaginations*. Unwin Hyman.
- Andersen, K. V., Bugge, M. M., Hansen, H. K., Isaksen, A. & Raunio, M. (2010). One Size Fits All? Applying the Creative Class Thesis onto a Nordic Context. *European planning studies*, 18(10), 1591-1609.
<https://doi.org/10.1080/09654313.2010.504343>
- Anderson, J. (2015). *Understanding Cultural Geography: Places and traces*.
- Aure, M. (2015). *Med sans for sted : nyere teorier*. Fagbokforl.
- Berg, N. G. & Dale, B. (2009). Sted - begreper og teorier. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer* (Bd. 2, s. 39- 60). Tapir akademisk forlag
- Berg, N. G. & Lysgård, H. K. (2009). Ruralitet og urbanitet - bygd og by. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk.
- Boschma, R. (2005). Proximity and Innovation: A Critical Assessment. *Regional studies*, 39(1), 61-74.
<https://doi.org/10.1080/0034340052000320887>
- Brundtland, G. H. & Dahl, O. (1987). *Vår felles framtid*. Tiden norsk forlag. Hentet 16.05.2022:
<https://www.nb.no/statsmaktene/nb/15778f961fe71277f0976f0225e49f8f?index=4#9>
https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2007080601018?page=0
- Bukve, O. & Glosvik, Ø. (2003). *Regionalpolitikken på regionnivået*. Hentet 15.05.2022 fra
<https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/handle/11250/149530>
- Busch, H., Ruggiero, S., Isakovic, A. & Hansen, T. (2021). Policy challenges to community energy in the EU: A systematic review of the scientific literature. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 151, 111535.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.111535>
- Buvik, M. (1983). *Problemer og muligheter på ensidige industristeder*. Universitetsforlaget. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://www.nb.no/statsmaktene/nb/15778f961fe71277f0976f0225e49f8f?index=4#9>
- Coenen, L., Benneworth, P. & Truffer, B. (2012). Toward a spatial perspective on sustainability transitions. *Research Policy*, 41(6), 968-979.
<https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.02.014>
- Cope, M. (2016). Organizing and Analyzing Qualitative Data. I *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 373-392). Oxford University Press
- Crang, M. & Cook, I. (2007). *Doing Ethographies*. Sage publications Ltd.
- Cresswell, T. (2013). *Geographic Thought: A Critical Introduction* (Bd. First Edition). John Wiley & Sons, Ltd.
- Cruickshank, J. (2009). Hva hindrer utvikling på små steder? *Plan*, 41(5), 56-59. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-3045-2009-05-11#sec-4>

- Davidson, J. (1992). The earth summit. *Development in Practice*, 2(3), 201-203. Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/096145249200078041>
- Delgado, M., Porter, M. E. & Stern, S. (2016). Defining clusters of related industries. *Journal of economic geography*, 16(1), 1-38. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbv017>
- Distriktssenteret. (u.å). *Attraktivitet*. Distriktssenteret. <https://distriktssenteret.no/attraktivitet/>
- Dowling, R. (2016). Power, Subjectivity, and Ethics in Qualitative Geography. I *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 29-44). Oxford University Press
- Dunn, K. (2016). Interviewing. I *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 147-188). Oxford University Press
- Fakta om likestilling*. (u.å). Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling?fbclid=IwAR3qy6beuOqvE2eXTzO5bnApzxToc4E-IYD-9EprbPIBUkZPY4i36TRM52A>
- Fellesavisa. (1967, 11.05.1967). Båter på Skogmo.
- Fellesavisa. (1974, 11.06.1974). Fremstilling av årer på skogmo.
- Florida, R. (2014). The Creative Class and Economic Development. *Economic development quarterly*, 28(3), 196-205. <https://doi.org/10.1177/0891242414541693>
- Flygansvær, B. M., Bygballe, L. E. & Harrison, D. (2021). Hvordan få kraft i bærekraft? Hentet 16.05.2022 fra: <https://biopen.bi.no/bi-xmlui/handle/11250/2992568>.
- Førde, A. & Borch, O. J. (2010). *Innovative bygdemiljø : ildsjeler og nyskappingsarbeid*. Fagbokforl.
- Giddens, A. (1986). *The constitution of society : outline of the theory of structuration* ([First paperback edition]. utg.). Polity Press.
- Giuliani, E. (2013). Network dynamics in regional clusters: Evidence from Chile. *Research Policy*, 42(8), 1406-1419. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.04.002>
- Grimsrud, G. M. & Sørli, K. (2009). Flytting og bosetting, jobb og pendling. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer* (Bd. 2, s. 79-101). Tapir akademisk
- Hansen, J. (2004). Ungdoms forhold til sted: Er Rjukan et blivende sted? I Berg, NG. et al (red). *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir forlag.
- Hatling, L. & Hægeland, T. (2011). Menneskene, jobbene, stedene ; kompetansearbeidsplasser i et regionalt perspektiv. *Plan*, 43(2), 12-17. <https://doi.org/doi:10.18261/ISSN1504-3045-2011-02-04>
- Haukeland, P. I. & Brandtzæg, B. A. (2019). Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. Hentet 16.05.2022 fra: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2599217>
- Helsvig, K. G. (2022). Kunnskapssamfunnet og nasjonen. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 39(1), 5-17. <https://doi.org/10.18261/nnt.39.1.2>
- Hillestad, T., Grönquist, D. & Yttri, B. (2014). Organisasjonskultur: Aktivum eller barriere for radikal innovasjon og transformasjon. *Magma*, 17(8), 35-44. <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/handle/11250/283720>

- Høydahl, E. (2022). *De fleste flytter kort*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/flytting/statistikk/flyttinger/artikler/de-fleste-flytter-kort>
- Haarstad, H. & Rusten, G. (2018). Grønn omstilling og norske veivalg: Introduksjon. *Haarstad & G. Rusten (Red.), Grønn omstilling. Norske veivalg*, 11-25.
- Isaksen, A. (2010). Regionale klynger og innovasjonssystemer – analytiske begreper og verktøy for politikktutforming. *Plan*, 42(1), 45-49. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2010-01-09>
- Isaksen, A. (2017). Entreprenører og klyngebygging i ulike regioner. *Plan*, 48(2), 14-19. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2017-02-04>
- Johnstad, T., Klausen, J. E. & Mønnesland, J. (2003). Globalisering, regionalisering og distriktpolitikk. *Makt- og demokratiutretningens rapportserie 76*. <https://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp2003/rapport76/index.html>
- Karlsen, A. (2009). Når yrkesferdigheter genererer næringsspesialisering. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 50(2), 183-214. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-291X-2009-02-03>
- Kirchherr, J., Reike, D. & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221-232. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- Kjeldstadli, K. (2017). Finnes lokalsamfunn? *Heimen*, 54(4), 342-351. <https://doi.org/10.18261/issn.1894-3195-2017-04-05>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2021). *Regionale utviklingstrekk*. Hentet 16.05.2022 fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/97b9fac986e04e95a0cf0193dd6b529f/no/pdfs/h-2483-b_rut_2021.pdf
- Langørgen, A. (2007). *Sentralisering - årsaker, virkninger og politikk*. Statistisk sentralbyrå (SSB). Hentet 09.04.2022 fra: <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/sentralisering-aarsaker-virkninger-og-politikk>
- Lervåg, L.-E., Meland, S., Foss, T. & Lillestøl, P. J. (2021). Mobilitet som verktøy for bærekraftig utvikling i distriktskommuner. Studie i Oppdal kommune. Hentet 16.05.2022 fra: <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2773609>
- Lillebrygfjeld Halse, L. & Bjarnar, O. (2021). 10. Tilbake til stedet – steder, klynger og regional utvikling. I *Stadutvikling* (s. 186-205). <https://doi.org/10.18261/9788215053349-2021-10>
- Lindner, J. R. (1998). Understanding employee motivation. *Journal of extension*, 36(3), 1-8. <https://archives.joe.org/joe/1998june/rb3.php>
- Lunde, E. S. (2021). *Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester-2: udekket behov for helsetjenester og forebyggende helseatferd*. [Oslo]: Statistisk sentralbyrå. Hentet 16.05.2022 fra: http://zbw.eu/econis-archiv/bitstream/11159/6035/1/1765379938_0.pdf
- Lysgård, H. K. (2009). Region i forskning, politikk og hverdagsliv. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer* (Bd. 2, s. 27-38). Tapir akademisk
- Malmberg, A. & Power, D. (2006). True clusters: a severe case of conceptual headache. I *Clusters and regional development* (s. 68-86). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203640890-9/true-clusters-severe-case-conceptual-headache-anders-malmberg-dominic-power>

- Massey, D. (1991). A global sense of place. *Marxism Today*, (June), 24-29.
- Meld. St. 14. (2021). *Perspektivmeldingen 2020- 2021*. Finansdepartementet. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/91bdfca9231d45408e8107a703fee790/no/pdfs/stm202020210014000dddpdfs.pdf>
- Melås, A. M., Aursand, M., Aursand, I. G., Eidem, B., Forbord, S., Kvam, G.-T., Sand, R., Standal, I. B., Stokstad, G. & Stræte, E. P. (2022). En kunnskapsstatus om bærekraftig norsk forproduksjon til havbruk og husdyr i jordbruket.
https://ruralis.no/wp-content/uploads/2022/05/r-2_22-en-kunnskapsstatus-om-baerekraftig-norsk-forproduksjon-anders-m--melas-et-al-2.pdf
- Moen, O. A. (2021). Velferdsteknologi og digitale innbyggertjenester. *Michael*, (18), 84- 91.
<https://www.michaeljournal.no/asset/pdf/1000/supplements/2021-28/Suppl28-084-091.pdf>
- Namdal regionråd. (u.å). *Namdalen i tall og fakta*. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://namdalregionrad.no/om-oss/fakta-om-namdalen/>
- Namsos kommune. (2020). *Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032*. Hentet Hentet 16.05.2022 fra;
<https://online.fliphtml5.com/zsht/uqhg/#p=1>
- NAOB. (u.å). *Nøysom*. Det norske akademis ordbok. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://naob.no/ordbok/n%C3%B8ysom>
- Nordtug, H. (2021). Unges motivasjon for å bo i distriktene. I. Steinkjer: Distriktssenteret. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2021/04/Unges-motivasjon-Nordtug.pdf>
- NOU 1983: 10. (1983). *Problemer og muligheter på ensidige industristeder*. Universitetsforlaget. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://www.nb.no/statsmaktene/nb/15778f961fe71277f0976f0225e49f8f?index=4#0>
- NOU 2004: 2. (2004). *Effekter og effektivitet. Effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktspolitiske mål*. Kommunal- og regionaldepartementet. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://lovdata.no/static/NOU/nou-2004-02.pdf>
- Nystad, J. F. (2010). Regional FoU og innovasjon – en VRI-en oppgave? *Plan*, 45(6), 2-2.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2013-06-01>
- Onsager, K., Eika, A., Ruud, M. E., Monkerud, L., Orderud, G. & Tønnessen, M. (2021). *Mindre byer og regionsentre - roller og funksjoner i regioner og regional utvikling*. By- og region forskningsinstituttet NIBR. OsloMet - storbyuniversitetet. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2766213>
- Onsager, K. & Tønnessen, M. (2021). Mindre byer og regionsentre: Har vært lite påaktet i nasjonal politikk, men viktig for regional utvikling og balanse. *Plan*, 53(3), 10-17.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3045-2021-03-03>
- Overhalla kommune. (2018a). *KULTURMINNEPLAN for Overhalla kommune 2018 - 2021*. Hentet 16.05.2022 fra:
https://overhalla.custompublish.com/getfile.php/4175874.1111.wmim7akjw7bqkw/Vedlegg+1+til+sak+38+-+Forslag_til_Kulturminneplan_2018-2021_15.05.18.pdf
- Overhalla kommune. (2018b). *Planprogram kommuneplan for Overhalla kommune 2018-2030*. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://overhalla.custompublish.com/getfile.php/4283679.1111.usiumbwqjnpqnl/Vedtatt+planprogram+m+vedlegg.pdf>

- Pacheco-Torgal, F. (2014). Eco-efficient construction and building materials research under the EU Framework Programme Horizon 2020. *Construction and Building Materials*, 51, 151-162.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2013.10.058>
- Porter, M. E. (1990). *The competitive Advantage of Nations*. Palgrave Macmillan London.
- Pred, A. (1984). Place as Historically Contingent Process: Structuration and the Time-Geography of Becoming Places. *Annals of the Association of American Geographers*, 74(2), 279-297.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1984.tb01453.x>
- Regjeringen. (2022). *2030- agendaen med bærekraftsmålene*. Hentet 16.05.2022 fra:
https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/bkm_agenda2030/id2510974/
- Rosvold, K. A. (2022). *Overhalla* Store norske leksikon. Hentet 16.05.2022 fra
<https://www.ssb.no/kommunefakta/overhalla>
- Rosvold, K. A. (2022a). *Namsos*. Store norske leksikon. Hentet 16.05.2022 fra
<https://snl.no/Namsos>
- Ruggerio, C. A. (2021). Sustainability and sustainable development: A review of principles and definitions. *Science of The Total Environment*, 786, 147481.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.147481>
- Ryan, A. W., Sand, R., Carlsson, E. & Bye, R. (2014). Samfunnsanalyse Namdalsregionen: samhandlingen mellom Namsos som regionby og omlandet med mål om økt vekstkraft. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/handle/11250/226853>
- Rye, J. F. (2006). HEADING FOR THE CITIES? GENDER AND LIFESTYLE PATTERNS IN RURAL YOUTHS' RESIDENTIAL PREFERENCES. *Norsk geografisk tidsskrift*, 60(3), 199-208.
<https://doi.org/10.1080/00291950600889988>
- Sand, R., Carlsson, E. & Haugum, M. (2016). *Attraktivitet og verdiskaping. Om mulige sammenhenger*. Trøndelag Forskning og Utvikling AS. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://distriktsenteret.no/litteratur/attraktivitet-og-verdiskaping-mulige-sammenhenger/>
- Scherzer, S., Berg, N. G., Lein, H. & Setten, G. (2020). The many faces of local community: Exploring lay conceptualizations of the Norwegian lokalsamfunn. *Norsk geografisk tidsskrift*, 74(3), 152-164.
<https://doi.org/10.1080/00291951.2020.1791245>
- Selstad, T. (2003). *Namdalen : regionale strukturer og demografiske endringer* (Bd. 2003:12). Nord-Trøndelagsforskning.
- Selstad, T., Arge, N., Berglund, F., Grimrud, G. M., Hagen, S. E., Køhn, E., Overvaag, K. & Van Der Ros, J. (2004). *Regionenes tilstand 50 indikatorer for vekstkraftige regioner*. Østlandsforskning. Hentet 16.05.2022 fra:
<http://www.ostforsk.no/old/images/rapporter/072004.pdf>
- Siva. (u.å-a). *Klyngeprogrammet*. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://siva.no/virkemidler/klyngeprogrammet/>
- Siva. (u.å-b). *Om Siva*. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://siva.no/om-siva/>
- Skjeggedal, T. & Selstad, T. (2004). Den planlagte Namdalen. *Plan*, 36(2), 30-33.
<https://www.idunn.no/doi/abs/10.18261/ISSN1504-3045-2004-02-06>
- Skogmo industripark. (u.å). *Om oss*. Hentet 16.05.2022 fra:
<https://skogmoindustripark.no/om-oss/>

- Skorstad, B., Pettersen, E. & Wollan, G. (2018). *Vårt lille land : små samfunn, store utfordringer*. Orkana akademisk.
- SSB. (2022a). *Kommunefakta Namsos*. Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/namsos-naavmesjenjaelmie>
- Statistisk sentralbyrå. (2020). *Vi blir stadig eldre*. Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/vi-blir-stadig-eldre>
- Statistisk sentralbyrå. (2022). *Kommunefakta Overhalla*. Hentet 16.05.2022 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/overhalla>
- Steen, J. R., Oldervoll, J., Walbækken, M. M. & Røtnes, R. (2022). Fagarbeideres og fagopplæringens betydning for innovasjon. Hentet 16.05.2022 fra: <https://fafo.no/images/pub/2018/20663.pdf>
- Szabó, M., Csete, M. S. & Pálvölgyi, T. (2018). Resilient Regions from Sustainable Development Perspective. *European Journal of Sustainable Development*, 7(1). <https://doi.org/10.14207/ejsd.2018.v7n1p395>
- Tennøy, A. (2016). Sammenhenger mellom veikapasitet, arealutvikling og trafikkmengder i byområder. *Plan*, 48(5), 20-25. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2016-05-05>
- Terum, L. I. & Hatland, A. (2014). Sysselsetting og trygd under arbeidslinja. *Søkelys på arbeidslivet*, 31(1-02), 3-22. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-7989-2014-01-02-01>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt - kvalitativ analyse og teoriutvikling* Cappelen Damm Akademisk
- Tjora, A. H. (2020). *Ferdinand Tönnies*. Store norske leksikon. Hentet 15.04.22 fra https://snl.no/Ferdinand_T%C3%B6nnies
- Trøndelag i tall. (u.å.). *Sysselsetting i regionen*. Hentet 07.05 fra <https://trondelagitall.no/statistikk/sysselsatte-etter-naering>
- Trøndelag i tall. (u.å.B). *Pendlestrømmer i Trøndelag per 4. kvartal 2021*. Hentet 07.05 fra <https://trondelagitall.no/statistikk/pendling>
- Tönnies, F. (2005). Community and society. *The urban sociology reader*, 16-22.
- Vareide, K., Kobro, L. & Storm, H. (2013). *Programteori for attraktivitet. Sammendragsrapport*. Telemarksforskning. Hentet 16.05.2022 fra: <https://distriktsenteret.no/litteratur/programteori-attraktivitet/>
- Vareide, K. & Storm, H. N. (2010). Attraktivitetsbarometeret. Hvordan måle regional bostedsattraktivitet. Hentet 16.05.2022 fra: <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2439867>
- Vatne, E. & Langeland, O. (2010). Kunnskapsøkonomi, innovasjon og regional utvikling. *Plan*, 42(1), 4-9. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2010-01-02>
- Vik, J., Stråte, E. P., Søråa, R. A., Finstad, T., Melås, A. M., Gjefsen, M. D., Langørgen, O. R., Fuglestad, E. M. & Hårstad, R. M. B. (2021). Smart teknologi for et bærekraftig landbruk. *Rapport Norsk senter for bygdeforskning*. Hentet 16.05.2022 fra: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2978497>

- Villa, M. & Haugen, M. S. (2016). Lokalsamfunn i perspektiv. I M. Villa & M. S. Haugen (Red.), *Lokalsamfunn* (s. 17-30). Cappelen Damm.
- Villa, M., Haugen, M. S. & Norsk senter for, b. (2016). *Lokalsamfunn*. Cappelen Damm.
- Winchester, H. P. M. & Rofe, M. W. (2016). Qualitative Research and Its Place in Human Geography. I *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 3-27). Oxford University Press.
- Woods, M. (2011). *Rural*. Routledge.
- Østbye, S., Moilanen, M., Tervo, H. & Westerlund, O. (2018). The creative class: do jobs follow people or do people follow jobs? *Regional studies*, 52(6), 745-755.
<https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1254765>
- Aarsæther, N. (2016). Lokalsamfunn-mot alle odds. *Lokalsamfunn*, 134-151.

7 Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeskjema NSD

Vedlegg 2: Intervjuguide

Informasjonsskriv – masterprosjekt

Bedrifiers rolle i det grønne skiftet – med Overhalla-samfunnet som case
Informasjon til deg som har sagt deg villig til å delta i mitt forskningsprosjekt.

Formål: jeg ønsker å rette oppmerksomheten mot et lite belyst område innen forskningen – hva er det som motiverer bedrifter i distriktene til å ta bærekraftige valg – og hvilke tiltak opplever man egentlig at fungerer – sett fra et ruralt ståsted?

Jeg har følgende problemstilling: *Hva er bedrifiers rolle i det grønne skiftet - med utgangspunkt i Overhalla-samfunnet?* Med denne casen ønsker jeg både å se nærmere på bedriftenes motivasjon for omstilling, hva de anser som viktige tiltak, og hvordan de samhandler med lokalt samfunnsliv.

Hvem utfører prosjektet: Jeg, Vegard Frøseth Fenes, er masterstudent i geografi ved institutt for geografi, NTNU Trondheim. Veileder er Berit Therese Nilsen ved NTNU Samfunnsforskning.

Hvorfor får du spørsmål om å delta: Målgruppen for prosjektet er bedrifter med base eller virke i Overhalla med fokus på bærekraft og grønn omstilling - i all hovedsak bygg og anleggs- bedrifter.

Hva innebærer det for deg å delta: For å belyse relevante tema i oppgaven ønsker jeg å gjennomføre personlige intervju, varighet om lag 30-60 minutter. Intervjuet vil foregå som en samtale - basert på en intervjuguide med en kombinasjon av forhåndsbestemte spørsmål, og tema som legger opp til diskusjon.

Det er frivillig å delta: Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger: Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er undertegnede og min veileder som vil ha tilgang til data som samles inn i prosjektet. Data vil bli lagret på sikkert hjemmeområde. Navn vil erstattes med koder og lagres separat i egen fil. Videre skal anonymisering etterstrebes så langt det lar seg gjøre, slik at navn eller bedrift ikke vil være gjenkjennbart i oppgaven. Full anonymitet kan imidlertid ikke garanteres, da studien bruker et definert geografisk område som case – hvor personer og bedrifter kan identifiseres av de med kjennskap til stedet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet: Personopplysninger knyttet til oppgaven vil bli slettet ved prosjektets slutt. Innlevering er planlagt til mai 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg: Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra institutt for geografi har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter: Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Institutt for geografi NTNU ved Vegard Frøseth Fenes, mobil: 48066614, e-post: vegardfe@stud.ntnu.no .
Veileder Berit Therese Nilsen, mobil: 99534676, e-post: berit.nilsen@samforsk.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: • NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Vegard Frøseth Fenes

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Kryss ut det som ikke passer

Å delta i intervju: JA / NEI

At det tas lydopptak av intervjuet: JA / NEI

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Signatur, dato:

Intervjuobjekt alias (IO):
Organisasjon/ Bedrift:

Intervjuguide

Innledning om prosjektet og rammer for intervjuet ved Intervjuer (I)

- Informasjon om prosjektet
- Rammer for intervjuet og varighet
- Samtykke
- Tillatelse til å ta opptak?

Innledende spørsmål

- Kan du si litt om din bakgrunn ...
 - Stilling i bedriften
 - Kommer fra Overhalla?
 - Alder
- Kan du si litt om bedriften du jobber i...
- Hva legger du i begrepet bærekraft?
- Hva er bedriftens tanker knyttet til bærekraft?

Hoveddel

I denne hoveddelen skal vi gå gjennom tre tema.

Er det spesielle tiltak bedriften ser på som viktig for å drive mer bærekraftig?

- Kan du nevne eksempler på tiltak som bedriften har gjennomført for å bli mer bærekraftig, enten rettet mot ansatte eller kunder?
- Har bedriften videreført noen tiltak fra tidligere?
- Hva tror du er evt årsak til at man har videreført dette tiltaket?
- Har bedriften avdekket en type adferd som kan kalles bærekraftig?
- Har bedriften utarbeidet en egen bærekraftstrategi/ klimaregnskap?

Hvilken motivasjon har bedrifter for å ta bærekraftige valg?

- Hva opplever du at din bedrift ønsker å oppnå gjennom arbeidet med bærekraft?
- Opplever du at det er noe som er viktigere enn annet for din bedrift – av sosialt, økonomisk eller klimamessig bærekraft? Sosialt (for eksempel engasjement for lokalsamfunnet) Økonomisk (hvordan bruke ressursene slik at vi kan opprettholde dagens velferdsnivå også i fremtiden), Klima (hvordan bidra til å redusere utslipp)

Hvordan interagerer bedriftene mellom hverandre, og med lokalsamfunnet i Overhalla?

- Hva er det som motiverer til å være en del av industriparken (gitt at de er en del av den)?
- Hvilken betydning har møteplasser mellom bedriftene
- Er det nok møteplasser mellom bedriftene?
- Eksisterer det møteplasser mellom bedrifter og innbyggere, og hvilken betydning har disse.

Avrundning

Noe mer du/ dere vil legge til?

Hva er videre prosess i prosjektet

Hva skal skje med data som samles inn?

Ta gjerne kontakt om det er noe mer du vil legge til ved et senere tidspunkt

Punkter til videre oppfølging:

- Spørsmål må formuleres sånn at de besvarer underproblemstillingene.
- Innledningsvis: spørre hva informantene legger i begrepet bærekraft, basert på deres egne forståelse.
- Hvordan påvirkes de økonomiske betingelsene av å ta bærekraftige valg?
- Motivasjon – faktorer i omgivelsene som fremmer eller hemmer evne/ vilje til å ta bærekraftige valg.
- Ønske om å drive godt økonomisk – gjør dette det enklere el vanskeligere å prioritere sosial og økologisk bærekraft i virksomheten??
- Overhalla er miljøet rundt – hva setter føringene?
- Sosial bærekraft – hva forbinder bedriftene med dette – og hvilke vekselvirkninger gir ev samhandling med lokalsamfunn og innbyggere ...

